Winter January 5, 2018

Prof. Dr. Hüsamettin Arslan: Vefatının Ardından Yazılan Yazılardan Seçmeler

Muhammet Negiz

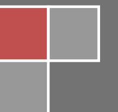
2018

HÜSAMETTİN ARSLAN

Vefatının Ardından Yazılan Yazılardan Seçmeler

“Fikir dünyamızın önemli isimlerinden biriydi Hüsamettin Arslan Hoca. En sevdiğim son söz notlarından biri ona aitti. ‘Son sözü ölüm söyler.’ Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun...”

AcademiaNews
Muhammet NEGİZ
05.01.2018

GİRİŞ

Akademimizden yıldız kaymaları devam ediyor…

Dünyaya veda eden son isim Prof. Dr. Hüsamettin Arslan oldu…

Sevenleri, öğrencileri ve meslektaşları ardından görüşlerini ifade ederek onu yad etti…

Yakın zamanda tanıma fırsatı bulduğumuz hocamızın ardından yazılan yazılardan kısa sürede ulaşılabilenleri derleyerek tarihe minik bir not düşmeyi arzuladım…

Yararlı olması dilekleriyle…

Hocamıza Allah'tan rahmet, sevenlerine de başsağlığı dilerim…

AcademiaNews

Muhammet NEGİZ[1]

05 Ocak 2018- ERZİNCAN

[1] Muhammet NEGİZ | İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü | mnergiz@live.com

İÇİNDEKİLER

PROF. DR. HÜSAMETTİN ARSLAN HAYATINI KAYBETTİ[2]

Sosyoloji alanında yaptığı çalışmalarla tanınan Prof. Dr. Hüsamettin Arslan hayatını kaybetti. Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Hüsamettin Arslan hayatını kaybetti. Prof. Dr. Arslan için yarın öğle namazını müteakip Marmara İlahiyat Camii'nde cenaze töreni düzenlenecek.

Doktorasını İstanbul Üniversitesi'nde yapan ve Epistemik Cemaat'i araştıran Arslan, akademisyenliğinin yanı sıra Paradigma Yayınları'nın yöneticiliğini de yapıyordu.

Hüsamettin Arslan Kimdir?
12 Ocak 1956 doğumlu Hüsamettin Arslan yatılı okuduğu Tunceli Öğretmen Okulunu bitirdi. 1979 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal İdari ve Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 1979 - 1981 yılları arasında aynı fakültede yüksek lisans yaptı ve **"Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğun'da Sanayileşme Girişimleri"** konulu bir yüksek lisans tezi hazırladı. Doktorasını 1986 - 1991 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde yaptı ve doktora bittikten sonra yayınlamış bulunduğu **"Epistemik Cemaat / Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi"** (Paradigma Yayınevi, İstanbul 1992) adlı bir

"Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğun'da Sanayileşme Girişimleri" konulu bir yüksek lisans tezi hazırladı. Doktorasını 1986 - 1991 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde yaptı ve doktora bittikten sonra yayınlamış bulunduğu **"Epistemik Cemaat / Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi"** (Paradigma Yayınevi, İstanbul 1992) adlı bir doktora tezi hazırladı.

[2] https://www.yenisafak.com/hayat/prof-dr-husamettin-arslan-hayatini-kaybetti-2951285

doktora tezi hazırladı. Çeşitli dergilerde bilgi, bilimsel bilgi ve bilim üzerine makaleleri ve yabancı dillerden yaptığı sosyoloji kitapları çevirileri yayınlandı. Arslan, Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı'ydı.

Uludağ Üniversitesi'nde bilgilendirmede Hüsamettin Arslan'ın kitapları ve yaptığı çeviriler şöyle yer alıyor:

Kitapları:

H.Arslan, Epistemik Cemaat/Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi, Paradigma Yayınları., İstanbul, 1992.

H.Arslan, Yöntemizm, Bilimizm, Sosyal Bilimler ve Entelektüeller, (Paradigma Yayınları tarafından yayınlanacaktır)

H.Arslan, Jöntürkler Jönkürtler Muhafazakarlar : Meçhul Okurla Söyleşi, Paradigma Yay., İstanbul, 2009.

H.Arslan, Twitmania Etnomania Şiddetmania, Pınar Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Çevirileri:

Chalmers, Alan, Bilim Dedikleri/Bilimin Doğası, Statüsü ve Yöntemleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme, Vadi Yay., Ankara, 1990.

Barnes, Barry, Bilimsel Bilginin Sosyolojisi, Vadi Yay., Ankara, 1990.

Lakatos, Imre-Musgrave, Alan, Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi, Paradigma Yay., Istanbul, 1992.

Hekman, Susan, Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik, Paradigma Yay., İstanbul, 1999.

Murphy, John W., Postmodern Toplumsal Analiz ve Postmodern Eleştiri, Paradigma Yay., İstanbul, 2000.

Ellul, Jacques, Sözün Düşüşü, Paradigma Yay., İstanbul, 1998.

Hüsamettin Arslan "post 12 Eylül kuşağı" diye adlandırmak istediğim bir aydınlar zümresinin sembolü benim gözümde. "Post 12 Eylül kuşağı" derken 1980'lerde sahneye çıkıp 1970'lerin ideolojik kalıplarını parçalamış ve 1990'lara kadar etkin olmuş bir zümreyi kastediyorum. Bütün gelgitleriyle birlikte tabii… Yani aşağı yukarı 12 Eylül'le başlayıp 28 Şubat'a kadar devam eden zihinsel bir arayış sürecinin aktörlerini. Hüsamettin Arslan entelektüel miladı 12 Eylül günü olanların en tipik temsilcilerinden biri. Buradan bakalım…

HÜSAMETTİN ARSLAN

İbrahim Kiras[3] ibrahimkiras@karar.com, 04.01.2018 Perşembe

Dün toprağa verdiğimiz Prof. Hüsamettin Arslan benim otuz yıllık arkadaşım. Elbette bütün arkadaşları gibi ben de derinden etkilendim erken ölümünden. Dolayısıyla belki de duygularımı anlatmam beklenir. Hüsamettin Hoca da duygusal bir insandı aslında. Hemen her şeyden kolayca etkilenir, hislerini kolayca dışarıya yansıtırdı. O çok ciddi akademisyen görünüşünün altında çocuksu bir karakter vardı. Gülmeyi, ağlamayı bilen insandı.

Diğer yandan, 30 yıllık arkadaşımı tam da onun isteyebileceği şekilde toplumsal bir figür, hatta toplumsal bir fenomen olarak resmetmek de bir seçenek. Zaten Hüsamettin Arslan ***"post 12 Eylül kuşağı"*** diye adlandırmak istediğim bir aydınlar zümresinin sembolü benim gözümde. ***"Post 12 Eylül kuşağı"*** derken 1980'lerde sahneye çıkıp 1970'lerin ideolojik kalıplarını parçalamış ve 1990'lara kadar etkin olmuş bir zümreyi kastediyorum. Bütün gelgitleriyle birlikte tabii… Yani aşağı yukarı 12 Eylül'le başlayıp 28 Şubat'a kadar devam eden zihinsel bir arayış sürecinin aktörlerini. Hüsamettin Arslan entelektüel miladı 12 Eylül günü olanların en tipik temsilcilerinden biri. Buradan bakalım…

***

12 Eylül 1980 sonrası günler… Aşırı politize bir toplumsal ortamdan düpedüz apolitik bir atmosfere geçilmiş. Siyasi partiler, dernekler, sendikalar kapalı… Üniversite baskı altında… Cezaevleri tıka basa dolu… Böyle bir ortamda politik mücadele sürdürmek zor tabii. Ama zaten bıkkınlık var, çaresizlik ve yenilmişlik duygusu var o günlerde aydınların çoğunda. Geçmişin politik ve ideolojik ayrışmaları sorgulanıyor artık, nerede hata yaptık sorusuna cevap aranıyor her kesimde… Bu arada edebiyat, müzik, sinema ve mizah politikanın boşluğunu dolduruyor. Nitelikli edebiyat dergileri çıkıyor birbiri ardınca. İyi filmler çekiliyor.

[3] http://www.karar.com/yazarlar/ibrahim-kiras/husamettin-arslan-5862#

Bir dağ köyünde doğmuş, parasız yatılı öğretmen okulunda okumuş, Anadolu'da ilkokul öğretmenliği yapmış birkaç sene. Sonra kapağı İstanbul'a atmış. Akademik dünyanın kapısını zorlamak için.

Resim sergileri yeniden popüler adresler oluyor. Teorik alanda da bir yenilenme ihtiyacı gösteriyor kendini. Solcular Frankfurt Okulu'nu keşfediyor. Sağcılar Weber'i. Tanpınar'da, Oğuz Atay'da, İsmet Özel'de buluşuluyor. Kemal Tahir tartışılıyor. "Panel"lerde bir araya geliniyor. İstanbul'da bütün bu işlerin merkezinde Çorlulu Ali Paşa Medresesi içinde yer alan Erenler kıraathanesi var. Yukarıda bahsettiğimiz bütün konular orada konuşuluyor, orada tartışılıyor. Paneller orada organize ediliyor, dergiler orada hazırlanıyor. Erenler'in merkezinde ise Hüsamettin Arslan var. Herkesin masasına uğradığı adam. Hüsamettin ***"eski ülkücü"***. Geçmişini gururla sahipleniyor ama o yolda yürümenin doğruluğuna inanmıyor artık. O günlerde "eski ülkücü" diye adlandırılan kişilerin birçoğu ***"radikal İslamcı"*** çizgideler. İslami çizgiye soldan gelenler de var bu arada… Solcu aydın kitlenin sayıca daha küçük bir bölümü de ***"anarko-liberter"*** çizgide karar kılmışlar. Eski Akıncılar arasından İrancılar, mealciler vs. gibi farklı gruplar çıkmış. Taşlar dağılıyor, politik kimlikler yeniden dağıtılıyor... Ama etrafındaki bütün bu dalgalanmalara mukabil ***"Hüsamettin Hoca"*** o günlerde yalnızca kendi kişisel geçmişindeki politik angajmanı terk etmekle kalmıyor, bütün politik ve ideolojik bağlılıklara karşı teorik bir mesafe alıyor, "ben bilim adamıyım, ben toplumsal mekanizmaların nasıl işlediğini araştırmak durumundayım, hiçbir ideolojiye bağlanamam bu saatten sonra" diye konuşuyor.

Kendi kişisel kimliğini de Türk toplumunu anlamak için analiz edilmesi ve çözülmesi gereken sosyolojik bir problem olarak görüyor. Türk toplumunu anlama çabasına kendi serüvenini sorgulayarak başlıyor. Bir dağ köyünde doğmuş, parasız yatılı öğretmen okulunda okumuş, Anadolu'da ilkokul öğretmenliği yapmış birkaç sene. Sonra kapağı İstanbul'a atmış. Akademik dünyanın kapısını zorlamak için. Ne ailesinin ne kendisinin beş kuruş parası var. Kirasını güçlükle ödediği ev Sultanahmet'te eski bir binanın çatı katındaki tek odadan ibaret. Gazetelerde musahhihlik gibi işler yaparak yüksek lisansını, ufak tefek burslarla da doktorasını tamamlamış. İngilizceyi bir gün bile bir kursa gitmeden, kendi kendine kahvehane iskemleleri üstünde çalışarak öğrenmiş.

Böyle bir adam…

***

"Toplumun en dibinden geliyorum, buranın daha dibi yok" diyordu kendi sosyal kökenini anlatırken. ***"Türkiye'nin zencileri biziz"*** diyordu. ***"Benim teori gereği solcu olmam gerekirdi"*** diyordu, ***"sol literatürde emekçilerin ve ezilen kesimlerin çektiği acıların anlatıldığı pasajlar en çok beni etkiliyor. Ama ben Türkiye'de sosyalizmin kazanmaması için mücadele veren bir siyasi harekete katıldım. Bu bir çelişki değil. Çünkü Türkiye'de sosyalizm benim önce bir dağ köyünde doğup büyürken yaşadığım, sonra şehrin***

Hayatın anlamıyla giriyor Hüsamettin hocamız, Cemil Meriç röportajına... Suali şu; "Levi Strauss, hayatı bir bunalımlar serisidir diye anlatır, hayatı Allah katında bir imtihan olarak niteleyenler de var, tabiî ayıklama kanunuyla açıklayanlar da. Sizce nedir hayatın anlamı?"

varoşlarında hayatta kalma mücadelesi verirken çektiğim acıların ideolojisi değil. Şişli'nin, Nişantaşı'nın şımarık çocuklarının ebeveynlerine isyanıdır Türk sosyalizmi…"

Lafın tam burasında sesini iyice yükselterek, hatta düpedüz haykırarak, ***"Türkiye'de sosyalizm sosyoekonomik düzene değil, halkın inancına karşıdır. Benim yoksul, aç, çaresiz gecelerimin tek sığınağı olan Allah'a karşıdır"*** gibi şiirsel cümlelerle anlatırdı gençliğinde neden ülkücü olduğunu.

Yalnız, bütün bunları teatral bir üslup içinde anlatırken masasında oturup onu dinleyenler çoğunlukla solcular veya ***"eski solcular"*** olurdu. Genellikle de hak verirlerdi Hüsamettin'in gençliğinde solculuğu değil ülkücülüğü seçmesine. Keza Ülkücüler ve İslamcılar da Hüsamettin Hoca'nın kendilerine yönelik en sert eleştirilerini bile sükunetle dinler, fazla itiraz etmezlerdi. Belki de edemezlerdi. Çünkü Hoca politika üzerine konuşurken politikanın diliyle konuşmazdı. Dini konulardan bahsederken de din dilini kullanmazdı. Muhataplarına **"sosyolog"** locasından hitap ederdi ve başka bir **"dil"** konuşanlara cevap vermezdi. Zaten bir entelektüel olarak tam da bu konfora ihtiyacı olduğu için sosyoloji profesörü locasını **"fildişi kule"** yapmıştı kendisine.

Şimdi cennetteki fildişi kulesinde sonsuz rahmet diliyorum aziz arkadaşıma, sevgili **"Hüsamettin Hoca"**ma...

YATAĞINA SIĞMAYAN NEHİR: HÜSAMETTİN ARSLAN...

Sibel ERASLAN[4] sibeleraslan@stargazete.com 03 Ocak 2018 Çarşamba

"İran'da toplumsal bomba patladı" başlıklarıyla kopartılmaya çalışılan erken ve saçma sevinç, çabuk sönecek.

"Haritalar tarihin gözleridir" derdi Hüsamettin Arslan Hoca, dün sabah aldık rahmeti Rahmana kavuştuğunun haberini... Okurlarına ve talebelerine önerisiydi; ***"Suriye'yi, Irak'ı, Diyarbakır, Halep, Bağdat, Şam, Tel Aviv ve Ankara'yı anlamak istiyorsanız 'haritaya' bakın! Ortadoğu'yu anlamak mı istiyorsunuz 'haritaya' bakın."*** Ne Irak'ın, ne Suriye'nin parçalanışları bize hayır getirmediği gibi, bunca mezhepçilik yapmasına rağmen İran'ın yaşayacağı bir iç savaş provası da bize zarardır.

***

[4] http://m.star.com.tr/yazar/yatagina-sigmayan-nehir-husamettin-arslan-yazi-1293176/

Hüsamettin Arslan Hoca'yı, Türk Edebiyatı Vakfında, Belkıs İbrahimhakkıoğlu ile Üstad Cemil Meriç için koşuştururlarken hatırlıyorum. Ve Cemil Meriç'le 1986'da gerçekleştirdiği o mühim mülakatı... Yazar Mustafa Şahin'e göre bu mülakat; bilinçli olarak unutturulmaya çalışılan Üstad'ı, yeniden gün yüzüne çıkaran ve düşünce hayatımızda büyük sarsıntıya yol açan bir görüşmedir...

Allah mağfiret eylesin, sevenlerinin ve talebelerinin başı sağolsun... Hüsamettin Arslan Hoca'yı, Türk Edebiyatı Vakfında, Belkıs İbrahimhakkıoğlu ile Üstad Cemil Meriç için koşuştururlarken hatırlıyorum. Ve Cemil Meriç'le 1986'da gerçekleştirdiği o mühim mülakatı... Yazar Mustafa Şahin'e göre bu mülakat; bilinçli olarak unutturulmaya çalışılan Üstad'ı, yeniden gün yüzüne çıkaran ve düşünce hayatımızda büyük sarsıntıya yol açan bir görüşmedir... Benzeri sarsıcı görüşmeleri gerçekleştiren Jean Paul Sartre, Roger Garaudy, Susan Sontag gibi isimler, Batı'da birer yıldız gibi parlarken, Hüsamettin Arslan'a hak ettiği değeri verebildiğimizi sanmıyorum. Allah razı olsun Kültür Bakanlığı Müsteşarı Ömer Arısoy Beyefendi son zamanlarında hocamıza eşlik etmişti...

Hayatın anlamıyla giriyor Hüsamettin hocamız, Cemil Meriç röportajına... Suali şu; ***"Levi Strauss, hayatı bir bunalımlar serisidir diye anlatır, hayatı Allah katında bir imtihan olarak niteleyenler de var, tabiî ayıklama kanunuyla açıklayanlar da. Sizce nedir hayatın anlamı?"***

Bu büyük mülakata niçin hayatın anlamıyla başladığını hep düşünmüşümdür... Ve bunalım vurgusu üzerinden giriş yapması, hem asrımızın haleti ruhiyesine hem de bir düşünür olarak fikri duruşunu sürekli gözden geçirmiş tabiri caizse kendine kan kusturmuş Cemil Meriç'in üstüne oturan bir elbise gibidir... Bu ilk sorusuyla bile Hüsamettin Arslan, fikir meselesinde, bundan sonraki dönemindeki duruşu ve tarzı hakkında ipuçları verir; bir muhaliftir o, hiçbir ezbere razı olmayan tenha bir isyankâr, çok dikkatli bir terzi, titiz bir mimar, tutkulu bir kimyager, alnındaki teri hiç kurutmayan bir fikir emekçisi olduğu/olacağı daha bu ilk mülakatında bellidir... Bununla birlikte daha sonraki yıllarında öğrencileri ve okurlarıyla paylaştığı hayata dair izlenimi, hayatın bir ***"güç tutkusu"*** olduğuna dairdir. ***"En az iki kişinin olduğu her yerde"*** der Prof. Arslan, ***"hiyerarşi vardır"***... Batıyla Doğu arasındaki Şark aleyhine işleyen hiyerarşik ilişkiyi eleştirir. Batıyı tenkit ederken, özeleştiriden de uzak değildir, aydınlarımızın malül olduğu bilimsel doğmatizmden, Doğu'daki entelektüel çölden şikâyet eder.

Cemil Meriç söyleşisindeki ikinci sorusu, ölüm ve ölüm korkusuna dairdir... Hüsamettin Arslan'ın içinde koşuştuğu o kırk odalı bilimsel merak galerisi ve eskrim antrenmanına hazırlanırcasına topladığı ilmi hamle kombinasyonuydu sanırım onu Meriç gibi bir devin karşısında yürekli kılan mevzular... Hüsamettin Arslan, gücünü yaslandığı engin okuma atıflarından devşiren bir adamdı.

Hüsamettin Arslan'ın 1986'da gerçekleştirdiği Cemil Meriç mülakatı, bir ders olarak okutulmalıdır edebiyat ve sosyoloji fakültelerinde. Çok emek verilmiş bir tez mahiyetinde ele alınmalı bu sorular... Soruların çok önemli bir kıvamı var, ne büyük Üstad karşısında sinik kalmış, un ufak olmuş bir hamlesizlik... Ne de insanı bunaltan zevksiz bir bilgiçlik... Hayır ikisi de değil.

Okyanusun kıyısına varmış gencecik bir yolcunun, ihtiyar denize yönelttiği pırıl pırıl sorular bunlar... Burada Hüsamettin Arslan ve Cemil Meriç, Musa ile Hızır menkıbesinin çağdaş izdüşümü görüntüsü veriyorlar...

Hüsamettin Arslan'ın 1986'da gerçekleştirdiği Cemil Meriç mülakatı, bir ders olarak okutulmalıdır edebiyat ve sosyoloji fakültelerinde. Çok emek verilmiş bir tez mahiyetinde ele alınmalı bu sorular... Soruların çok önemli bir kıvamı var, ne büyük Üstad karşısında sinik kalmış, un ufak olmuş bir hamlesizlik... Ne de insanı bunaltan zevksiz bir bilgiçlik... Hayır ikisi de değil. Üstad'ın görüşmek üzere herkesi kabul etmediğini şimdiki nesil bilmeyebilir, ama mezkûr mülakatın daha ortalarına varmadan muhatabı genç asistana, ***"evladım"*** diye hitap etmeye başlıyor Cemil Meriç... Bizim bu ufuk açıcı insanlara büyük borcumuz var...

Bugün öğlen selalarına karışacak Hüsamettin Arslan hocamız... Hayat ne kadar da gür bir incinme...

Bir yandan fakirlik, bir yandan gurbet, bir yandan 12 Eylül öncesinin kaosu… Bütün olumsuzluklara rağmen içindeki dizginlenemez öğrenme ve analiz etme aşkı… Hüsam'ı bu özellikleriyle tanıdım önce.

HÜSAMETTİN ARSLAN DA GÖÇTÜ[5]

Prof. Dr. Namık Açıkgöz

Bu yoğun gündemin içinde, her şeye değen bir dostu yitirmenin acısıyla yazıyorum dostlar!...

Hüsamettin Arslan'ı, sevgili Hüsam'ımızı yitirdik!... Hüsam, gündem yoğunluğunda kaybolacak bir beyin değildir; onu yazmazsak tarih eksik kalır.

Kamuoyu Prof. Dr. Hüsamettin Arslan (12.01.1956-02.01.2018) **"Epistemik Cemaat"** adlı, üniversite eleştirisi kitabıyla tanıdı. Biraz geç tanıdı ama nitelikli bir tanıma oldu bu.

Gençliğini, kısır bir sosyal zeminde harcamışlardandır Hüsam. Derinlikli düşüncenin aforoz edildiği, itaat ve sadakat kültürünün egemen olduğu bir harekete mensuptuk ikimiz de. İnsanı zenginleştirmeyen ortamda, okuma ve yazma işini ciddiye alan bir grup genç idik Ankara Yüksek Öğretmen'de. ***"Ben bir Descartes, bir Spinoza olamazdım. Neden olamazdım? Bu bir kromozom meselesi değil. Hotantolar içinde büyüdüm."*** diyen Cemil Meriç gibi Hüsam da Hotantolara mahkûm edilmişti.

TANIŞMAMIZ

Onunla 1976'da tanışmış olmalıyız. Nezihi tanıştırmıştı. Hüsam'la Nezihi, Tunceli Öğretmen Okulu mağdurlarındandır; yani aralarında bir **"mağduriyet kardeşliği"** vardır.

Hüsam, Ordu-Mesudiyeli ve dar gelirli bir ailenin çocuğu. O yüzden hayata parasız yatılı (leyli meccânî) başlamış biri. Öğretmen Okulu ve gurbet…

Bir yandan fakirlik, bir yandan gurbet, bir yandan 12 Eylül öncesinin kaosu… Bütün olumsuzluklara rağmen içindeki dizginlenemez öğrenme ve analiz etme aşkı… Hüsam'ı bu özellikleriyle tanıdım önce.

Fikirtepe Eğitim Enstitüsünü bitirmişti ama o tahsil düşündüklerini gerçekleştirmeye yetmediği için Hacettepe Tarih'te lisans telafi yapmış, arkasından da Yüksek Lisansını tamamlamıştı.

Bizim Hüsam ile dostluğumuz o yıllardadır…

---

[5] http://www.enpolitik.com/kose-yazisi/1871/husamettin-arslan-da-goctu.html

Bizde "epistemoloji" konusunda ilk ciddi çalışmayı yapan ve biraz da bu terimi kamuoyuna mâl eden kişi Hüsam'dır. Onun "Epistemik monopol" lafını bir üniversite senatosunda kullanmıştım da 1999'da rektör hariç kimse ne dediğimi anlamamıştı.

VE İSTANBULLU YILLARI…

Sonra İstanbul'a gitti… Cemil Meriç ile tanıştı. Cemil Meriç'i en iyi anlayan ve en iyi anlatan ender insanlardan biriydi. Sonra Cemil Meriç'in kızı Ümit Meriç'in danışmanlığında doktora yaptı.

Kendini bir yandan akademik olarak geliştirirken, bir yandan da tamamen kendi gayretiyle İngilizce öğrendi ve Batı birikimine da vakıf oldu. Böylece yerellik ve evrensellik çizgisini son derece sağlam bir şekilde çizdi ve korudu.

Ona **"aydın"** demek, onu hafife almak demektir. O, tam manasıyla bir **"münevver"**di ve ehl-i irfan idi. Geleneğe bağlı idi ama gelenek onun elini kolunu bağlamamıştı. Konuşurken, tarihten değil, günümüzden ve gelecekten seslenirdi.

SÖYLEYECEK SÖZÜ OLAN BİRİYDİ

İstanbul Üniversiteleri, herkese açtığı kapılarını ona açmadı; o da gitti Bursa Uludağ Üniversitesi'nde çalıştı. Yıllarca İstanbul-Bursa arasında mekik dokudu. Hafta sonları İstanbul'daydı. Zaman zaman denk getirir görüşürdük. Bir ara **"Edebiyat Terimleri Sözlüğü"** işine soyunduk ama başaramadık.

Kurduğu **"Paradigma Yayınları"** ile etki alanının genişletmeye çalıştı. Para kazanamasa da ideali uğruna yayınevi mücadelesini sürdürdü.

Bizde **"epistemoloji"** konusunda ilk ciddi çalışmayı yapan ve biraz da bu terimi kamuoyuna mâl eden kişi Hüsam'dır. Onun **"Epistemik monopol"** lafını bir üniversite senatosunda kullanmıştım da 1999'da rektör hariç kimse ne dediğimi anlamamıştı.

Hüsam, sırtında yumurta küfesi olmadan düşünür ve korkusuzca analiz ederdi. Türkiye'nin geçmekte olduğu badirelerle ilgili en sağlıklı tespitlerden bazıları ona aitti.

Yüksek Öğretmen'de, bizlere o teatral tavrıyla Bahaeddin Özkişi'nin **"Göç Zamanı"** hikâyesini okurdu. Münâdî (seslenen, çağıran)'nin ölüme çağırması ve bir dedenin göçesi hikâyesidir bu. Günde 5-10 gencin öldüğü bir dönemden geçiyordun ve o münâdînin sesini çok sık duyuyorduk.

Doğrusu bilebildiğim kadarıyla "Epistemik Cemaat" akademik dünyanın bir tür sosyolojisine dair Türkiye'de yapılmış en erken ve en başarılı çalışmaydı. Akademide bilgi üretiminin nasıl kapalı bir cemaat teşekkülüyle beraber yürüyor olduğuna dair ince eleştiriler de vardı tezinde. Bilimsel bilgiye atfedilen aydınlanma, özgür düşünce, nesnellik, açıklık gibi meziyetlerin aksine bilim çevrelerinin bazı önkabulleri, ritüel davranışları ve inanışları kendi aralarında bir mesleğe intisap ve meslekte kalma şartları olarak nasıl muhafaza ettiklerine dikkat çekiyordu.

İşte şimdi o münâdî sevgili Hüsam'ı çağırmış. 2 Ocak 2018 günü o kötü hastalık yüzünden aramızdan ayrıldı sevgili Hüsam.

Biliyorum… Daha söyleyecek çok sözü vardı… Her yarım kalışın ardında bıraktığı acılarla gitti!...

Allah rahmet eylesin. Başta Yüksek Öğretmenli dostları olmak üzere sevenlerinin başı sağ olsun

SOSYOLOJİ SEMASINDAN BİR YILDIZ KAYDI: HÜSAMETTİN ARSLAN[6]

Yasin Aktay, 03 Oca 2018, Çarşamba

2018 yılının ilk gününün sonunda bir yılın muhasebesini, bir gelecek yıl veya yılların vizyonunu değerlendirmeye hazırlanırken bir dostun ölüm haberiyle bir insan ömrünün muhasebesini yapmaya davet edilmiş oluyoruz.

Sosyoloji marifetine, edebiyatına ve kitabiyatına ve nazariyatına çok önemli katkılarda bulunmuş değerli dostumuz Prof. Dr. Hüsamettin Arslan'ın vefat haberi bu yılın ilk gününün sonunda gelmiş oldu. Tedavisini gördüğü hastalığı "epeyce ilerlemiş" diye duymamla vefatı arasında fazla bir zaman da geçmedi üstelik.

Hüsamettin Arslan'ı Ankara günlerinde Sakarya Çay Ocağındaki ortamdan tanımıştım. Ankara'yı o yıllarda bilenler bilir, Sakarya Çay Ocağı yeni İslamcı düşünce için gündemin ve entelektüel çizgilerin şekillendiği önemli bir kamusal alandı. Bu alanda Hüsamettin Arslan'ın çok özel bir yeri vardı.

[6] https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasinaktay/sosyoloji-semasindan-bir-yildiz-kaydi-husamettin-arslan-2041831

İstanbul'da kurmuş olduğu Paradigma Yayınları'ndaki faaliyetlerini sürdürdü. En önemli faaliyeti tercümeydi. Tercüme çalışmasını küçümseyenlere karşı savunması çok güçlü ve çok haklıydı. Türkiye'de önemli bazı metinlerin mutlaka Türkçe okumaktan başka bir çaresi olmayan okuyucuya ulaştırılması gerekiyordu. Bunu yapabilecek durumda olanlar için bu bir görev ve sorumluluk olmalıydı. Kendisi bu sorumluluğu yerine getirmek için epey çalıştı.

Daha doksan yılında Alan Chalmers'tan Bilim Dedikleri isimli kitabı, akabinde yine Barry Barnes'ın bilim felsefesine **"paradigma"** kavramını kazandıran Thomas Kuhn üzerine kitabını Türkçeye çevirip "Bilimsel Bilginin Sosyolojisi" başlığı altında yayımlamıştı. Her iki kitap sonradan yüzlerce kitap yayınlayacak olan benim de ortağı ve editörü olacağım Vadi Yayınlarının adeta kimlik yüzünü şekillendirecek yayınlardı. Vadi Yayınları bilim felsefesi, modernizm, postmodernizm, hermenötik, batı-merkezciliğin eleştirisi ve İslamcılığın yeni hallerinin analizleri ve söyleminin inşası üzerine yoğunlaşan ilgisinin ilk temel harcını Hüsamettin Arslan'ın bu iki yayınıyla atmıştı. Bu ilgi kitap yayınlardan ayrı Tezkire dergisi üzerinden devam etti.

Hüsamettin Arslan doktora tezini o ilk yayınlardan hemen sonra veya aynı yıllarda tamamladı ve İstanbul ortamına taşınarak kendi kurduğu Paradigma Yayınlarında doktora tezini **"Epistemik Cemaat"** başlığı altında ilk eser olarak yayınladı. O kitapla aynı zamanda Imre Lakatos'un Alan Musgrave ile birlikte ortak **"Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi"** isimli kitabının çevirisini de yayınladı.

Doğrusu bilebildiğim kadarıyla **"Epistemik Cemaat"** akademik dünyanın bir tür sosyolojisine dair Türkiye'de yapılmış en erken ve en başarılı çalışmaydı. Akademide bilgi üretiminin nasıl kapalı bir cemaat teşekkülüyle beraber yürüyor olduğuna dair ince eleştiriler de vardı tezinde. Bilimsel bilgiye atfedilen aydınlanma, özgür düşünce, nesnellik, açıklık gibi meziyetlerin aksine bilim çevrelerinin bazı önkabulleri, ritüel davranışları ve inanışları kendi aralarında bir mesleğe intisap ve meslekte kalma şartları olarak nasıl muhafaza ettiklerine dikkat çekiyordu. Disiplinin ortak jargonu, mesleğe kabul ve devam için sürekli tekrarlanan törensel nitelikli alışkanlıklar (habitus) aslında dünyaya bakmak için meslek ehlini sınırlayan, kısıtlayan bir bakış açısına dönüşüyor ilh…

Neticede bir yandan Kuhn'un paradigma kavramının bir uygulamasını yaparken bir yandan da anarşist bilgi kuramının meşhur teorisyeni ile Paul Feyerabend arasındaki tartışmaları aktarıyor ve kendi gözlemlerine uyarlamış oluyordu.

Akademik dünyanın en güçlü sosyolojik gözlemcilerinden biri olan Pierre BourdieuHomo Academicus'u yazmıştı elbet (İngilizcesi, 1988) ama Türkiye'ye henüz ciddi bir yansıması olmamıştı. Bu ortamda Arslan Epistemik Cemaat'i akademik çevrelerin de akademik

Hastalığını haber aldığımızda üç dostla birlikte Bursa'ya gittik. "Ölümden korkmuyorum, ölüm bir hakikat, hep böyle olmuş ve olmaya devam edecek," dedikten sonra ekledi: "Fakat şu Anlam ve İktidar kitabını yazamadım…"

araştırmaların çok eğlenceli, ilginç ve oldukça öğretici bir nesnesi olabileceğini ilk anlatan Türk sosyologlarından biri olarak kaydedilmeyi kesinlikle hak ediyor. Şerif Mardin'in TÜBA macerası bile bu Epistemik Cemaat kavramı eşliğinde daha anlamlı bir hale gelebilir. Üstelik cemaatin kapalı yapısı, ortak jargon, kabul ve önyargılarıyla ürettiği söylem, dışına çıkana otomatik yaptırımlar uygulayan bir baskı mekanizmasını da oluşturur. Bu yanıyla mahalle baskısı kavramını üreten ve o **"epistemik cemaatin"** baskısını sonuna kadar hisseden Şerif Mardin'e erken bir selam olarak görülebilir Arslan'ın çalışması.

Arslan, Uludağ üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde uzun yıllar ders verdi. Oradan İstanbul'da kurmuş olduğu Paradigma Yayınları'ndaki faaliyetlerini sürdürdü. En önemli faaliyeti tercümeydi. Tercüme çalışmasını küçümseyenlere karşı savunması çok güçlü ve çok haklıydı. Türkiye'de önemli bazı metinlerin mutlaka Türkçe okumaktan başka bir çaresi olmayan okuyucuya ulaştırılması gerekiyordu. Bunu yapabilecek durumda olanlar için bu bir görev ve sorumluluk olmalıydı. Kendisi bu sorumluluğu yerine getirmek için epey çalıştı. Yaptığı işi püriten bir ahlakla, severek, zevkle ve büyük bir titizlikle yapıyordu.

Bilim felsefesi, postmodernizm, Kıta Avrupa'sı felsefesi, Fransız ve Alman felsefesinin ve sosyolojisinin birçok önemli eserini Türkçeye çevirdi. Ortak dostlarımız Erol Göka ve Abullah Topçuoğlu ile birlikte doksanlı yılların başlarında beraber yayımladığımız **"Önce Söz Vardı: Yorumsamacılık Üzerine bir Deneme"** isimli kitabımızın kaynakçasında yer alan İngilizce metinlerin önemli bir kısmını Türkçeye çevirdi 3 ciltlik bir çalışma olarak yayınladı. Çağdaş Felsefi Hermenötiğin geçtiğimiz yıllarda 104 yaşında ölen meşhur Alman filozofu Hans-Georg Gadamer'in şaheseri olan Hakikat ve Yöntem'i çevirip yayınladı. Sadece bu çalışma bile sosyal bilim camiasından güçlü bir teşekkürü hak ediyordu.

Arslan büyük ölçüde çeviriye odaklanmışsa da Türkiye'nin içinden geçtiği zor süreçlerde bir aydın sorumluluğuyla tavır yazıları ortaya koymaktan geri durmadı. Tavrını ve tarafını hep belli etti.

Bu bağlamda 2007'deki e-muhtıra süreci ve kapatma davasında siyaset dışı güçlerin siyasal alanı işgal girişimlerine karşı, sözümona aydınlar arasında bir söylemsel norma dönüşmeye yüz tutan PKK şiddeti ve ulusalcılığı güzellemelerine karşı **"Jöntürkler, Jönkürtler, Muhafazakârlar"** diyerek kendi **"meçhul okuyucusuyla söyleşiler"** yaptı.

Gezi olayları ve 17-25 Aralık darbe süreçlerine karşı basiretli ve hakikatperver bir aydın endişesiyle yazdığı makaleler, televizyon programları ve konferanslarıyla FETÖ'ye karşı tavrını en net biçimde ortaya koydu.

Türk sosyolojisinden kelimenin tam anlamıyla bir yıldız kaydı. Bilimiyle, bilgeliği, kişiliği, duruşu ve tabii ki eseriyle hep hatırlanacak bir yıldız…

Epistemik Cemaat isimli şık ve cesur tezini hepimizin gözü önünde 'Medrese'de yazmıştı. O çayları içe içe, o sigaraları çeke çeke, o büyük yalnızlığına bata çıka.

TÜRKİYE MUHİBBİ BİR ENTELEKTÜELİ KAYBETTİK[7]

Mevlana İdris, midris@karar.com, 04.01.2018, Perşembe

Hüsamettin Arslan 2 Ocak'ta 61yaşında Rahmet-i Rahman'a ilticâ etti.

Epistemik Cemaat isimli şık ve cesur tezini hepimizin gözü önünde **'Medrese'**de yazmıştı. O çayları içe içe, o sigaraları çeke çeke, o büyük yalnızlığına bata çıka.

Konuşması net ve ilgi çekici, savunduğu ve reddettiği alanlar berrak, seçtiği kelimeler muhkem ve zarif, cümleleri keskin ve muknî idi.

Bazan kendisini konuşmanın, -biz de onu dinlemenin- büyüsüne kaptırır, fakat onun birden bir efekt gibi savurduğu ve teori mi, espri mi olduğunu bir dakika sonra anlayacağımız kahkahalı bir teneffüscük ile yeniden gerçekliğin dünyasına döner, çaylarımızı tazeleyen garsonu fark ederdik.

Aynı mahallede, Sultanahmet'te oturduk yıllarca.

Kendisiyle aynı üniversiteden Feridun Yılmaz Hocamızın da katıldığı Sıfır Noktası isimli haftada bir yayınlanan bir sohbet programı yapmıştık TRT için. İlkini Alay Köşkü'nde yaptığımız programda insanın anlamından ve Ortadoğu'dan yola çıkmıştık. Ortadoğu için unutamadığım bir tanım vermişti Hüsamettin Hoca: ***"Nerede Kur'an-ı Kerim okunuyorsa orası Ortadoğudur."*** Hoca'nın her birini bir yüksek lisans dersi gibi gördüğü bu programlar 39 hafta devam etti. Son kısımlarda Feridun Bey ayrılmış ve yeni konuğumuz Gültekin Yıldız Hoca olmuştu.

Hastalığını haber aldığımızda üç dostla birlikte Bursa'ya gittik. ***"Ölümden korkmuyorum, ölüm bir hakikat, hep böyle olmuş ve olmaya devam edecek,"*** dedikten sonra ekledi***: "Fakat şu Anlam ve İktidar kitabını yazamadım…"***

Hastalığının seyri ve tedavi biçimleri üzerine de konuştuğumuz o buluşmadan beş on gün sonra Hoca tedavi için İstanbul'a geldi. Ve işte mukadder son!

Bizim kuşaktan çok değerli dostlarla Divanyolu'ndaki kahvelerde tanıştık. Dostluğun, edebiyatın, cepteki son yirmi lirayı paylaşmanın, gece kahve kapanınca birimizin evine gidip tartışmayı orada sabaha kadar sürdürmenin çemberlerini çok çizdik. Hoca hep geniş daireler çizdi. Akademinin de, düşüncenin de kolayından göremeyeceğimiz dip akıntılarını gösterdi. Kendi imkânlarıyla kurduğu Paradigma yayınlarının ülkemiz düşünce hayatına neler kattığını ise elbette erbabı iyi bilir.

---

[7] http://www.karar.com/yazarlar/mevlana-idris/turkiye-muhibbi-bir-entelektueli-kaybettik-5866

Allah rahmet eylesin. Gençliği zor zamanda geçen nesildendi. O günlerin muhasebesini yapar, asla nostalji olarak bakmazdı. Yaşananlara öfkeliydi. Birgün o günleri konuşurken bana 80 öncesi için demişti ki, "Bizi, hepimizi NATO'nun sivil kanadı olarak bile bile kullandılar bunlar..."

Türkiye'yi çok severdi. Tarihi de, Anadoluyu da iyi bilirdi. Şimdi o çok sevdiği ülkesinin bağrına girdi. Dün onu dostlarıyla birlikte Karacaahmet'ten Rahmet Yurdu'na uğurladık. Dünyadan bir Hüsamettin Hoca geçti. İyi bilirdik. Yüce Allah onu lütfuyla karşılasın.

Hocanın Ardından

(Hoca ardında elbette çok sayıda hatıra bıraktı. Ama hocayı yakından tanıyan bir genç dostumuz sıcağı sıcağına bunları yazdı. Naklediyorum:

(…)

Onu lisede okurken, madem Ülkücülük peşindesin diyerek Tunceli Öğretmen Okuluna sürmüşler. Ne mobinglere maruz kaldığını tahmin etmek zor değil. Oradan bir hatırasını anlatmıştı. ***"Müzik öğretmeni sınıfa girdi ve sordu: İçinizde türkü seven var mı? diye. Birkaç kişi el kaldırdı. Bu sefer öğretmen hiç beklemediğimiz şekilde bağırarak şöyle dedi: Türkü dediğiniz şey müzik filan değildir, eşşek anırmasıdır eşşeek..! Müzik, batı müziğidir! vs."***

Bu acı hatırayı anlatırken gözleri büyümüştü. Zira bu hikâye Türkiye'nin trajedisiydi... Üzerine ciltler dolusu yazılmış aydın yabancılaşmasının en kaba hali...

Belki de bu yüzden, türküleri çok severdi. Sürekli türkü dinlediğini de söylerdi. Çoğu zaman, türkü sözlerinden bir iki mısra ile konuşmasını renklendirir; anlatacağı konuya denk düşen bir türküden bahsederken heyecanlanır, öyle keyiflenirdi ki farkında bile olmaksızın yerinden kalkarak konuşurdu. Babasını çok anardı. Mesudiyeliydi. Çocukluğu köyde geçmişti. Babasının kağnıyla ormandan odun getirirken söylediği türkülerin sözlerini, onun söyleyişini, dertlenişini bir anlatırdı ki, adeta yaşardı o günleri, gözleri parlardı... Sonra İstanbul'a gelmişler, zorluklar içinde tutunmaya çalışan bir ailenin kafası büyük dünyalara açılan çocuğu olarak Hüsamettin Hocanın macerası başlamış.

Tarih mezunuydu. Bir keresinde, 1980 öncesinde öğretmen olarak Fatsa'ya tayin edildiğini anlatmıştı. Göreve başlamak için gitmiş. Milli eğitim müdürü ona demiş ki, seni burada öldürürler, benden söylemesi, kalma burada. Sahile gittim, çimenlerde uzandım, gökyüzüne baktım baktım... Sonra gidip müdüre istifa dilekçemi verdim ve aynı gün geri döndüm diye anlatmıştı. (Şimdi düşünüyorum da, o tayin asla tesadüf olamaz)

Allah rahmet eylesin. Gençliği zor zamanda geçen nesildendi. O günlerin muhasebesini yapar, asla nostalji olarak bakmazdı. Yaşananlara öfkeliydi. Birgün o günleri konuşurken bana 80 öncesi için demişti ki, ***"Bizi, hepimizi NATO'nun sivil kanadı olarak bile bile kullandılar bunlar..."*** Bu yüzden 28 Şubat'ta, 27 Nisan muhtırasında, Fetö meselesinde çok öfkelenmişti.

Hüsamettin Hoca bu sabaha karşı vefat etti. Ardından çapraşık ve tanımlanamaz düşünceler, düşünceler, düşünceler… Şimdi yirmi beş sene evvelini düşünüyorum da her şey ve herkes gibi Hüsamettin Arslan ile birlikte nasıl son sürat kendi kaderimize doğru koşmuşuz.

Bu konularda birçok gazete yazısı, hatta kitap yazmıştı. Sağ sol gibi ayrımları çoktan aşmış, yerli ve otantik olan herşeye sanki aşık olmuştu. Anne ve babasının dualarına, Anadolu insanının temiz saf dindarlığına, türkülere aşıktı. (…)

(…)

Çoklarına güvendim ben. Çoğunu maziye gömdüm. Kime güvendimse tosbağa çıktı, tecrübeliyim ben.

Bana strateji gerekmez. Ne takdir, ne teşekkür. Serapa ciddiyetten yontulmuş bir vefayım ben.

Refaha karnım toktur ve konfora. Ne silah isterim ne makyaj. Sömürüye karşıyım. Ancak mecburiyet tahtında yapılır savaş.

Çağ nedir ki çağdaşlık ne olsun. Ne vakte kadar sürecek bu yağma, bu tekebbür. Oysa gün akşamlıdır. Bugün bana yarın sana.

Ben kanaat makamına çıkmışım yavrum. Hamasete bağlama.

İslâm'ın çekilmiş kılıcıyım. Emaneti kucaklamış gidiyorum; ezelden ebede. Yarı yolda düşersem eğer. Ne demiş şair: **"Sana ağuşunu açmış duruyır Peygamber."** Mustafa Kutlu-Arkakapak yazıları-Dergâh Dergisi, Eylül 2016

BU DÜNYADAN BİR HÜSAMETTİN ARSLAN GEÇTİ

Gökhan Yavuz Demir[8]

Bu dünyadan bir Hüsamettin Arslan geçti. İngilizce'yi kendi başına öğrenmiş; çok istediği halde evlenememiş; hiç yurt dışına çıkmamış; yirmiye yakın kalburüstü felsefe metni tercüme etmiş; Paradigmayı kurmuş; iyisiyle kötüsüyle, sevabıyla günahıyla altına imzasını attığı metinler kaleme almış; gülmüş; ağlamış; sövmüş; dua etmiş; inanmış ve kanmış; hayaller kurmuş ve hayal kırıklıkları yaşamış; zaafları ve erdemleriyle kendi rolünü oynamış ve tamamlamış bir Hüsamettin Arslan.

Hayat tuhaf, hatta düpedüz saçma. İnsan kendi trajedisinin aktörü ve mağduru. Ve finalde her şeyi o kadar derinden ve geri döndürülemez bir şekilde değiştiren, zamanın kat'i adaleti. En hayatî iktidar mücadelelerinin bile uçucu ve geçici anlık beyhude didişmelerden ibaret

[8] https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/01/02/bu-dunyadan-bir-husamettin-arslan-gecti/

Akademiye sığamıyordu. Bunun için başlı başına bir akademi sayılabilecek Paradigma Yayınları'nı kendi maaşıyla kurdu. Ve biz ikinci bir kader birliğine de akademiden sonra Paradigma'da giriştik. Büyük hayallerimiz ve büyük umutlarımız vardı.

olduğunu ısrarla biz fanilere öğretmeye çalışan, hastalık ve ölümün hep yanı başımızda oluşu. İşsiz, hasta ve lanetlenmiş olarak uyandığım yeni bir yılın ikinci gününde telefonumdaki okunmamış mesajların ilk üç tanesine takılıyor gözlerim: Hüsamettin Hoca bu sabaha karşı vefat etti. Ardından çapraşık ve tanımlanamaz düşünceler, düşünceler, düşünceler… Şimdi yirmi beş sene evvelini düşünüyorum da her şey ve herkes gibi Hüsamettin Arslan ile birlikte nasıl son sürat kendi kaderimize doğru koşmuşuz.

1992 senesinde tanıştığımızda Hoca Epistemik Cemaat'i yeni yayınlamış, üniversitede göreve yeni başlamış, otuz altı yaşında çiçeği burnunda bir doktordu. Ben ise on dokuz yaşında gencecik bir birinci sınıf öğrencisiydim. Kahverengi ceketini, kahverengi örme kravatını, emzik gibi sınıfta ders anlatırken bile ağzından düşürmediği birbirine eklediği sigaralarını hatırlıyorum. O sağcıydı, ben solcu; o köylüydü, ben kentli; o hocaydı, ben öğrenci; ve çeyrek asrı aşan kader birliğimizde hem dost hem de düşmandık.

Çalışkan bir adamdı diyerek geçiştirilemeyecek kadar çalışkandı. Hatta aşağıdan yukarıya çıkmak için mücadele verenlerin hepsinde olduğu gibi çalışkanlığından başka övünecek çok şeyi de yoktu. Dersini bütün ruhuyla anlatırdı, ki o yıllarda bizim bölümün akademik kadrosu yetersiz olduğundan neredeyse mezun olana kadar her dönem en az iki dersi ondan almış ve dinlemiştim. Akademiyle değil, ne yaparsam akademiye rağmen yapabileceğimi o öğretmiş ve beni daima çok zorlamıştı. Üzerimde çok emeği vardı. Klasik ve pür bir sosyolojinin sınırları içinde kalmamayı ondan öğrendim. O olmasa asla akademik bir kariyer yapmayı denemezdim. Disipline edilemez, asi ve söz geçmeyen bir tarafım vardı. Bunu çok iyi bilir ve beni bir başıma bırakarak idare ederdi. Entelektüel hayatta başka ufukların olabileceğini ve hayat mücadelesinde kara diye bir şeyin olmadığını da hep o göstermişti.

Akademiye sığamıyordu. Bunun için başlı başına bir akademi sayılabilecek Paradigma Yayınları'nı kendi maaşıyla kurdu. Ve biz ikinci bir kader birliğine de akademiden sonra Paradigma'da giriştik. Büyük hayallerimiz ve büyük umutlarımız vardı. Ve hiç paramız yoktu. Bütün imkânsızlıklara, beceriksizliklere ve amatörlüklere rağmen Paradigma bu memleketin entelektüel tarihinde çok özel bir yer kazandı. Hoca art arda Gadamer, Ricoeur, Toulmin, Lakoff, Heidegger, de Man ve Ellul yayınlıyordu. Onun kitaplarında benim, benim kitaplarımda onun; Paradigma'nın her kitabında ikimizin birden göz nuru vardı.

Zaman geçtikçe dostluğumuz hem derinleşiyor hem de yoruluyordu. Ben büyüyor ve eski öğrenci artık meslektaş oluyordu. Bu arada Türkiye de hızla değişiyordu. O güne dek neredeyse hiç gündelik politika konuşmayan ben ve Hoca, giderek kitaplardan daha az ama gündelik politikadan daha fazla konuşmaya başlamıştık. Paradigmanın kitaplarının kapaklarından, mizanpajından, kâğıdından tutun da Türkçesine kadar her şey aramızda hemen

Bir gün yine odasında loş ışık altında çay ve sigara içerken laf lafı açmıştı ve ona Hz. Ali'nin kendisini lüzumsuz yere çok öven birine söylediklerini anlatmıştım: "Söylediğin kadar büyük bir adam değilim. Ama zannettiğin kadar küçük bir adam da değilim." Bunu çok sevmişti.

bir tartışma konusu oluyordu. Ne bölümün ne Paradigma'nın ne de Türkiye'nin geleceği hususunda hemfikirdik artık.

Bir şekilde iki dost olarak helalleştiğimize inansam da uzun zamandır birbirimize küs idik. 2016 Ocak'ında ben okuldaki odamda gözaltına alınırken kapımın önünde "ne oluyor" diye duran Hüsamettin Arslan'dı. Ama ertesi gün Yeni Söz'deki köşesinde yine de o yazıyı kaleme alabilmişti. O yıl uzaklaştırılmamdan sonra okula döndüğümde beni yüksek lisans sınavı jürisine almadığı için odasına gitmiştim. Biraz tartıştıktan sonra yıllar evvelki o iki eski dosta dönüşüvermiştik. Kırgınlıklarımızdan konuşmuştuk. Hayal kırıklıklarımızdan bilhassa da. Ertesi gün yayınevimden ikinci kitabım Borges'in Dediği Gibi gelince soluğu hemen yanında almış ve Hocama imzalayarak takdim etmiştim. O gün odası boşalıp baş başa kalınca nihayet yine kitaplardan konuşmuştuk. Utana sıkıla o da bana yeni kitabını vermişti. "Bu benim şaheserim değil, sadece gazete yazılarım," demişti. Haklıydı. Şaheseri asla gazete yazıları olamazdı. Entelektüel birikimini Epistemik Cemaat'e dökmüştü. Jöntürkler, Jönkürtler ve Muhafazakârlar veya Twitmania, Etnomania, Şiddetmania gibi kitapları ise eski tüfek bir İttihatçının hezeyanlarından ibaretti. Şaheseri, hep yazmak istediği ama hiç yazamadığı şaheseri Anlam ve İktidar olacaktı, olmalıydı, keşke olsaydı. Yazmayı tasarladığı kitaplar içinde en çok onu severdi. Rene Magritte'nin bir heykelini bu kitaba kapak yapmayı önermiştim ve kabul etmişti hatta. Kapağına kadar hazır bu kitabı yazmadı, yazamadı Hocam.

2017'deki ihracımdan hemen sonra okuldaki odamı ne zaman boşaltacağımı sormak için aradı. Çünkü dekanlıktan kapımdaki isimliği sökmeye gelmişlerdi ve Hoca buna izin vermemişti. Üzgündü. Sesi ağlamaklıydı. **"Onları daha fazla durduramam"** diyordu. Çok üzgün olduğu zaman ne diyeceğini bilemez, öylece kalırdı. Defalarca **"Ne diyeceğimi bilmiyorum ama çok üzgünüm"** diyerek telefonu kapattı. Bir daha hiç aramadı.

21 Haziran'da, yazdırdığım ve jürisini oluşturduğum ama jüride yer alamadığım ve tezin üzerinde danışman olarak adımın yazmadığı ilk yüksek lisans tezimin savunması için Besim F. Dellaloğlu ile ihracımdan aylar sonra ilk kez okula gittim. Savunmaya kadar okulun yanındaki kafede çay içmeye indik. Hoca her zamanki gibi oradaydı. Hocayla son kez o gün görüştük.

Sonrası hızlı gelişti. Ben hayat mücadelesinin içindeyken bir akşam Hocanın çok ağır hasta olduğunu ve fazla vaktinin kalmadığını öğrendim. Anladım ki Hüsamettin Arslan Anlam ve İktidar'ı asla yazamayacaktı. Eve gittim ve kütüphanemden son kitabını çıkarıp bana ne yazdığını okudum**: "Dile dökülemeyecek şeylerin yerine geçsin diye… Gökhan'a…"**

...Hüsamettin Arslan... İmkânsızlıklar, zorluklar içinde, şahsi maaşlarıyla işlerini finanse ederek akademisyenliğin, fikir işçiliğinin nasıl fedakârca yapılacağı konusunda güzel bir ders verip genç yaşta göçüp gittiler.

Bu dünyadan bir Hüsamettin Arslan geçti. İngilizce'yi kendi başına öğrenmiş; çok istediği halde evlenememiş; hiç yurt dışına çıkmamış; yirmiye yakın kalburüstü felsefe metni tercüme etmiş; Paradigmayı kurmuş; iyisiyle kötüsüyle, sevabıyla günahıyla altına imzasını attığı metinler kaleme almış; gülmüş; ağlamış; sövmüş; dua etmiş; inanmış ve kanmış; hayaller kurmuş ve hayal kırıklıkları yaşamış; zaafları ve erdemleriyle kendi rolünü oynamış ve tamamlamış bir Hüsamettin Arslan.

Bir insanı tanımak için ne kadar süre onunla olmak gerekir? Yahut bir insanı tanımak için yirmi beş sene kâfi midir? Hiç bilmiyorum. Ama ölümünün sıcaklığıyla araya biraz daha mesafe girdikten sonra entelektüel değerinin daha iyi anlaşılacağını düşündüğüm Hocam hakkında bu yazıyı yine de yazıyorum, sırf dile dökülemeyecek şeylerin yerine geçsin diye…

Bir gün yine odasında loş ışık altında çay ve sigara içerken laf lafı açmıştı ve ona Hz. Ali'nin kendisini lüzumsuz yere çok öven birine söylediklerini anlatmıştım: **"Söylediğin kadar büyük bir adam değilim. Ama zannettiğin kadar küçük bir adam da değilim."** Bunu çok sevmişti. Yıllar boyu yeri geldiğinde bunu yüksek sesle söyler ve gürültülü bir kahkaha atardı. Bunu neden mi anlatıyorum? Muhtemelen ölümünden sonra arkasından yazılanları görse bağırarak bunu söyler ve gülerdi de ondan. Hüsamettin Arslan söylediğiniz kadar büyük bir adam değildi. Ama zannettiğiniz kadar küçük bir adam da değildi. O sadece çalıştı, çalıştı, çalıştı ve sonra müflis bir kumarbaz gibi bütün entelektüel birikimini aktüel politikaya yatırdı. Bunun için kâh alkış aldı kâh yuhalandı. Olsun varsın, onun trajedisi bu sabah bitti. Artık yazdıklarının zamana dayanıklılığı ölçüsünde hayatta kalacak ve biz ne dersek diyelim bundan sonrası zamanın yargısına kalacak. Öğrencileri, dostları, asistanları, akrabaları elbette onu özleyecekler. Ama ben en çok sigara dumanı içindeki odasında baş başa vermiş bir cümleyi öyle mi söylesek, böyle mi söylesek diye tartışan o iki eski dostu, bir asistanın naziresiyle **"öğreten adam ve oğlu"**nu, gözlerden ve üçüncü şahıslardan uzak o mahrem çalışma saatlerimizi özleyeceğim. Bu dünyada bulamadığın o huzuru, git ve o hep inandığın öte dünyada bul aziz Hocam!

O, yıllarca üzerinde çalıştığı iktidar ve bilgi kavramlarını bizatihi hayatında yaşamıştı, kimseye dayanmadan, hiçbir erk ve yapının payandası olmadan, yerleşik entelektüel tekellerin ezberlerini bozmayı başardı.

HÜSAMETTİN ARSLAN İÇİN EKSİK BİR FATİHA

Asım Öz[9], ozasim76@yahoo.com.tr

Hüsamettin Arslan 1987'de Kitap Dergisi'nde yayımlanan bir yazısında **"Ebediyete intikal eden düşünür için okunacak Fatiha"** der ve şöyle devam eder **"Onun düşünceleri üzerine yazılmış aklı başında bir eleştiridir."** Farkındayım, bu metin onun kastettiği manada dört başı mamur bir Fatiha olmadı. O, yıllarca üzerinde çalıştığı iktidar ve bilgi kavramlarını bizatihi hayatında yaşamıştı, kimseye dayanmadan, hiçbir erk ve yapının payandası olmadan, yerleşik entelektüel tekellerin ezberlerini bozmayı başardı.

Merhum Hüsamettin Arslan'ın yazma serüveni 1980'lerin sonlarına rastlar. Akademik hayatının başlangıç yıllarından itibaren dönemin önemli dergilerindeki metinlerinde Türkiye'deki düşünce sorunları, epistemolojik bunalım ve bilgi sosyolojisiyle ilgili yerleşik kanaatlere karşı çıktığı hemen fark edilir. İlginçtir; o yıllarda dönemin acil siyasi sorunları üzerine neredeyse hiç yazmadığı görülür.

İlk ve temel kitabının meseleleriyle alakalı metinleri 1987'den itibaren çeşitli dergilerde yayımlanır. Yazdıklarının anlamlandırılması açısından kapağında bir Kazimir Malevich tablosunun yer aldığı Epistemik Cemaat kitabının 2007'deki ikinci baskısına yazdığı **"entelektüel itiraf"** niteliğindeki, önsözün özel bir değerinin olduğu muhakkak belirtilmeli. Zira çekiçleyişiyle tipik bir Hüsamettin Arslan önsözü olarak anılmayı fazlasıyla hak eden bu metninde o, bir yandan kendisine çalışma alanı olarak seçtiği bilgi sosyolojisinin Türk akademik çevrelerince hiç bilinmeyişini ortaya koyar, öte taraftan temel entelektüel duruşunu sahiplendiği kitabın daha gelişkin adının ne olması gerektiğini de izah eder. Haliyle kitabın adı meselesinin bu önsözde tam üç defa gündeme gelmesi sebepsiz değildir. Merak edenler için söyleyelim: Hüsamettin Arslan **"epistemik"** kavramını fazla Anglosakson bulduğu için **"Şimdi yazsaydım metnimin adını Yorum Cemaatleri koyardım"** der. Entelektüel statükoyla mücadele eden Arslan'ın yazamadığı ve tercüme edemediği kitaplar bir yana adı en çok bilinen kitabı belki de onun en çok ihmal edilen eseridir. Herhalde Türkiye'deki entelektüel alanın pozitivist bilim ideoloji-since kurulduğunun en önemli göstergesi bu kitabın baskı sayısının azlığı olsa gerek. Ayrıca yaratıcı yanlış okumalara konu olmayışını da zikretmeden geçemeyiz.

[9] http://www.star.com.tr/acik-gorus/husamettin-arslan-icin-eksik-bir-fatiha-haber-1294541/

Arslan, 1990'larda mantıki pozitivizmin ruhsuz aşırılıklarına karşı çıkmak konusunda pek çok düşünür gibi postmodernizmi bir imkân olarak gördü. Oldukça farklı tartışmaları içinde barındıran bu sürece ilişkin şu kadarını söylemek yeterli olur: Hüsamettin Arslan, Paul Feyerabend'i Karl Popper'e tercih etmek konusunda yalnız değildi, hâlâ da öyle.

Entelektüel Mütercim

Bildiğim kadarıyla Hüsamettin Arslan, hakkında birkaç metin kaleme aldığı Cemil Meriç dışında Türkiye'den herhangi bir düşünüre dair müstakil bir metin yazmadı. Zira öteden beri kendisinin Cemil Meriç'le adeta bir **"baba ve oğul"** ilişkisi söz konusudur. Belki de ömrünü harcadığı yayın ve tercüme faaliyetlerinin başlangıç noktasına yerleştirilebilir bu entelektüel babalık. 1970'lerin ortalarında **"Gençlik yıllarımın en büyük keşfi"** dediği ve belli ölçüde **"hafızı olduğu"** Bu Ülke kitabıyla başlayan münasebeti 1980'lerde bir yazı ve uzun bir söyleşiyle, 1990'larda Dergâh dergisindeki metinle, ardından ise heyecanlı bir sempozyum konuşmasıyla devam eder.

Hüsamettin Arslan, o yılların entelektüel tartışmalarının da etkisiyle Cemil Meriç için hiç tereddütsüz **"erken postmodern"** ifadesini kullanır. Aslında sebepsiz değildir bu niteleme: Arslan, 1990'larda mantıki pozitivizmin ruhsuz aşırılıklarına karşı çıkmak konusunda pek çok düşünür gibi postmodernizmi bir imkân olarak gördü. Oldukça farklı tartışmaları içinde barındıran bu sürece ilişkin şu kadarını söylemek yeterli olur: Hüsamettin Arslan, Paul Feyerabend'i Karl Popper'e tercih etmek konusunda yalnız değildi, hâlâ da öyle. Belki bunun da etkisiyle Cumhuriyet Kitap'ta 1992'de yayımlanan metni **"pozitivist mabedin Türkiye'deki eşik bekçilerinden"** biri tarafından sert bir şekilde eleştirildi. 2007 sonrasında ise Hüsamettin Arslan, bilimsel epistemik cemaatten kurtulmak için rölativizme yaptığı vurgunun özellikle etik bağlamında aşırı olduğunu belirtti. Keza bu yıllarda Cemil Meriç hakkında 1990'larda söylediklerini de tashih etme gereği duyacaktır. Ayrıca entelektüel yörüngesinin belirleyicileri arasında daha mühim bir yeri olan Heidegger bahsi var.

Öte yandan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlükleri çok meşhur olmadan evvel, 1980'lerin ikinci yarısında günlüklerdeki birkaç pasajdan hareketle Tanpınar üzerinde durdu. Toplumun parçalanmışlığının neticesi olan bunalımı hangi noktalarda yaşadığını göstermek üzere, onun günlüğüne başvurdu. Aynı metinde bu isimlerle birlikte Nurettin Topçu, Erol Güngör, Sabri F. Ülgener ve Mehmet Kaplan'ı bir arada ele alarak Türk düşüncesindeki temel sorunları tespit etmeye ve çıkış yolu bulmaya çalıştı. Keşke bu isimleri ve başkalarını daha ayrıntılı bir şekilde yazabilseydi. Her zaman Türk modernleşmesindeki çelişkiler dolayısıyla da bunun neticesinde ortaya çıkan epistemolojik bunalımın düşünce dünyasını karakterize eden biricik olgu olduğunda ısrar etti.

Şayet biri çıkar da Hüsamettin Arslan'ın Türkiye için neden bu kadar önemli olduğunu sorarsa, hiç tereddüt etmeden "Entelektüel mütercim olduğu için" cevabı verilebilir.

Entelektüel Mütercim

Hiç şüphesiz Hüsamettin Arslan, kimlik bunalımını epistemolojik bunalımın somut hali gördüğü için ömrünü teliften daha ziyade tercümeye adadı. Ne var ki, ilk tercümesi entelektüel ilgileri belirgin meşhur bir yayınevinde sürünmekten kurtulamadı. Başka bir tercümesi ise hayli gecikmeli olarak yayımlanabildi. Arslan, sadece kişisel tarihini değil ilim hayatını da kendi açtığı yol üzere inşa etti denilse abartılmış olmaz. Erken tarihli makalelerindeki dipnotları, Paradigma Yayınları'nın kurulmasında tercümelerinin vaktinde basılmayışının da etkili olduğunu ispatlar. Şayet biri çıkar da Hüsamettin Arslan'ın Türkiye için neden bu kadar önemli olduğunu sorarsa, hiç tereddüt etmeden **"Entelektüel mütercim olduğu için"** cevabı verilebilir. Ancak onun tercüme serüveninin Türkiye'deki yerleşik sosyal bilim ve felsefe alanından farklılığına dikkat çekmek yerinde olacaktır. Zira tercümeleri ve derlemeleri ekseriyetle pozitivist geleneğe hücum eden kitaplardan oluşuyordu.

Belli mefhumları yeniden gündeme getiren keskin üslubundaki hoş ve parıltılı benzetmelerin felsefe ama aynı zamanda güçlü bir edebiyat okurluğuna işaret ettiği açık… **"Edebî metin tadı veren 'bilimsel' metinler yazmak isterdim"** demesi boşuna değil. Farklılıklarıyla, tekrarlarıyla ve üslubuyla entelektüel ortodoksilerle başı belada olan herkese yürek ferahlatıcı düşünceler sunan önsözleri var bir de. Gerçekten de onun felsefe, sosyoloji ve edebiyat birikimini yansıtan önsözleri, dar sosyologları üzücü biçimde yetersiz gösterecek kadar muhteşem göndermeler içerir. Ne var ki, can alıcı kitapların girişindeki bu önsözlerden **"sıkıldığı"** için olsa gerek 2015'te yayımlanan son tercümesi **Eğitim ve Toplum Eğitim Sosyolojisinde Sorunlar ve Açıklamalar (Rob Moore)** kitabında müstakil bir önsöz bulunmuyordu. Yeri gelmişken söyleyeyim, önsöz yazımında mütereddit davranmayan Hüsamettin Arslan, sonsöz konusunda oldukça perhizkârdı. Sağlığında yayımlanan son kitabına sonsöz yerine şunları yazacaktı: **"Hiçbir yazar "sonsöz"ü söyleme imtiyazına sahip değildir. Her metin bitmemiş metindir. Son söz ölümündür. Son sözü ölüm söyler. Son söz Tanrı'nındır."**

Kriz ve Karar Anları

Hüsamettin Arslan, 2009'dan itibaren bilhassa Gezi Parkı olaylarından sonra yorumları, söyleşileri ve köşe yazılarıyla öne çıktı. Siyasi gelişmeleri değerlendirme biçimi Star Açık Görüş, Yeni Söz, Derin Tarih, Kriter gibi gazete ve dergilerdeki metinlerinden anlaşılmaktadır. Gazete ve dergi yazıları dışında konferans ve sempozyum tebliğleri de dünyadaki ve Türkiye'deki olayları nasıl ele aldığını bütünlüklü olarak görebilmek için mutlaka dikkate alınmalıdır.

Bilindiği üzere Türkiye'de bilhassa 2000'li yıllarda muhafazakâr politik ideolojinin ya da muhafazakârlığın doğuşu ve gelişmesi siyasi ve entelektüel gündemde sıklıkla ele alındı. Gelgelelim muhafazakârlık, çeşitli mahfillerde neredeyse birbirinin tıpkısının aynısı kalıplarla

Hüsamettin Arslan 1987'de Kitap Dergisi'nde yayımlanan bir yazısında "Ebediyete intikal eden düşünür için okunacak Fatiha" der ve şöyle devam eder "onun düşünceleri üzerine yazılmış aklı başında bir eleştiridir."

konuşuldu. Bu bakımdan Arslan'ın çoğu zaman aşağılanan muhafazakârlığı belli bir bakış açısıyla savunmuş olması da onun fikrî hissiyatının önemli bir parçasını oluşturur. Hiçbir zaman müesses nizamı, müesses gelenekleri ve dünya görüşlerini savunmayan Arslan'ın adım adım yuvaya dönüşüyle de ilgilidir muhafazakârlığa yüklediği anlam. Babasını anlattığı ve Babalar ve Oğulları adlı derlemede yer alan etkileyici metnini başka yazılarının önünde mühim bir başlangıç sayabiliriz. İkinci kitabının değişik bölümlerinden alıntıladığım aşağıdaki birkaç cümle, ona özgü muhafazakâr tavrı bir şekilde yansıyor: **"Muhafazakâr 'modernleşmenin' bedelini ödeyen kişidir. (…) Köylülerin muhafazakârlaşması ile şehirlilerin muhafazakârlaşması, işçilerin muhafazakârlaşması ile ev hanımlarının muhafazakârlaşması farklıdır. Tek bir muhafazakârlık yoktur, çok şey paylaşıyor olsalar da birbirinden farklı muhafazakârlıklar vardır. (…) Türkiye'de muhafazakârlık, dünyanın yeni efendileri karşısında ortaya çıkmış 'korkulu ve sessiz' bir bekleyişin, korkularla yüklü bir bilinç durumunun adıdır."** Muhafazakârlığın imkânları, çelişkileri ve ıstırabı hakkında belli bir fikir edinebileceğimiz bu ifadelerini aynı zamanda onun otobiyografisinden pasajlar şeklinde de okumak mümkün. Bu yüzden Novalis'i, Dostoyevski'yi her zaman hayırla anar. Nasıl ele alınırsa alınsın onun muhafazakârlığa kendi başına bir değer atfetme noktasındaki yorumları başkalarından önemli ölçüde farklılaşır.

Kriz ve karar anları olması bakımından 2009-2017 yılları arasındaki yorumlarına bakılması son derece yararlı olacaktır. Bu anlamda iki kitabı üzerin-de durmak hem süreklilikler hem de kopuşlar bağlamında anlamlı sonuçlar çıkarılmasını sağlayabilir. Bahsettiğimiz eserlerden ilki 2012 yılında yayımlanan ve Türkiye'nin belli sorunlarını doğrudan ele almayı denediği Jöntürkler, Jönkürtler, Muhafazakârlar kitabıdır. Aynı zamanda Hüsamettin Arslan'ın en çok baskı yapan kitabı da olan bu eserin içeriği kadar ikinci ve üçüncü baskısındaki önsözleri de değerlidir. İkinci kitap ise ilkinden tam dört yıl sonra 2016'da yayımlanan **Twitmania, Etnomania, Şiddetmania** üzerinde ayrıca durmak gerekmektedir. Bu kitaptaki yazılar ve söyleşiler 2013 sonrasındaki siyasal gelişmeleri anlatmaktadır. Aynı yorumlar bu kitabına dâhil olmayan yazılarında da yer alır. Ne var ki Hüsamettin Arslan'ın bu kitaplarındaki metinleri için **"Eski tüfek bir İttihatçının hezeyanları"** nitelemesinde bulunmak, Türkiye'deki zihinsel gerilemenin işaretlerinden sadece biri. Ama kendilerini **"kentli"** dolayısıyla üstün gören bazı eski talebeleri kendisini böyle sanıyor ne yazık ki. Kaldı ki böylesi bir itham onun eğitim ve öğrenim hayatındaki belli başlı tercihlerini görmezden gelmek pahasına sarf edildiğinde öfkelenmemek mümkün değil. Biraz ukalaca da olsa işin garip yanı bunun Türk akademik çevrelerinin Hüsamettin Arslan'ın yönelimlerini anlamak bir yana kendi sınıfsal konumlarını ona **"saldırarak"** örtmeye matuf sakarlıklarının tabii bir göstergesi olmasıdır. Oysa ilgili kitapların kontekstten bağımsız ve kontekstin dışında değerlendirilmesi en hafif tabirle **"ortodoksluk lüksü"**.

Hüsamettin Arslan, yıllarca üzerinde çalıştığı iktidar ve bilgi kavramlarını bizatihi hayatında yaşamıştı, kimseye dayanmadan, hiçbir erk ve yapının payandası olmadan, yerleşik entelektüel tekellerin ezberlerini bozmayı başardı. Zor şartlar altında entelektüel put kırıcılığından taviz vermedi, bu topluma efendilik edenlerin hiyerarşilerini çözmeye çalıştı.

İktidar ve Bilgi

Hüsamettin Arslan, yıllarca üzerinde çalıştığı iktidar ve bilgi kavramlarını bizatihi hayatında yaşamıştı, kimseye dayanmadan, hiçbir erk ve yapının payandası olmadan, yerleşik entelektüel tekellerin ezberlerini bozmayı başardı. Zor şartlar altında entelektüel put kırıcılığından taviz vermedi, bu topluma efendilik edenlerin hiyerarşilerini çözmeye çalıştı. Bir genelleme yapmayı göze alarak söylersek; tercüme, düşünce ve siyasi yazılar şeklinde çerçevelenebilir onun entelektüel yolculuğu. Eğitim kurumlarımızın entelektüel altyapısını irdelediği akademi, iktidar, üniversite konulu makaleleri ile **Retorik Hermeneutik ve Sosyal Bilimler, İnsan Bilimlerine Prolegomena, Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler** derlemeleri bir türlü yazılamayan **Anlam ve İktidar** kitabının girizgâhı kabul edilebilir. Ya da okurları olarak bununla teselli olabiliriz. Bahsettiğimiz makaleleri kitaplaşınca yahut adını andığımız derlemelerin yeni basımlarının kapağında Rene Magritte olur mu bilemem ama resmin felsefesine kafa yoran Kazimir Malevich çizimi de sarsıcı olabilir. Hüsamettin Arslan 1987'de Kitap Dergisi'nde yayımlanan bir yazısında **"Ebediyete intikal eden düşünür için okunacak Fatiha"** der ve şöyle devam eder **"onun düşünceleri üzerine yazılmış aklı başında bir eleştiridir."** Farkındayım, bu metin onun kastettiği manada dört başı mamur bir Fatiha olmadı. Gelgelelim kendisi hayat-tayken 2013'te iki defa Fatiha okumayı denemiştim. Kaldı ki **"hakkında en rahat konuştuğumuz konuların, en az bildiğimiz konular olduğunu ortaya koyan"** tercümeleri, kitapları ve yazıları her şeye rağmen müstakbel meçhul okurlarıyla buluşmaya ve konuşmaya devam edecek.

Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde Prof. Dr. Ümit Meriç ve Mehmet Genç hocanın derslerine .... ara ara genç bir adam gelirdi. Onun derse geldiği günler en çok o konuşurdu. Konuşmasını sorularla aralar, sonra kaldığı yerden devam ederdi. Soru sorarken kendi birikimlerini gözden geçirirken cümleleri debisi gittikçe yükselen bir nehre dönüşürdü. İddiası olan bir adamdı. İddia ve ideal. Her ikisi de muhite muhtaç.

ON ÇOCUKLU AİLENİN PROFESÖR OĞLU: HÜSAMETTİN ARSLAN[10]

05 Oca 2018, Cuma, FatmaBarbarosoğlu

Geçmişte yaşananları bugüne getiren nedir?

Bugüne gelenlerden kaçı yarına varmak için yola düşecektir ?

Son yıllarda, bendenizin dününü bugüne getiren daha çok bir ölüm haberi oluyor.

Salı sabahı Nazife Şişman aradı. Bir gün önce başladığımız muhabbeti devam ettireceğimizi zannediyordum. Nerede kalmıştık dercesine Efendim dedim açtığım telefona. Nazife'nin konuşmaya pek şevki yoktu. Baktım benim anlattıklarımı da dinlemiyor, sözü söze eklemekten vazgeçtim.

Telefon tellerine yaydığımız bir boşluk oldu. Sonra o boşluğun içine Nazife'nin sesinden ölüm haberi düştü: **"Hüsamettin Arslan ölmüş..."**

"Ne uzak ne yakın bize ölüm."

Ölümün sebebini bilirsek ölümü geçersiz kılabilecekmişiz gibi sordum, kalp krizi mi? Sonra sorduğum sorudan mahcup, Allah rahmetini ziyade etsin dedim.

Ölümlü olduğumuzu unutarak yaşadığımız için ne dünümüz dün, ne günümüz gün, ne yarınımız yarın ...

Her ölüm hatırlatmadır. Hafızasını hem toplumsal hem bireysel anlamda giderek daha fazla yitiren dünyamızda, ölümün hatırlattıklarını zapt etmek noktasında nasıl da takatsiz kalıyoruz.

II-

Doksanlı yılların başı, doktora yapmak için İktisat Fakültesi Sosyal Yapı- Sosyal Değişme ana bilim dalını tercih ettim, ama Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde Prof. Dr. Ümit Meriç ve Mehmet Genç hocanın derslerini de şevkle takip ettim. Onların kayıtlı öğrencilerine

[10] https://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmabarbarosoglu/on-cocuklu-ailenin-profesor-oglu-husamettin-arslan-2041858

Akademik hayat ona muhtaç olduğu muhiti sunmuş muydu?

Önümüzdeki günlerde Hüsamettin Arslan'ın ardından yazılan yazılara bakarak "muhitin"in var olup olmadığını, belki de var olan muhitin giderek nasıl kan kaybettiğini daha iyi göreceğiz.

verdikleri ödevleri yaptım. İşte o derslere ara ara genç bir adam gelirdi. Onun derse geldiği günler en çok o konuşurdu. Konuşmasını sorularla aralar, sonra kaldığı yerden devam ederdi.

Soru sorarken kendi birikimlerini gözden geçirirken cümleleri debisi gittikçe yükselen bir nehre dönüşürdü.

İddiası olan bir adamdı.

İddia ve ideal. Her ikisi de muhite muhtaç. Hüsamettin Arslan emanetini teslim ettiğinde ardından yazılan biyografilerde Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı ibaresi yer aldı.

Akademik hayat ona muhtaç olduğu muhiti sunmuş muydu?

Önümüzdeki günlerde Hüsamettin Arslan'ın ardından yazılan yazılara bakarak **"muhitin"**in var olup olmadığını, belki de var olan muhitin giderek nasıl kan kaybettiğini daha iyi göreceğiz.

Hüsamettin Arslan'ın hayatı, bir dönemin Türkiye'sini bütün renkleri ile muhafaza ediyor.

Hüsamettin Arslan'ın ardından okuduğum ilk yazı Gökhan Yavuz Demir'e ait.

Gökhan Yavuz Demir önce öğrencisi oluyor Hüsamettin Arslan'ın, sonra meslektaşı, sonra demir leblebi İngilizce felsefi kitapları çevirdikleri Paradigma Yayınları'nda iş ortağı: **"Ben solcuydum o sağcı, ben şehirliydim o köylü."**

Bu kısım önemli. Birlikte yol yürümek için aynı görüşte olmamız/olmanız gerekmiyor.

İyi işler için adanmışlık, ideal, işini aşk ile zanaatkar tutkusu ile yapmak şart.

Hüsamettin Arslan sosyolojiye zanaatkâr tutkusu ile yaklaştı. Anlam ve bilim metodolojisini tartışan, birbirinden zor metinleri tercüme etti. Tercüme ettiği kitapları yayınlayabilmek için maaşıyla yayınevi kurdu.

Okuyan adamlar nereye gitti? Yokluğun muhitleri, imkanlar denizinde ne oldu?

Cemil Meriç bir defa daha haklı çıktı. Sağ kitap okumuyor. Kitap yazan "adamları" konuşturmayı ve koşturmayı tercih ediyor.

Elull'un **"Sözün Düşüşü"** nü okurken her defasında Hüsamettin Arslan bu kitabı çevirmek için her paragrafı en az beş defa okumuş olmalı diye düşündüm. Ne ki defalarca okuyarak çevirdiği metinler üzerinden, anlam arayışını sürdüren bir muhiti inşa edemedi. O muhiti inşa edebilmiş olsa idi o kadar yazmak istediği **"Anlam ve İktidar"**ı çoktan yazmış olurdu.

İbrahim Kiras'ın yazısı sadece Hüsamettin Arslan'ı anlatmıyor, bir zamanlar var olan **"muhit"** in artık neden olmadığını da anlatıyor satır arasında.

Muhit'in ne olduğu değil ama nasıl olduğu Mevlana İdris'in satırlarında gizli: **"Bizim kuşaktan çok değerli dostlarla Divanyolu'ndaki kahvelerde tanıştık. Dostluğun, edebiyatın, cepteki son yirmi lirayı paylaşmanın, gece kahve kapanınca birimizin evine gidip tartışmayı orada sabaha kadar sürdürmenin çemberlerini çok çizdik. Hoca hep geniş daireler çizdi. Akademinin de, düşüncenin de kolayından göremeyeceğimiz dip akıntılarını gösterdi."**

Okuyan adamlar nereye gitti? Yokluğun muhitleri, imkanlar denizinde ne oldu?

Cemil Meriç bir defa daha haklı çıktı. Sağ kitap okumuyor. Kitap yazan **"adamları"** konuşturmayı ve koşturmayı tercih ediyor.

Sibel Eraslan, Hüsamettin Arslan'ın genç bir öğrenci iken Cemil Meriç ile yaptığı söyleşinin soruları üzerinden yazdı yazısını. Hüsamettin Arslan ziyadesiyle soru soran adam demekti. Dinlediğim son konuşmasında, 15 Temmuz ile ilgili olarak **"Bu devletin kendisini koruyacak bir derin devleti nasıl olmaz!"** diye soruyordu.

Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün, **"Çileli bir hayatı oldu. Başardı... Daha mühimi; asla yaşlanmadı. Hep genç kaldı... Çok üzgünüm: Allah rahmet eylesin..."** diye yazdı.

Düşünen adam hep genç kalır. Hüsamettin Arslan'ın Bauman gibi yaşlanacağını hayal etmiştim. Ortalama ömrün 90'lara ulaşması hepimizin hanesine kayıtlı kâr değilmiş, bir kez daha idrak ettik. Bazılarımız hep **"erken"** gidecek.

III-

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin avlusunda 10 çocuklu ailenin ferdi olan Hüsamettin Arslan'ın kız kardeşleri, ablaları ile tanıştık. Taziyede bulunanlara canı gönülden arkadaşı mısınız diye soruyorlardı. Arkadaşıyım diyenleri, caddede arabanın içinde bekleyen annelerinin yanına götürmek istiyorlardı.

Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün, "Çileli bir hayatı oldu. Başardı... Daha mühimi; asla yaşlanmadı. Hep genç kaldı... Çok üzgünüm: Allah rahmet eylesin..." diye yazdı.

Arkadaşlarından bir isteği vardı yaşlı ve yaslı kadının, **"Odasına benim gözlerimle son bir defa bakın."**

Mümkün mü? Yokluğun içinde on evlat büyütmüş kadının gözleriyle kim bakabilirdi ki bir sahibinden yetim kalan eşyalara.

Hüsamettin Arslan, devletini ve milletini daima sevdi. Devlet sevgisi belli ki anasından yadigâr, bir oğuldan arda kalmanın acısı ile kavrulmuş kadın **"benim yavrumu Türk bayrağına sarmışlar"** diyerek ölümün ateşini bayrağın dalgası ile teselli etmeye çalışıyordu.

“Küçük Prens” diyordu Hoca, “dünyaya modern insanın anlayamayacağı bir yerden bakıyor, kalp gözünden.” Sözünü ettiği “göz”ün husûsiyetlerine dâir bir müddet konuştu ve ekledi: “Küçük Prens’i yeniden okumalıyız.”

BİR HÜSAMETTİN ARSLAN YAZISI

Hasan Hüseyin Çağıran[11]

Zannediyorum 2015’ti. Bir vesîleyle Seyyid Usul Kültür Merkezi’nde bulunuyordum. Vesîle, nişanlımın Bursa’da olmasıydı. Arkadaşlarıyla bir konferansa katılacaklarını söylemişti. Gittim. Orada bulunma nedenim onun konferansına katılmak değildi ama kendisini ilk defa orada gördüm, orada dinledim. İlgilendiğim konular, yaptığım okumalar hayret ki o güne kadar yolumu ne kitaplarına ne de çevirilerine düşürmüştü.

Program öncesinde konferans salonunun hemen yanındaki bir mekânda muhabbet ediyorduk. Diyorum ya, tanımıyordum. O gün için, “biri” geldi, az ilerimize oturdu. Yanında bir iki kişi daha vardı. Başka birileri de farklı köşelerde işinde gücündeydi.

Arkadaşlar, **“bu”** dediler, **“Hüsamettin Arslan”.**

Hoca yanındakilerle konuşurken, muhtemelen konferansa gelen bir hanımefendi (orta yaşlarda ve doktor olduğunu hatırlıyorum), muhabbete dâhil oldu. Nasıl konuşmaya başladılar, konu oraya nasıl geldi hiç bilmiyorum ama bütün olarak dönüp Hüsamettin Hoca’ya kulak verişim ilk o vakit gerçekleşti. **“Küçük Prens”** diyordu Hoca, **“dünyaya modern insanın anlayamayacağı bir yerden bakıyor, kalp gözünden.”** Sözünü ettiği **“göz”**ün husûsiyetlerine dâir bir müddet konuştu ve ekledi: **“Küçük Prens’i yeniden okumalıyız.”**

Vakit geldiğinde kalktık ve mekândakilerle birlikte konferans salonuna geçtik. O gün, arkadaşların dediğine bakılırsa, konferansın konusu başkaydı fakat Hoca sanki Küçük Prens’in hatırına **“göz meselesi”**ni sürdürdü. Göz ve kulak üzerinden bir okuma yaptı. Bu **“okuma”** beni çok ama çok etkiledi. O gün bir deftere notlar almıştım ama şimdi kim bilir neredel. Bir süre sonra Hoca’nın bir röportajında o gün anlattıklarından izler gördüm. **“Modern insan gözleriyle düşünür”** diyordu röportajda da, **“kulaklarıyla değil.”** Ve devam ediyordu **“Göz dışarıyı görür, içeriyi değil. Tefekkürse, mütefekkirin içeriye dönme hamlesidir. Hâlbuki modern uygarlık insanı hedonizme mahkûm etmiştir.”** Bir başka soruya verdiği yanıt var ki yine o gün anlattıklarıyla birebir paralellik arz ediyor: **“Göz derinin altındaki ‘maneviyat’a, ‘anlam’a, Alman filozofların deyişiyle Geist’a kapalıdır. Göz sekülerdir, büyüden yoksundur, mahremi, büyülü olanı, derinin altındakini göremez. Kaldı ki ‘Göz âmâdır’ (Bachelard); başka her şeyi görür, kendisini göremez. Kendisine yönelemez, dolayısıyla tefekküre kapalıdır. Teleskop, mikroskop, fotoğraf makinası, dijital kamera ve uydu… Hepsi kördür. Modern uygarlık ‘ışık’ uygarlığıdır,**

[11] http://hazirkita.net/bir-husamettin-arslan-yazisi/

elektrifikasyona boğulan modern kent 'ışığın', Ellul'ün terimleriyle göz'ün zaferidir." Kulağın ise muhafazakâr olduğunu söylüyordu Hoca, geçmişin, insan cedlerimizin, meleklerin ve Tanrı'nın sesini işitmemizi sağladığı için. **"Göz ise muhafazakâr değil tutucudur."**

Hoca, bu doğrultuda ilerleyen konuşmasını Cumhûriyet târihi üzerinden örneklerle sürdürüyordu: **"Zarif elleri, yüzü ve gıcır gıcır takım elbisesiyle, briyantinli saçlarıyla öğretmeninden dinlediklerini nasırlı elleri ve eski püskü kıyafetleriyle, kırış kırış suratı ve şekilsiz saçlarıyla ana-babasından dinlediklerine tercih eden bir nesliz biz"** demişti. **"Önce gözümüzden yenildik"** demişti. **"Gözümüzü açtığımızda geleneğimizden, târihimizden, toprağımızdan, anamızdan babamızdan nefret etmemiz için her şey hazırdı"** demişti. Hüsamettin Hoca bunları, o kendine has tok sesiyle söylerken ben âdeta her cümlesinde irkiliyordum. **"Bu zamana kadar bu adamı nasıl duymadım, görmedim ve okumadım"** şaşkınlığıydı benimkisi. O gün Hüsamettin Hoca'da beni etkileyen şey, neyin **"biz"** e ait olmadığı noktasındaki engin tefekkür gücüydü. Evet, İslâm'ın ahkâmına ve İslâm târihine ilişkin esaslı bir bilgisi yoktu. Zâten Hoca da bu alanlarda **"at koşturmuyordu"**. Kaldı ki çoğu zaman bu noktada bilgisi olanların zihnimizi allak bullak ettiği bir zamânı yaşamıyor muyuz? Herkes geleneği bir tarafından tutup sündürüyor ve herkes elinde kalanın **"öz"** ötekilerin de ellerindeki virüslerle **"ifsat ediciler"** olduğunu îmâ etmiyor mu? Öyle ki modernitenin esâsını, usûlünü İslâm geleneği adına sahiplenerek aklayan paklayan bir sürü var ülkemizde. Hüsamettin Arslan'ın benim nazarımda ayırt edici özelliği tam da buradaydı. O, belki **"biz"**i bilmiyordu. **"Biz"**in kimliğini inşa eden unsurlara ilişkin öyle çok derinlikli bir mâlumat sahibi değildi. Ama **"öteki"**ni çok iyi tanıyordu. Modernitenin ve türevlerinin tüm illetlerini teşhis edebilecek bir derinlik ile meseleleri tahlil edebiliyordu. Batı'yı **"göz"**ünden tanıyordu. Dolayısıyla neyin **"biz"**e dâhil olmadığının îzâhını hünerle yapabilen nâdir isimlerden biriydi.

O gün bende beliren bu kanaat, Hoca'nın yazıları, eserleri ve çevirileriyle karşılaştıkça kökleşti ve düşünceye dönüştü.

*

Bursa'daki karşılaşmamızdan sonra Arslan'ı dikkatle takip ettim. Kendisini tanımamdan sonraki süreçte Yenisöz'de yazmaya başladı. Her bir yazısı hayretimi artırdı. Türkiye'nin aleyhine olan her gelişmenin karşısına dikilen pervasızca yazılmış satırlardı. Bu yazılar ve benzer şekilde farklı mecrâlarda güncel meselelerden kalkarak yaptığı **"güncelüstü"** okumalar kendisine duyduğum muhabbeti artırdı.

"Entelektüel"in Reddi

Türkiye özelinde **"entelektüel"**in nasıl bir bağlam üzerinde durduğu, düşünce ile nasıl ilişki kurduğu temel meselelerimiz arasındaki yerini koruyor. **"Entelektüel"**imiz tam anlamıyla **"sonradan görme"**dir. Kariyeristtir. Muhâliftir ama bunu çok sınırlı bir düzeyde **"hükümet karşıtlığı"** olarak anlar. Küresel sermâyenin güdümünde, sivil toplum kuruluşu görünümündeki uluslararası istihbâri şebekelerin dümen suyuna girmenin entelektüelin **"iktidar"** ile ilişkisi bahsinde hiçbir yeri yoktur. Milleti inancıyla, târihiyle, ilişki

biçimleriyle, mekânlarıyla kısacası bütün bir geleneği ile sorunların sebebi olarak görür. Bunun için yeri gelir darbeleri de destekler yeri gelir dünyânın gözü önünde türlü haksızlığa alkış da tutar. Hüsamettin Arslan bu anlamda **"ayrıksı bir entelektüel"**di demeyeceğim. Çünkü Hoca'nın tavrı, anladığım kadarıyla, kökten bir reddi içeriyordu. Türkiye'de görünürlük kazanan biçimleriyle **"entelektüel"**i reddediyordu. Mensûbu olduğu milletin düşünce köklerine tecessüsle bakıyor oluşu ve politik duruşu da Arslan'ı beynelmilel entelektüel tipinden farklılaştırıyordu. **"Nasırlı elleri, kırış kırış suratı ve eski püskü kıyâfetleriyle ana-babasından"** işittikleri ve onların doğduğunda kulağına okudukları ezan mıdır bunun sebebi bilmiyorum. Ama onların üzerinde bir etkisi olduğu kesin. Hoca, Türkiye'nin kendi mecrâsını bulma noktasında arayışlarına hız verdiği bir dönemde, özellikle son yıllarda birbiri üstüne gerçekleştirilen bütün operasyonların karşısında, ayakları kendi topraklarında sâbitkadem durdu. Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'ni, 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılışından ve Çin'de **"kapitalistik sosyalizmin"** sahneye çıkışından sonra **"devrim"** umudunu kaybetmiş **"sosyalistlerin"** yaktığı bir ağıt olarak gördüğünü ve bunun **"devrime veda"** çığlığı, küresel kapitalizme ise hoşgeldin çığlığı olduğunu söyledi. Erdoğan'ın **"onlar"** için bir idefix olduğunu söyledi. **"Onlar"**ın artık düşünmediğini sâdece direndiklerini söyledi.

"Onlar" kim mi? Onlar, Kemalizmin açtığı kulvarda farklılaşarak ideolojik çeşitlilik gösteren ama ortak paydalarını İslâm hâricinde aramak noktasında birleşenler… Türkiye'nin **"öteki"** tarafından kuşatılması için bütün imkânlarını seferber edenler. Hüsamettin Arslan bu **"bütün"**e öncülük eden entelektüel söylemin çıkmazlarını ve köksüzlüklerini gösterdi.

Türkiye'nin Elit Sorunu ve "Derin Devlet" Meselesi

Hüsamettin Arslan Türk entelijansiyasındaki hâkim söylemin aksine sorunlarımızın kökeninde doğup büyüdüğü toprakların insanını, halkının değerlerini, inancını değil **"self oryantalizm"**i içselleştirmiş elitlerde gördü. Meselâ 2010'da verdiği bir röportajda **"Türkiye'nin bürokratik ve entelektüel elitleri ve elbette kurumları, toplumun taleplerini karşılayamıyorlar"** diyor. Dahası var. 2017'nin Mart'ında katıldığı bir programdan uzun alıntılar yapacağım. Çünkü her bir satırı bugün için önemini koruyor:

"Bizim sorunlarımız Tanzimat'tan beri Türkiye'nin elitlerinin Avrupa'ya nasıl baktıklarıyla ilgili. Türkiye'nin elitleri hangi Avrupa'yı Türk çocuklarına öğretecekleri konusunda düşünmüşler. Kendi istedikleri Avrupa'yı öğretmek istemişler. Aslında kendi kültürlerine muhalefet ederken kendi târihlerine dünyadaki egemenlerin statükosunu, egemen kültür onaylamışlar. Şimdi de öyle olmuyor mu? Türkiye'de, Türkiye Cumhûriyeti'ne karşı olan elitlerimiz… Türkiye Cumhûriyeti'nin otoritesine karşı çıkıyorlar ama dünyadaki başka egemen otoritelerin önünde diz çöküyorlar. Bunun örneklerini görüyoruz. Dolayısıyla bu da modernleşmeyle ilgili… Bizim modernleşmemiz çok problemli bir modernleşme. İşte harf devrimi, başka şeyler… Dünyaca şey sayabiliriz. Dolayısıyla bunların hepsi bir güçsüzlük zemini üzerinde gerçekleşiyor. (…) Bugün Türkiye'nin sorunları varsa bu elitlerimizin ideolojilerinden dolayı sorunları var. Ve bu ideolojilerin hepsi sınıfta kalmış Düşünün sene Cumhûriyet kurulmuş ve 70 sene sonra Almanya bize tankları şu parçalarını vermeyeceğim diyor. Düşünün yâni… Hiçbir şeyde başarılı değil. Cumhûriyet devletimiz, üzgünüm, eğitimde, ekonomide, askeri alanda başarılı değil. (…) Genellikle bu elitler Türkiye'nin

çocuklarına Cumhûriyet'i Osmanlı'ya kıyasla öğrettiler. Hâlbuki Cumhûriyet'in kendisini Almanya'yla, Amerika'yla, Japonya'yla diğerleriyle mukayese etmesi gerekirdi. Bu mukayeseyi yaptığımız zaman Cumhûriyet sınıfta kaldı. Bugünkü sorunlarımızın kaynağı Recep Tayyip Erdoğan değil. Cumhûriyet'i bugüne kadar yönetenler. Niye çözmediniz kardeşim?"

İlerleyen bölümde ise dikkate değer bir **"derin devlet"** analizi yapıyor Arslan. Şöyle:

"15 Temmuz'da gördük, senin devletin parça parça olmuş kurumlarının içinde. Bir parçası cemaat bir parçası başka bir şey bir parçası başka bir şey… Biz zannederdik ki, benim kuşağım, Türkiye'de derin devlet bir şey var, Amerika'da olduğu gibi. 15 Temmuz'da neyi gördük, derin devlet diye bir şey yok. Derin bir halk var. Ama derin bir devletin yok. Ben AK Parti'den bunu bekliyorum. Türkiye'nin derin devlete ihtiyacı var. Diyorlar ki, meselâ benim yeğenim bana diyor ki, tamam bu seçimde Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanı oldu. Peki ya ondan sonra? İşte bu 'ya ondan sonra' sorusunu sormamızı gerektirmeyecek bir derin devlete ihtiyacımız var. Amerikalılar düşünüyorlar mı, Trump geldi düşünüyorlar mı? (…) Dünyanın bütün güçlü ülkelerinin var. Bizim neden derin devletimiz yok. Niye biz en ufak bir sallantıda devlet yıkılıyor diye bar bar bağırıyoruz. Beka sorunu diye bağırıyoruz. Ödümüz kopuyor. (…) Türkiye'de derin devlet hep ordu olmuş, ordunun ne halde olduğunu 15 Temmuz'da gördük."

Arslan'ın devlet eleştirileri de Cumhûriyet elitlerinin ahvâline ilişkin dile getirdikleri de çok önemli. İktibas ettiğim her bir cümlenin altına imzamı atabilirim.

Kültür Şûrâsı'na Halk Dansı
III. Millî Kültür Şûrâ'sında, Kültür Politikaları Komisyonunda da Hüsamettin Hoca ile yolumuz kesişti. Komisyonda editör olarak bulunuyordum. Şûrâ öncesinde gerçekleştirilen ön toplantıya kendisi katılmamıştı. Şûrâ günü, bize ayrılan salona girdiğimde boş sandalyelerden birine oturdum. Allah'ın işi ya, biraz vakit geçtikten sonra Hüsamettin Hoca da gelip yanıma oturdu. Kendisiyle **"karşılaşma"** hikâyemi ve sonrasında yazılarının bende uyandırdığı etkiyi kısaca anlattım. Gülümsedi, **"tanıştığımıza memnun oldum delikanlı"** dedi. Muhabbet ettik. Bir süre sonra oturum başladı.

Sırayla bütün komisyon üyeleri sunumlarını yaptı. Teoman Duralı ve Ahmet Kot'un sunumlarını önemli buldum. Bu iki isim hâricinde herkes tâli konuları Türkiye'nin en hayâti meselesiymişçesine ağızlarında geveleyip durdular. Kimi Kültür ve Turizm Bakanlığına bütçeden daha fazla pay ayrılmasından kimi kültür ürünlerinin dijital ortamda sunulmasının öneminden dem vurdu. Hiç beklemediğim isimlerden **"üç beş sağcı bir araya toplanıp dağılmışlar dedirtmeyelim"** gibi yorumlar bile işittim. Şûrâ'dan çıkan sonuç böyle müptezel yorumlar yapmak için bekleyenlerin gönlüne su serpmiştir diye düşünüyorum. Şûrâ bir muhâsebe imkânı ve yeni bir inşâ hamlesi olarak tasarlanmış olmalı ama **"sonuç"**, Kültür Politikaları Komisyonunda, ceberrut resmî ideolojinin kültür programının devâmında bir beis görmeyen muğlâklıkta ve muhâsebeye imkân tanımayan tâli meselelerin maddeleştirmesinden ibâret kaldı. İşte o gün beni en çok şaşırtan şeylerden biri de Hüsamettin Hoca'nın teklif

olarak getire getire **“halk danslarının zorunlu ders olarak müfredâta dâhil edilmesi”**ni getirmesi olmuştu. Şaşırmanın ötesinde sinirlenmiştim. Yukarıda kendisine atıfla sözünü ettiğim hususlarda bir çözümleme yapmasını ve **“çıkış yolu”**na yönelik konuşmasını beklerdim. Hoca’ya içten içe öyle bilendim ki uygun bir zamanda kendisiyle konuşmak istediğim meseleleri konuşmaktan, sormak istediğim soruları sormaktan vazgeçtim. Ne yâni, kendi ifadeleriyle, **“her şeyde başarısız”** olmuş Cumhûriyet’in kültür politikasındaki eksilik **“halk dansları”** mıydı? Şûrâ’daki tablo Hoca’ya karşı düşüncelerimi ciddî anlamda değiştirmişti. Ama bugünden bakınca, Kültür Politikaları Komisyonundaki fare doğuran dağa bakınca kendisine haksızlık ettiğimi düşünüyorum. O gün öyle kara mizah yapar gibi bir tavrı yoktu ama Hoca, Türkiye’ye turist gibi bakan kültür bürokratları, elitleri ne kadar ciddîye alınabilirse o kadar **“ciddî”** bir teklifi sunmayı tercih etmiş olmalı diyorum.

Ö. Bahsi

Anlatmasam olmaz. Bursa’da Hüsamettin Arslan ile tanışmama vesîle olan konferans sonrasında ilginç bir hâdise yaşandı. Nişanlımın arkadaşlarından biri elindeki kitabı Hoca’ya imzalatmak için yanına gitmiş. Biraz sonra arkadaş sinirle kızarıp bozarıp gelince Hanımefendi sormuş, neyin var? Arkadaş açmış elindeki kitabın ilk sayfasını göstermiş. Büyükçe bir **“Ö.”** yazılı. Hoca kitabı imzalamış sonra da bir harf ve noktadan oluşan bu ibâreyi sayfaya kondurmuş. Tabi kitabı imzalatan arkadaş da sormuş **“Hocam bu ne demek?” “Öptüm”** demiş Hoca.

Hikâyeyi ilk duyduğumda epey gülmüştüm. Hatırladıkça da gülerim.

Hüsamettin Hoca’nın bu muzipliği, Tanpınar’a atıfla **“Bursa’da Zaman”** adını verdiğim bir şiirin girişinde kendine yer açmıştı:

Ö. önce söz vardı

sözü getirip gözlerine koymuşlar

Yine aynı şiirin ilerleyen mısralarında Hoca’nın adı şöyle geçiyordu:

tophâne’de: kardeşlik edebiyatı, türk-islâm târihi ve şeyh said

seyyid usûl’de: hüsâmettin arslan küçük prens’i anlatıyor

Şiiri 23 Mayıs 2016’da yazmışım.

Zaman ne çabuk geçiyor…

Hülâsa

Hüsamettin Arslan eserleri, çevirileri, müstakil yayıncılık faâliyetleri ile Türk düşünce hayâtında önemli bir yere sâhip. Kendisiyle karşılaştığım günden îtibâren de benim için özel önem taşıyan isimler arasında yer aldı. Düşüncesinden hayretle istifâde ettim.

Günâhıyla sevâbıyla bir Hüsamettin Arslan geçti dünyâdan. Rabbim rahmetiyle muâmele etsin.

Kulakları çınlasın, Mehmet Niyazi Ağabey, Marmara Kıraathanesi'ni "Profesörle işportacıyı aynı masada tartıştıran bir okul" olarak tarif ederdi.

Akademik âlemde en yüksek ilmi seviye malum, profesörlüktür.

Marmara'nın kıdemlileri için de, 'profesörlük'le eşdeğer bir tabir icat edilmişti.

'AKREBİN KISKACINDA YOĞRULMUŞ' BİR ADAM

Yusuf Ziya Cömert[12], yzcomert@karar.com

Kulakları çınlasın, Mehmet Niyazi Ağabey, Marmara Kıraathanesi'ni **"Profesörle işportacıyı aynı masada tartıştıran bir okul"** olarak tarif ederdi.

Akademik âlemde en yüksek ilmi seviye malum, profesörlüktür.

Marmara'nın kıdemlileri için de, **'profesörlük'**le eşdeğer bir tabir icat edilmişti.

'Marmaratör' diyorlardı.

Marmara'dan önce **'Küllük'** varmış.

Küllük müdavimleriyle Marmara müdavimlerini kıyaslayınca, Küllük ağır basıyor.

Yani, Küllük, daha yüksek bir mektep.

Benim ilk çocukluğum İstanbul'da geçti ama, daha sonra babamın memuriyeti dolayısıyla uzun zaman İstanbul'dan uzak düştüm.

Tekrar İstanbul'a dönüşüm 80'lerin sonuna denk gelir.

Dolayısıyla Marmara'ya yetişemedim.

Geldiğimde Çorlulu Ali Paşa Medresesi vardı. Kıraathane olarak işletiliyordu.

Çorlulu'nun müdavimlerinden arkadaşlarım vardı. Ben de gider-gelir oldum.

Tabir caizse, Çorlulu'ya yavaş yavaş **'kaynak'** yaptım.

Bir okur-yazar cemaat. Cemaat ama, herkesin kafası özgür.

[12] http://www.karar.com/yazarlar/yusuf-ziya-comert/akrebin-kiskacinda-yogrulmus-bir-adam-5868#

Hüsamettin Arslan'ı ilk orada gördüm.

Birkaç kişinin ortasındaydı ve sesi bana kadar ulaşıyordu. Kulağımdaki cümlesi şu: "Arkadaşlar, Osmanlı gelmiş, kapıya dayanmıştır."

Bir tarikat değiller. (Aralarında ehl-i tarik olanlar var elbette.) Mezhep veya meşrep teşkil etmiyorlar. Kimisi eski ülkücü, kimisi İslamcı, kimisi eski solcu, bazısı hala ülkücü, değişik değişik insanlar. Tek tük ateist bile bulunuyor.

Şairler, romancılar, gazeteciler, ilim adamları, bürokratlar, sanayiciler, talebeler...

Neredeyse, **'Medine-i Fazıla'** gibi bir yerdi.

Hüsamettin Arslan'ı ilk orada gördüm.

Birkaç kişinin ortasındaydı ve sesi bana kadar ulaşıyordu. Kulağımdaki cümlesi şu: **"Arkadaşlar, Osmanlı gelmiş, kapıya dayanmıştır."**

Erol Olçak'ı da ilk orada gördüm.

Hilmi Oflaz'ı da...

Nusret Özcan'ı da...

Seyfettin'i de...

Sonra İlesam açıldı.

Yeni bir okul açılmış da oraya naklimiz çıkmış gibi... Çorlulu müdavimlerinin kahir ekseriyeti İlesam'a taşındı.

Biz, Özal'ın son dönemlerini Çorlulu'da, 28 Şubat hengâmesini de İlesam'da idrak ettik.

Önceki gün İlahiyat Fakültesi'nin camisindeydik.

Hüsamettin Arslan'ın cenaze namazını kılmak için.

Baktım, bizim 'okul'un müdavimleri hep orada.

Hayat bizi sağa sola dağıttı.

Ölüm bizi eksiltti.

Ayrıca devir de değişti.

Birbirimizi göremez olduk.

Arkadaşlardan bir kısmı... Tabir caizse çekirdek kadro, Süleymaniye'de bir kahveye gidiyorlarmış. Ben, biraz da mesai uyuşmazlığı yüzünden henüz siftah edemedim.

Hüsamettin Arslan'ın çevirdiği eserler dahi bir 'profesörlük kalifikasyonu' için yeter de artar.

Onun çevirilerini okuyacak evsafa sahip olmayanların gürültüsü yeri göğü tutarken, Hüsamettin Arslan garip yaşadı, garip gitti.

Bence, fazilet olarak bu bile yeter Hüsamettin'e...

Namaz öncesinde insanların, arkadaşlarımın yüzlerine baktım. Kimisini 15-20 senedir görmüyorum. Hepsini özlemişim.

Bazılarını uzaktan gördüm. Uzaktan görmek bile ruha iyi geliyor, söyleyeyim.

Rahmetli dedem birkaç sene memlekete gidemediği zaman, **"Sıla-i Rahim'i ihmal ettik, günahta kaldık"** derdi.

Sıla-i rahim, sadece memlekete giderek yapılmaz. Süleymaniye'ye de gitmem lazım demek ki...

Hüsamettin Arslan, kesif bir yoksulluk kıskacının içinde, dünyanın çilesini de, fikrin çilesini de, ilmin çilesini de çekmiş, dolu bir adamdı.

'Akrebin kıskacında yoğrulmuş' bir adamdı...

Ben tekrar etmeyeyim, İbrahim Kiras, Beşir Ayvazoğlu, Mevlana İdris, güzel yazmışlar. Onlardan okuyun. Ama mutlaka okuyun.

'Epistemik Cemaat' bir **'temel eser'**dir. (Paradigma Yayınları.)

'Yöntemizm, Bilimizm, Sosyal Bilimler ve Entelektüeller.' (Paradigma.)

'Jöntürkler, Jönkürtler, Muhafazakârlar.' (Yine Paradigma.)

'Twitmania, Etnomania, Şiddetmaia.' (Pınar.)

Görüyor musunuz? Kitapların isimleri bile birer ilmi tez.

Hüsamettin Arslan'ın çevirdiği eserler dahi bir '**profesörlük kalifikasyonu'** için yeter de artar.

Onun çevirilerini okuyacak evsafa sahip olmayanların gürültüsü yeri göğü tutarken, Hüsamettin Arslan garip yaşadı, garip gitti.

Bence, fazilet olarak bu bile yeter Hüsamettin'e...

Mü'min bir adamdı. Ahlaklı bir adamdı. Allahu Te'ala ahiretini mamur etsin.

O yıllarda yokluk içindeydi. Bulduğu tüm parayı kitaba yatırıyordu. Ankara'da bir kış gününde hocası onu son parasıyla kitap satın alırken gördü. Ayakkabıları delikti ve su geçiriyordu. Yanına yaklaşan hocası, omzuna dokundu ve delik ayakkabılarını göstererek "Herkes kaybedecek, sen kazanacaksın" dedi. Öyle de oldu.

KÖR KUYULARDA MERDİVENSİZ BIRAKTI

Çağdaş Çetindemir[13], 8 Ocak 2018,

Meçhul adam: Hüsamettin Arslan

Dünyaya yalnız gelinir, yalnız gidilir. Yalnız yaşamaksa tercihtir. Kitaplarıyla yaşadı. Gün gördü günler gördü, şad olamadı. Onu kör kuyulardan çıkaracak merdiven arayarak geçti ömrü. Bulamadı. Artık o yok; fikir dünyasını takip edenler de merdivensiz kaldı.

DAĞ KÖYÜNDE 10 KARDEŞ

Ordu Mesudiyeli dar gelirli bir ailenin çocuğuydu. Bir aşı 10 kardeş paylaştılar**. "Toplumun en dibinden geliyorum, daha dip yok"** derdi. Kendini **"Türkiye'nin zencisi"** görürdü.

Anası sağdı. Velinimeti babasıydı. Yırtıcılığı ve çalışkanlığı, 2005'te yitirdiği babasından mirastı. Köyünden çıktı; Tunceli Öğretmen Okulu'nda parasız yatılı okudu. Adı sonradan Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsü olan Fikirtepe Atatürk Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi ama bu ona yetmedi. Hacettepe'yi kazandı ve **"Tarih"** mezunu oldu.

DELİK AYAKKABI

O yıllarda yokluk içindeydi. Bulduğu tüm parayı kitaba yatırıyordu. Ankara'da bir kış gününde hocası onu son parasıyla kitap satın alırken gördü. Ayakkabıları delikti ve su geçiriyordu. Yanına yaklaşan hocası, omzuna dokundu ve delik ayakkabılarını göstererek **"Herkes kaybedecek, sen kazanacaksın"** dedi. Öyle de oldu.

"19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Sanayileşme Girişimleri" konulu bir yüksek lisans tezi yazdı. Başkentte yeni İslamcı düşüncenin filizlendiği Sakarya Çay Ocağı'nın yıldızlarındandı. Yasin Aktay'la yolları orada kesişti. Ülkücü olarak geçirdiği gençlik günlerinde **"Teori gereği solcu olmalıyım"** diye özetlenebilecek teatral anlatımlarında onu en çok **"Solcular"** dinledi. Ya da eski solcular…

[13] https://www.cagdascetindemir.com/single-post/2018/01/08/K%C3%96R-KUYULARDA-MERD%C4%B0VENS%C4%B0Z-BIRAKTI

Söz söyleme sanatkârıydı. Kürsüde "Hakikatin sesi" gibiydi! Slogan atarcasına konuşur, dans ettirdiği sözleriyle büyülerdi. Soran adamdı. İyi soru sorabilmeyi çok önemserdi. Sınavlarında; soru sormak yerine, soru yazın dediği olurdu.

HİÇ YURTDIŞINA ÇIKMADI

Hiç yurtdışına çıkmadı; o günlerde yabancı dil öğrenmesini sağlayacak bir bütçesi de olmadığı için, bu eksiğini gece gündüz çalışarak giderdi. İngilizce bilmek, Batılı metinlere hâkim olmak demekti. Bilgi güçtü. Öğrendi, güçlendi.

CEMİL MERİÇ EL VERDİ

Ankara'dan sonra İstanbul serüveni başladı. Sosyolog Cemil Meriç'i tanıdı. Unutturulmaya çalışıldığı dönemde yaptığı Cemil Meriç röportajı ses getirdi. 1986'dan 1991'e kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde **"Sosyoloji"** doktorası yaptı. Doktora tezi, üniversite eleştirisiydi. **"Epistemik Cemaat/Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi"** adlı doktora teziyle, bilimin eşik bekçilerine kafa tuttu. Doktora danışmanı ise Cemil Meriç'in kızı Ümit Meriç'ti.

ULUDAĞ GÜNLERİ

36'sında doktor olarak Uludağ Üniversitesi'ne başladı. Yıllar içinde Bilgi, Bilim, Yöntem ve Hermeneutik üzerine çalıştı. **Barry Barnes, Susan Hekman, John W. Murphy** ve **Jacques Ellul** gibi yazarların eserlerini Türkçe'ye çevirdi. **Epistemik Cemaat**'in dışında, **Yöntemizm, Bilimizm, Sosyal Bilimler ve Entelektüeller, Jöntürkler Jönkürtler Muhafazakârlar: Meçhul Okurla Söyleşi** ve **Twitmania Etnomania Şiddetmania** gibi kitapları kaleme aldı. Çalışmalarını yayınlayabilmek için, maaşından artırıp ortaklarıyla Paradigma Yayınevi'ni kurdu. Doktorluktan profesörlüğe uzanan ve üniversitenin **"Sosyoloji Bölüm Başkanı"** olarak taçlanan Uludağ günlerinde binlerce öğrenci yetiştirdi.

SORAN ADAM

Onun kürsüsünden geçenlerden biri de bendim. Hayat yolculuğumda menziline girdiğimde (2000-20004) sol kolu Gökhan Yavuz Demir, sağ kolu Bengül Güngörmez'di. Üçünden de dersler aldım. Etkilendiğim, ufkumu açan, düşündüren, sorgulatan anlatıları oldu ama o kadar.

Hüsamettin Arslan (bazı yanlarını benimsemediğim) bir ekoldü. Söz söyleme sanatkârıydı. Kürsüde **"Hakikatin sesi"** gibiydi! Slogan atarcasına konuşur, dans ettirdiği sözleriyle büyülerdi. Soran adamdı. İyi soru sorabilmeyi çok önemserdi. Sınavlarında; soru sormak yerine, soru yazın dediği olurdu.

ŞOFÖRLÜĞÜ BMW'DE ÖĞRENDİ

İçliydi, derindi. "**Beni Kör Kuyularda Merdivensiz Bıraktın"** ve **"Altın Hızma Mülayim"** şarkılarında kendini bulurdu. Sadece entelektüel değildi, öğrencilerine şarkılar söylerdi. Onlara şarkılar söyletirdi. Dertlerini dinlerdi. Odasına gidince çikolata, şeker ikram eder, **"Gitmeyin muhabbet güzel"** diye takılırdı. Yalnızdı. Sık sık **"Ben kitapları seçtim,**

Yeri, evin sağ köşesindeydi. Devleti savaşçı, ümmeti barışçı, solda kalanları şımarık bulurdu. Ona göre; Türkiye'de solcular, sosyoekonomik düzene değil, inançlara karşıydı. Dağ köyünde doğup büyümüş, şehrin varoşlarında hayatta kalma mücadelesi vermişti. Yaşam öyküsü, sosyalist olmasını gerektirirdi ama olmadı.

yalnızlığı seçtim" derdi. Kırılgan ve samimiydi. Sınıfta yeni aldığı ayakkabılarını gösterip **"Güzel mi?"** diye sorduğu oldu. Şoförlüğü, profesörken BMW'de öğrendi. Derste otomobilinin anahtarını sallayıp **"Bakın çocuklar araba aldım"** diyecek kadar çocuktu. Çok istedi ama hiç evlenmedi. Öğrencileri ailesi, sınıfı eviydi.

SOSYALİST DEĞİLDİ ÇÜNKÜ

Yeri, evin sağ köşesindeydi. Devleti savaşçı, ümmeti barışçı, solda kalanları şımarık bulurdu. Ona göre; Türkiye'de solcular, sosyoekonomik düzene değil, inançlara karşıydı. Dağ köyünde doğup büyümüş, şehrin varoşlarında hayatta kalma mücadelesi vermişti. Yaşam öyküsü, sosyalist olmasını gerektirirdi ama olmadı. Çünkü Türkiye'de solcular/sosyalizm, yoksul, aç, çaresiz gecelerinde tek sığınağı olan Allah'a karşıydı. Onun için safı netti. Kendi yolunda, hep sağ şeritte yürüdü. Okudu, çevirdi, yazdı, anlattı. İktidarı, anlamı sorguladı ve yorumladı. Üstten bakışa, jakobenizme karşı durdu. Soldakilerle de yol arkadaşı oldu. Söz güzeldir ama sahi olan eylemdir, değil mi? Duruşu, davranış gösterir..?

SUİ GENERİS ÇAMUR… SEN KARGA…

Gösterdi: Uludağ Sosyoloji'nin sadece öğrenci çabasıyla çıkarılan ilk dergisi Sui Generis'ti. Dergi, cumhuriyet kazanımları, bilim ve kültür sanat yansımaları da olan çeşitli ve sosyolojik bir içeriğe sahipti. Başına buyruktu, cüretkârdı, eksikti ama çalışmaları hiç profesyonel destek görmeden başlatılmış ve bitirilebilmişti. Sui Generis'i sevmedi. İçeriğine hiç karışmadığı derginin ekseni, kendi fikir dünyasının dışındaydı. Sevmedi ama çabaya saygı duydu. Katkı sunanları failimuhtar gördü. Baskı sürecinde, yayınevi konusunda, destek verdi. Her şey bittikten sonra da sarsıcı şekilde eleştirdi: **Dergi çamur gibi. Sen de kargasın.**

SOL KOLUNU KAYBETTİ

Yıllar sonra, sol kolu (Öğrencisi, meslektaşı, iş ortağı) Gökhan Yavuz Demir üniversitede odasında **"Barış İçin Akademisyenler İnisiyatifi"**nin yayımladığı bildiride imzası olduğu gerekçesiyle gözaltına alındı. (2016)

O gün o okulda olan, geçmişte o sıralardan geçen öğrencileri; bu gelişmeyi takip etti. Gözünü, kulağını hocaya çevirdi. Hoca, o anlarda öğrencisinin odasında, kapının önündeydi. Ne olup bittiğini anlamaya çalıştı.

> *Duygularıyla fikirleri çatışıyordu. Akademiden güncel politik meselelere evrildiği 2009'dan ölümüne kadar bu çatışmayla yaşadı. Miladı Gezi olaylarıydı. Sonrasında başkaydı.*

Anladı ve iki gün sonra tavrını Yeni Söz gazetesinde ortaya koydu. Köşesinde radikal Türk ve Kürt solunu temsil iddiasındaki bir grup akademisyenin devleti **"Kürtleri katletmek ve tehcire tabi tutmakla"** itham eden bir bildiri yayınladığını belirterek **"Bence bu yeni bir Gezi kalkışmasından başka bir şey değil"** diye yazdı.

ÇAY VE SİGARA

Hayatı çoğul, farklı olanı normal gören biriydi. Toplumun farklılıklar üzerine kurulu olduğunu düşünür, sınıfta toplumun her kesiminden öğrenciyle etkileştiği için mutlu olurdu. Çok sıkıldığı zamanlarda sığınağı, çay ve sigaraydı. İçer, keyiflenirdi. Ancak rivayete göre; 2017'de Gökhan Yavuz Demir ihraç edilince duyduğu üzüntüyü çay ve sigara bile dindiremedi. Belki dekanlıktan kapıdaki ismi sökmek için gelenleri bir süre durdurabildi ama bu üzüntüsünü gidermeye yetmedi.

GEZİ SONRASI POLİTİK TAVIR

Duygularıyla fikirleri çatışıyordu. Akademiden güncel politik meselelere evrildiği 2009'dan ölümüne kadar bu çatışmayla yaşadı. Miladı Gezi olaylarıydı. Sonrasında başkaydı. Toplumun tüm seslerine, farklıklarına kucak açan bir entelektüelin yerini, politik tavır koyan biri, almıştı. Bu sürede röportajları, köşe yazıları ve konferanslarıyla yeni nesil sağ/muhafazakâr cephede yıldızı parladı. Alkışlayanı çoktu ama yuh çekenler de oldu.

Kimseyi dinlemedi. İddiası olan biriydi; **Yeni Söz, Star Açık Görüş, Kriter** ve **Derin Tarih**'teki yazılarında cesur tezlere yer verdi. Gezi olayları, 17-25 Aralık süreci, 15 Temmuz darbe girişimi ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi referandumunda **"milli irade"** ve **"iktidar"**dan yanaydı. Devlet, millet ve ümmet için çalıştı, çalıştı, çalıştı.

TABUTUNA BAYRAK

Ve çok hızlı ilerleyen, çağın vebası kanser nedeniyle, yuvaya (Allah'a) döndü. Tabutuna Türk Bayrağı seriliydi. Cenaze törenini arabadan takip edebilen annesi, **"Benim yavrumu Türk Bayrağı'na sarmışlar"** diyerek teselli aradı. Son yolculuğunda Üsküdar'daki Marmara İlahiyat Camisi'ne polis kontrolünde girilebildi. Başbakan Binali Yıldırım'ın çelengi vardı. Eski Başbakan Ahmet Davutoğlu oradaydı. Nabi Avcı, Edibe Sözen, Erhan Afyoncu, Yusuf Ziya Cömert, Hilmi Türkmen, Murat Aydın (…) ve öğrencileri son görev için hazırdı. Onu Karacaahmet Mezarlığı'na İhvan-ı Müslim-in, solcu dostları ve öğrencileri uğurladı.

VEDA VE ÖDEV

Ondan geriye ise yazdıkları kaldı:

VEDA… (Son kitabının son sözü) Hiçbir yazar sonsözü söyleme imtiyazına sahip değildir. Her metin bitmemiş metindir. Sonsöz ölümündür. Son sözü ölüm söyler. Son söz Tanrı'nındır.

ÖDEV… (Kitap dergisi-1987) Ebediyete intikal eden düşünür için okunacak Fatiha, onun düşünceleri üzerine yazılmış aklı başında bir eleştiridir.

Ona sonsöz, kaybettiği babası için kalem aldığı yazıdaki sonsözü olsun: Allah kerimdir. Güle güle Hüsamettin Arslan. İsmin fikirlerin yaşadıkça yaşayacak.

Hüsamettin Arslan, farklı bir kişilikti. Nevi şahsına münhasır, diyebiliriz. "İtirazî" hüviyeti ve kendisince dosdoğru gördüğü prensipleri onu köşeleştiriyordu.

ACILARI TADAN ÂLİM: HÜSAMETTİN ARSLAN

Arslan Tekin[14], arslantekin53@yahoo.com

İlim yolunda karşılaşılan güçlüklere bir örnek verilse, muhtemelen Prof. Dr. Hüsamettin Arslan verilir. Doktoraya başlayanların bazı hikâyelerini okumuştuk. Karşılaştıkları güçlüklerin her bir safhası sizi hayrete düşürüyor.

Hüsamettin Arslan, farklı bir kişilikti. Nevi şahsına münhasır, diyebiliriz. **"İtirazî"** hüviyeti ve kendisince dosdoğru gördüğü prensipleri onu köşeleştiriyordu.

Yahya Kemal'in **"Acıların Tadı"** yazısını okudunuz mu? Hangi kitabına alındığına bakmadım ama ben *Dergâh*'ta çıkan yazıyı okumuştum. Yahya Kemal daha girişinde der ki:

"Siyah kitabı okuduktan sonra, zehir gibi acı bir ilâcı içmiş kadar ürperdim; bu ilâcı bütün acılığıyla bir an kalbim tadıyor, lâkin zâikam reddediyordu. Bu kitaptaki havanın hayali içinde bile uzun bir zaman nefes alamayacağımı anlıyorum, daha sakin bir göğe, daha tatlı bir rüzgâra, daha gözü okşar manzaralara ihtiyacım var; maamafih en temiz yürekli insanlar bile, zannederim, bu kadarcık hodgâmdırlar." ("Acıların Tadı", *Dergâh*, S. 4, 1 Haziran 1921.)

Hüsamettin'in kitabı yazılsaydı, sonu istediği gibi bittiği için bütün acıların tat verdiğini okuyacaktık.

Hüsamettin Arslan, önce İstanbul'da Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Ardından Hacettepe Üniversitesi'nde lisansını tamamladı. **"İlim ve kültür merkezi"** İstanbul'a geldi. Ben de aynı düşünceyle ondan önce gelmiştim. Ve ikimiz de İ. Ü. Edebiyat Fakültesi'nin koridorlarını adımlıyorduk. Ben Edebiyat koridorunu, o Sosyoloji koridorunu. 12 Eylül'e ramak kalmıştı ve her ikimiz de büyük bir hengâmeden çıkmıştık. O kadar söyleyeyim! Karmaşık bir hayattan ilme yönelmek!.. Öyle kolay değil.

Hüsamettin'le başlangıçta Beyazıt ve Laleli arasında bir aradaydık ve sanırım, en çok Fakültenin karşısındaki Koska Çay Ocağı'nda. Bir ara aynı gazetede. Sonra koptuk. Rastlaştıkça konuşurduk. Çoklukla konferanslarda karşılaşırdık.

Cemil Meriç neredeyse Hüsamettin Arslan orada idi. Zaten kızı Sosyolog Prof. Dr. Ümit Meriç'in yanında akademik hayata adımını atmıştı. Konferanslarını hiç kaçırmazdı. Yüz yüze de görüşürdü. Konferanslarında sorular sorar, kitaplarından alıntıları ezbere yapar ve ***"Şu kitabınızın şu sayfaları arasında..."*** diyerek dipnotunu da düşerdi! Belki Cemil Meriç'i en iyi tanıyan o idi.

[14] http://www.yenicaggazetesi.com.tr/acilari-tadan-alim-husamettin-arslan-45765yy.htm

Hüsamettin Arslan'ın doktora tezi "Epistemik Cemaat". Bildiğimiz adlandırma değil cemaat... Gökalp'in kitaplarında ve makalelerinde ele aldığı "cemaat" olarak düşünebiliriz.

Onunla bir mülâkat yapmıştı. Mülâkat 1986 tarihli. Cemil Meriç'i 1987'de kaybettik. Son mülâkat, herhâlde, Hüsamettin Arslan'ındır. Bu mülâkata, **"Cemil Meriç'i anlama kılavuzu"** diyebiliriz. Türkiye Yazarlar Birliği'nin yayını ***Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1986*** kitabı içinde yer alan bu uzun mülâkatı ben de **"Mülâkat"**a örnek olarak ***"Edebiyatımızda Terimler"*** kitabımda vermiştim.

Hüsamettin'le sonra, temel değerlerimiz aynı olmakla beraber, **"çizgilerimiz"** farklılaştı. Yıllar var ki karşılaşmadık. Amansız bir hastalığa yakalanmış ve kısa sürede, Beşir Ayvazoğlu'nun dediği gibi, âdeta ayakta son yolculuğuna çıkmış.

Hüsamettin Arslan'ın doktora tezi ***"Epistemik Cemaat".*** Bildiğimiz adlandırma değil cemaat... Gökalp'in kitaplarında ve makalelerinde ele aldığı **"cemaat"** olarak düşünebiliriz.

Prof. Dr. Hüsamettin Arslan, Türk sosyolojisine bir çentik atarak bu dünyadan göçtü. Allah rahmet eylesin.

BİR ÂLİMİN ÖLÜMÜ

Vedat Bilgin[15], vedat.bilgin@aksam.com.tr, 08 Ocak 2018 Pazartesi

Bakmayın siz akademik unvan bolluğuna, bu ülkede âlim kolay yetişmiyor; peki yetişenlerin kıymeti biliniyor mu? "Ülkenin İstanbul, Ankara başta olmak üzere klasik üniversite geleneğinin dışında kalan nispeten yeni üniversitelerinin önündeki en büyük problem, üniversiteyi özgür bir bilim ortamı olarak görmek yerine **'bürokratik bir devlet dairesi haline getiren'** idari anlayıştır. 28 Şubat sürecinde bu anlayışın nasıl oligarşik bir yapıya dönüştüğünü ve nasıl tahribat yaptığını bırakın taşradaki üniversiteleri o zamanın ünlü(!) İstanbul Üniversitesi ve YÖK yönetimlerinin uygulamalarından hatırlamak, üniversite adına yüz kızartıcı bir durumdur."

Hüsamettin Arslan bütün bu dönemin rezaletlerini Bursa'da yaşadı, bunu en iyi bilen bu baskıları birlikte yaşayan Dr. Murat Yılmaz'dır. Hüsamettin'in cenazesine giderken, Dr. Yılmaz o dönemde Bursa'da üniversite yaşadıklarını anlatırken, üzüntümüz bir kat daha artmıştı; o günkü ortamı bilmesek, **'gerçekten bunlar üniversitede mi yaşanmıştı'** diye sormak gerekebilirdi!

BİLGİ NEDİR?

"Çarşamba günü toprağa verdiğimiz sevgili kardeşim Prof. Dr. Hüsamettin Aslan'ın Türk bayrağına sarılı tabutu başında beklerken kısa bir anda ne kadar olayı art arda birlikte düşündüğümü fark etmemiştim. Onunla Hacettepe'deki öğrencilik yıllarımızda başlayan arkadaşlığımız, İstanbul'da Çorlulu Ali Paşa'da Erenler'de buluşmalarımız, Bursa'ya gidişi, sonraki karşılaşmalarımız ve onu son kere bayrağa sarılı tabutta görmek. Bunlar, ancak sonradan düşününce fark edilebiliyor ne kadar uzun yıllar fakat ne kadar kısa bir zaman!"

Hüsamettin Arslan gerçek bir düşünce adamıydı; Hacettepe'de fakülte koridorlarında tanışıp arkadaş olmamızın sebebi de koltuğunun altından düşürmediği kitaplardır. Ders kitaplarının dışında önceleri edebiyat ağırlıklı kitaplara yoğunlaşmıştı, tarih okuyan bir yüksek lisans öğrencisinin Cemil Meriç; Otavio Paz kitaplarıyla haşır-neşir olması dostluğumuzun kapısını aralamıştı. O günlerde Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik yapısıyla ilgili kitaplarla ve özellikle **'İmparatorluğun sanayi devrimine neden giremediği'** ile ilgili tartışmalara odaklanmıştım; bunları kendisiyle uzun uzun tartışıp duruyorduk.

[15] http://m.aksam.com.tr/yazarlar/vedat-bilgin/bir-alimin-olumu/haber-696152

Hüsamettin Arslan, arkasında birincisi, birçok eser, çeviri yanı sıra bir bilim anlayışı, yöntemsel bir iz; bir de vatan ve sarılı olduğu bayrağının sevgisini bırakıp gitti. Yetişmiş bilim adamlarının kıymetini üniversiteler bilmiyor; ya bilim ve kültürle ilgili kurumlar, bakanlıklar biliyor mu, diye sormanın bir anlamı var mı?

Bir gün fakülte koridorunda karşılaşıp biraz sohbetten sonra, dersim olduğunu ve işi yoksa birlikte gidebileceğimizi söyledim. Bilgi ve Toplum dersi, adından da anlaşılacağı gibi epistemoloji teorilerini ve felsefi sorunlarını ele alan bir dersti; Prof. Dr. İbrahim Armağan hocayla başlayan, sonra Doç. Dr. Ahmet Saltık hocamızla (kendisini rahmetle anıyorum) devam eden bu derse birlikte girdikten sonra, hocadan izin isteyerek yılsonuna kadar bu dersi ısrarla takip edecekti.

GERİYE KALAN

"O sene bittiğinde Hüsamettin'in ilgi alanının tarih ve edebiyattan sosyolojiye doğru kaymaya başladığını fark etmemek zordu. Burada önemli bir hususun altını çizmek gerekir ki kendisi Fransa'da doktora çalışması yapmış olan hocamız konuya **'materyalist bilgi teorisi'** ekseninde bakmaktaydı. Hüsamettin'le daha sonra her karşılaşmamızda neden Hermönitik'te yoğunlaştığını, yöntem konusunda 'anlam ve değer' üzerinde durduğunu konuşurken, bilim diye ortaya konulan bilimle özdeşleştirilen bir dönem anlayışı olarak **'pozitivizm ve materyalizmin'** dışında farklı yaklaşımlara yönelmesinde o derste yaşadığı **'şokun'** etkisinden söz etmiştir."

Hüsamettin Arslan, arkasında birincisi, birçok eser, çeviri yanı sıra bir bilim anlayışı, yöntemsel bir iz; bir de vatan ve sarılı olduğu bayrağının sevgisini bırakıp gitti. Yetişmiş bilim adamlarının kıymetini üniversiteler bilmiyor; ya bilim ve kültürle ilgili kurumlar, bakanlıklar biliyor mu, diye sormanın bir anlamı var mı? Mekânı cennet olsun.

İŞTE O EFSANE RÖPORTAJ: HÜSAMETTİN ARSLAN SORUYOR, CEMİL MERİÇ CEVAPLIYOR![16]

Geçtiğimiz günlerde ahirete irtihal eden merhum Prof. Dr. Hüsamettin Arslan hocamızın Cemil Meriç ile yapmış olduğu röportaj yine gündeme gelmişti. Star Gazetesi'nden Sibel Eraslan tarafından geçtiğimiz günlerde dikkat çekilen bu değerli röportajı okumayanlar merak ederken, en değerli paylaşım Hüsamettin hocamızın doktora öğrencisi olan Gökhan Yavuz Demir[17] hocamızdan geldi.

Prof. Dr. Hüsamettin Arslan hocamızın Cemil Meriç ile yapmış olduğu röportaj:

Ağustos / 87

Türk Edebiyatı

Konuşan: Hüsamettin ARSLAN

Cemil Meriç ile mülâkat

*"Aşağıda okuyacağınız röportaj Yazarlar Birliği'nin 1986 yıllığında neşredilmiştir. Merhum Cemil Meriç'in bu röportaj için **"Beni en iyi anlatan röportaj..."** dediğini de kaydederek okuyucularımızı yazı ile başbaşa bırakıyoruz.*

Türk Edebiyatı

● *"Toplumun kalabalıkları ve onlar gibi düşünenler benim kitabımı okumasınlar; hem ben ona hiç el sürmemelerini, alışkanlıklarına uyarak eserimi yanlış anlamalarına yeğ tutarım."*

SPINOZA

H.Arslan:
Üstadım, izninizle, sorularıma, hayat konusundaki görüşlerinizi alarak başlamak istiyorum. Şimdi hatırlayamadığım bir yerde **"Hayat"** der Levi Strauss, **"bir bunalım serisidir"**. Onu, yani hayatı, Allah katında bir imtihan olarak niteleyenler de var, tabiî ayıklama kanunuyla açıklayanlar da. Sizce nedir hayatın anlamı?

Cemil Meriç:
Hugo'nun bir sözünü not etmiştim. **"Hayat, mezarların çözdüğü dolaşık bir yumaktır"** diyordu. Buna mukabil şöyle söyler Neyzen Tevfik: **"Çözemez kimse bu dünya denilen kördüğümü/Yaratan ... ... bilir ancak onun içyüzünü/Bir delikten çıkarak bir deliğe girmekteyiz./Önü zulmet, sonu zulmet ....mişim gündüzünü."** Bu sözlerin hiçbiri mutlak olarak ele alınmamalı elbette. Hayyam, **"Efsane söylediler uykuya daldılar"** diyor. Hepimizin söylediği bir efsane var. Hepimiz bir efsane söyleyip uykuya dalıyoruz. Bu, suale sualle cevap vermek. Bu suale cevap verilmez. Zor sualler bunlar. Münker Nekir sualleri gibi... Bir şiirde mutlak hakikat aramak yanlış. Şair sözü... İlham var. Sokrat, bütün düşüncelerinin demon'dan geldiğini söyler. **"Benim bir demon'um var, beni o konuşturuyor"** derdi. Herkesin bir demon'u var. Yukarıdaki mısraları böyle anlamalıyız. Belli anlarda doğar şairin içine bunlar, bazan bir şimşek pırıltısı gelir, aydınlatır insanı. İnsan aydınlandığını zanneder. Şimşek pırıltısı geçtiğinde daha koyu bir karanlığın içinde kalır insan.

H.Arslan:
Ölüm hakkında ne düşünüyorsunuz? Ölümün sizdeki tedaileri nedir? Benim aklıma Camus geliyor. O, **"Bu dünyada her şeyden ölüm akıyor; duvarlardan, gazetelerden ve insanların yüzlerinden"** diyordu **Başkaldıran İnsan** adlı kitabında. İslâmiyet, **"Ölüm, insanın canını Rabbine emanet etmesidir"** diyor.

Cemil Meriç:
Ölüm, ister istemez karşılaşacağımız bir sual işareti. Ziya Paşa'nın dediği gibi **"Halledemediler bu lügazın sırrını kimse/Bin kafile geçti alemâdan, füzelâdan."**

H.Arslan:
Ölümden korkar mısınız?

Cemil Meriç:
Aksini söyleyemem. Somutlaştırarak anlatmam mümkün değil. Mahiyeti meçhul bir korku. Aslında bu sorular, benim bütün hayatım boyunca kendime sorduğum sorular. Hiçbir zaman cevap veremedim. Kimse verememiş.

H.Arslan:
Ebediyet neden sümüklü böceğin izleri kadar aldatıcı olsun? **"Senin türben kelimeler. Yuvalanırken tırnaklarını kâğıda geçirmek istiyorsun; kâğıda, yani ebediyete. Zavallı çocuk bilmiyorsun ki ebediyet sümüklü böceğin izleri kadar aldatıcı"** (Bu Ülke, sf. 182) diyorsunuz. İnanmıyor musunuz ebediyete?

Cemil Meriç:
Ebediyet diye bir şey yok yeryüzünde. Burada şöhret sözkonusu. Bütün şöhretler yalandır. Ebediyet şöhret mânasına kullanıyorum. Napolyon mu, Marks mı?

H.Aslan:
Kültürler, genellikle, içlerinde yaşattıkları insanların bunalımlarını çözen kurumlar yaratmışlar. Gazali böyle meseleyle karşılaştığında tekkeye koşar; oysa Gökalp bunalımlarını çözmek için intihara baş vurur. Mesele bir tercih meselesi. İnsanın fikri ölçülerini değiştirmesi bence bu. Gökalp, Durkheim'i, yani modern düşünceyi tercih etti. Ben, sizin de aynı tercih problemiyle zaman zaman karşı karşıya olabileceğinizi düşünüyorum. Bu konuda bizi biraz aydınlatır mısınız? Aklıma gelmişken söyleyeyim, meselenin çağrışımları beni Tanpınar'a götürüyor. Ölmeden onbeş gün önce günlüğünde şu soruyu soruyor kendisine: **"Tanrı'ya inanıyor muyum? Evet."**

Cemil Meriç:
Ziya Gökalp Gazali değildir. Gökalp minnacık bir adamdır. Elindeki imkânlarla başka çaresi yoktu. İster istemez intihar edecekti. İntihar bazı devirlerde, bazı çağlar

[16] http://mnergiz.blogspot.com.tr/2018/01/iste-o-efsane-roportaj-husamettin-arslan-soruyor-cemil-meric-cevapliyor-mulakatin-detaylari.html
[17] https://twitter.com/gokhanyavuzd/status/949188303777161216

da bir mecburiyettir. Elindeki anahtarlar hiçbir kapıyı açmıyor. O da Mavi Sakalın Kırkıncı Odası'nı açıyor. Sık sık bu meseleyle ben de karşı karşıya geldim, ama korkak olduğum için intihar edemedim. Bu büyük meçhul beni ürküttü. Ben düşünceyi bir bütün olarak ele alırım. Memleketten memlekete değişmez. Ziya Gökalp'le Gazali arasında mahiyet farkı var. Ziya Gökalp, batının sofra artıklarıyla geçinen bir zattır; onları atıştırır, zaman zaman da kusar. Peyami Safa'nın çektiği ruh çilesini çekmemiştir. Sahtekârdır. Her devirde dalkavukluk yapmıştır. Talat Paşa'ya ve İttihat Terakki'ye meselâ. Tarihin şımarttığı bir adamdı.

Ben daima intihar düşüncesi içinde yaşadım. İntihar beni dâüssıla gibi takip etmiştir. Şimdiyse, intihar bile edemeyecek haldeyim. Hayyam'ın dediği gibi, bir masal anlatmk çağdaşlarımıza ve geçip gideceğiz. Noktalayacağız bir gün.

Tanrı sorusuna cevap veremem. Tanpınar bahtiyar bir adamdı. Bu soruya cevap vermiş. İnanıyorum da inanmıyorum da. Bunlar matematik birer realite değil ki. Zaman zaman inandım. Ama ne kadar inanıyorum, bilemiyorum. Eğer Tanrı olmazsa hayat bir curcuna oluyor. İntihar tam bir hal çaresi oluyor o zaman. Camus'nün yaptığı da bu, Sisyphos Efsanesi'nde söylediği gibi, ya inanacaksın ya intihar edeceksin. Üçüncü bir hâl çaresi yok. Bunlar kaypak kavramlar. Kim ne kadar inanır bilinmez. Tanpınar benden aydınlık görüyor ve "evet" diyor. İnanıp inanmadığımı bilemiyorum. Müslümanım, müslüman bir çevrede doğdum. Ancak ne kadar inanıp inanmadığımın cevabını mahşer günü bilebileceğim.

H.Arslan:

Cemil Meriç külliyatında el atılmayan düşünce devi yok gibi, İbn Haldun'la Marks; Cevdet Paşa'yla Weber; Cemalettin Efgani ile Ali Şeriati içiçe bu külliyatta. Yani, idealizmle materyalizm, laiklikle din, doğu ile batı. Bence zorlu ve çetin bir yürüyüş bu. Eklektik bir düşünür, kendini parçalanmış, çatlamış aynalarda seyreden ve bunun verdiği acıyla kıvranan bir aydın diyebilir miyiz sizin için? Arkasından sözkonusu parçalanışınızın ülkemizle ilgili yanları sökün ediyor. **"Benim trajedim şu birkaç satırda; sevebileceklerim** (yani sosyalistler) **dilsiz, dilimi konuşanlarla** (yani sağcılarla) **konuşacak lakırdım yok"** —parantez içleri soruyu soranın— **"Sağ okumuyor. Boşuna bağırıyorum. Sol diyalogdan kaçıyor"** Nasıl oluyor da hem Büyük Doğu kadrosundan hem de Yön kadrosundan olabiliyorsunuz? Neden buna mecbur hissediyorsunuz kendinizi?

Cemil Meriç:

Bu kelimeleri tarif etmeden kullanmak hata. Ben Türkiye'de gerçekten sosyalist olabileceğini sanmıyorum. Bir parça eklektiğim. Her aydın bir parça eklektik olmak zorundadır. İnsan bütündür. Evet derseniz biter. Halbuki aydın olmak başka şey. Aydın olmanın insana yüklediği büyük sorumluluklar var. Bu sorumluluğun idraki başka, uygulama imkânı başka. Belki ben aydın olmanın sorumluluğunu idrak ediyorum ama, icaplarına ne kadar uyuyorum bilemem.

İnsan çok meçhullü bir problemdir. Mesela dilimle **Büyük Doğu**'ya mensubum. İnançlarımın bir kısmıyla da öyle. Yön de bir tarafım benim.

Ümit Meriç, Cemil Meriç ve Fevziye Meriç

H.Arslan:

Yön'le paylaştıklarınız?..

Cemil Meriç:

Önce pozitivizm. Akla fazla önem verişim. Meselâ Rıza Tevfik, Tevfik Fikret zaman zaman bir anlamda

Hint meçhule açılan kapıydı; meçhule, yani insana.
Dört yıl Ganj kıyılarında vecitle dolaştım, "sağ" dedi-
ler... Saint-Simon'la uğraştım iki yıl, çağımız onunla
başlıyordu, "sol" dediler. Hint'i yazarken tek amacım
vardı: Asya'nın büyüklüğünü haykırmak, yani bir veh-
mi devirmek, bir iftirayı yok etmek. Her iki kitap da
peşin hükümlerin rahatını kaçırdı, ne sol'un hoşuna git-
tiler, ne sağın. Anladım ki, bu iki kelime, aynı anlayış-
sızlığın, aynı kinlerin, aynı cehaletin ifadesidir.

(CEMİL MERİÇ, *Bu Ülke*, s.265)

Yön'cüdürler. Bu problemde o kadar meçhul var ki... İnsanla ilgili hiçbir problem basit değil. Mesela Necip Fazıl'ı severim, ama Doğan Avcıoğlu'nu sevmem.

Ben hiçbir zaman sosyalist olmadım. Bilhassa materyalist hiç olmadım.

H.Arslan:
"**Kimim ben?**" diye soruyorsunuz günlüğünüzde kendinize ve insanı kanser edecek ağırlıktaki bu soruyu şöyle cevaplandırıyorsunuz: "**Hayatını Türk irfanına adayan münzevi ve mütecessis bir fikir işçisi.**" Sene 1974. Türkiye gibi Ortadoğu'nun göbeğinde bir ülkede, bu yamalı bohçada bir düşünür gibi yukarıdaki cevabınız yeterli mi? Kimsiniz siz? Kimlik sökotusu olduğunda sorulacak bütün sorulara cevap verebilecek bir düşünür mü, yoksa arafta bir yalnız mı?

Cemil Meriç:
Arafta bir yalnızım.

H.Arslan:
Umrandan Uygarlığa adlı kitabınızdaki müthiş makalenizi, Ruşen Eşref'in "Diyorlar ki" adlı kitabını esas alarak yazdığınız "diyorlar ki" başlığını taşıyan yazınızı düşünüyorum. Elimden gelse herkese okuturdum bu yazıyı. Benim çağdaşlarım Gökalp'in bir Delf kâhinine benzediğini sizden öğrendiler. Peki ama hocam, orada sözünü ettiğiniz Türk aydınlarıyla sizin aranızdaki fark nedir? Bu Ülke'de Peygamberden "Muhammed" diye söz etmiyor musunuz? Bir batılının konuşma veya yazma biçimi bu. Hemen arkasından, İslamiyetle ilgili olarak yazdığınız, hepsi birer manifesto niteliğindeki yazılarınız geliyor aklıma. Çelişki bu.

Cemil Meriç:
Benim Peygamberin şahsına saygım çok büyük. O kadar büyük ki... Muhammed isminin önüne bir sıfat eklemek saygısızlıktır. Böyle düşünmüşümdür hep. "Hazret" herkes için kullanılabilir. Bu kadar fani sıfatların O'nu vasıflandıracağına kani değilim.

H.Arslan:
Büchner'in Madde ve Kuvvet adlı kitabının düşünce dünyanızı, bir anlamda kişiliğinizi en çok etkileyen kitaplardan biri olduğunu söylüyorsunuz. İslamiyet'in size açıklamadığı şey neydi de bu kitaba dört elle sarıldınız? Kaderiniz bence, kimlik bunalımlarını okudukları kitaplarda çözümleyen binlerce insanın —sağcı, solcu, idealist veya materyalist olmaları bir şey değiştirmez— kaderleriyle aynileşiyor. Okumakla olmak neden aynileşsin? Bir düşünceyi öğrenmek aynı zamanda bir yaşama biçimini öğrenmektir. Doğru. Ancak o yaşama biçimini icra etmek değil. Pratik hayatta kendilerini yaşayabilme imkânını sağlamıyor bize okuduklarımız.

Cemil Meriç:
Biraz fazla altını çizmişim "Madde ve Kuvvet"in. Sözün gelişi öyle yazmışım. Onsekiz yaşında bir insanı çarpar elbette. Bütün hayatımı etkileyen bir tesiri olmamıştır üzerimde. Belli bir çağda etkilemiştir beni. Hayatıma şâmil değildir. Bulûğ çağında, ilk defa rastlanan güzel bir kadının insan üzerindeki etkisi bu. Ama babam için aynı şeyi söyleyemem. Babama okuttum, ruh dünyasında kötü akisler yaptı. Babam hacıydı ve mütekid bir insandı. Üzerinde resim var diye, eve gelen kibritlerin resimli kapaklarını yırtardı. Onun üzerinde tesirli oldu bu kitap, benim üzerimde değil. Evladım, kelimeler hiçbir şey ifade etmiyor, görüyorsunuz, yani hem yalan hem doğru bunlar.

H.Arslan:
Günlüğünüzde yazdıklarınızla kitaplarınızda yeralan düşüncelerinin arasında çelişkiler var. Russel, "Bir düşünce sistemi" der, "eğer yüzde yüz tutarlıysa, o düşünce sistemi toptan tutarsızdır ya da ilmî değildir." Bu tesbit "Batı Felsefesi Tarihi"ndeydi sanırım. Çelişkilerinin son tahlilde normal olarak da kabul edilebilir. Kitaplarınızdan birinde, "**Yobaza düşmanlık tarihe düşmanlık. Yobaz en güzel taraflarımızla biziz, biz.**" diyorsunuz. Eserlerinizde bu türden yüzlerce ifade gösterebilirim. Oysa günlüğünüzde, "**Solun kadir na-şinas davranışı beni ister istemez gericilerin, kucağına değil, yanına itti.**" şeklinde de beyanlarınız var. Gericilik nedir, sağ nedir? **Yeni Devir** gazetesi hangi çizgidedir? Müslümanlık nedir ki böyle söylüyorsunuz?

Cemil Meriç:
Yeni Devir pek ciddi bir intiba bırakmamıştır üzerimde. Mesela, Cumhuriyet'te yazmayı tercih ederdim. Gerici benim. Sağ'a antipatim yok. Sağ mezarlık bekçisi. Eskinin devamını ister sağ. Halbuki hayatın kendisi daima yeniye müteveccihtir.

H.Arslan:
Marksizme yaklaşımınız oldukça farklı, sizce yalnızca bir düşünme biçimi. Ortodoks marksizme ateş püskürüyor yazılarınız. Ortodoks olmayan marksist düşünürler ise daima tam not alıyor sizden; Rodinson, Schumpeter ve diğerleri... Ancak, yine de marksist düşünceyle birçok şeyi paylaşıyorsunuz. Bunların başında düşünüş biçiminiz var bence. Genç Cemil Meriç'ten olgun Cemil Meriç'e uzanan çizgide değişmeden kalan tek unsur düşünme biçiminiz, yani diyalektik yöntem. Bilgi problemine bakış açınız marksizmden izler taşıyor. Meraklı okuyucular, **Mağaradakiler** adlı kitabınızın 391., **Umrandan Uygarlığa** adlı kitabınızın 231-261 sayfalarına bakabilirler. Ayrıca

Marks çağdaş batı düşüncesinin en büyük temsilcilerinden biri, belki de birincisidir. Marksizmi dinleştirmek Marks'ı anlamamaktır. Konserve hakikatler sunan bir şarlatan değildir Marks. Marksizm tenkittir, şüphedir, araştırma yöntemidir.

(CEMİL MERİÇ, *Mağaradakiler*, s. 37)

Kırkambar adlı eserinizde, Proudhon'u yazarken yaşadığınız iç hazzı geliyor aklıma. Düşünürken ve yazarken, **"Önce eylem vardı"** diyorsunuz diğer sosyalistler gibi. Önce eylem vardı; yani, yani hayat vardı, maddi gerçeklik vardı. Bilginin kaynağının materyalist açıklaması bu. Modern bilimin bu ilkeye dayandığını kabul ediyorum. Doğru, bilimin nesnesi, araştırma nesnesi maddedir. Ama bu düşünme biçimi, İslâmiyet, evet, kitaplarınızda sıkça vurguladığınız İslâmiyet sözkonusu olduğunda çelişkilerinizden birini doğuruyor. Tehlikeli bu, İslâmiyet açısından. Tehlikeli, çünkü vahyi dışarıda bırakıyor. Bir şey daha var: **"Umrandan Uygarlığa"**'da (sf. 366, dipnot), Marks'ı Şerif Mardin'e karşı savunabiliyorsunuz.

Cemil Meriç:

Hayır, bende değişmeden kalan diyalektik değildir; insan düşüncesine saygıdır. Ben insan düşüncesini İbn Haldun gibi ikiye ayırıyorum: inşa ve haber. Haber'e olduğu gibi inanılır. İnşa ise yorum demektir ve tartışmaya açıktır. Marks da İbn Haldun ve Farabî gibi büyük düşünce adamlarından biridir. İmtiyazlı bir mevkii yoktur. O da bir insandır ve hataları vardır. Düşünen bir adamdır. Düşünen hiçbir insan tarafsız olamaz. Marks'ın da hataları vardır. Proudhon'u Saint-Simon'u Marks'tan daha çok severim. Sert dövüşken, haşin bir adamdır Marks. Musevî asıllıdır ve bunun düşüncelerine büyük etkisi vardır.

H.Arslan:

"Otobiyografileri hep şüpheyle karşılarım. En masumları, ihtiyar nazeninler gibi aşırı bir tuvaletle çıkar tarih karşısına. Talleyrand doğru söylüyor galiba: Dilin görevi hakikati gizlemektedir." (Bu Ülke, sf. 197) Sizin otobiyografiniz için de geçerli mi aynı şey?

Cemil Meriç:

Benimki için geçerli değil. Çünkü hiçbir siyasî hareket içinde bulunmadım. Ailem ve çocuklarım için de öyle. İlmî namusumu az çok muhafaza etmişimdir. Talleyrand bir politikacıydı. Tarihin en namussuz, en zeki adamlarından biridir. Talleyrand yükselmek istiyordu. Politikanın dili gizliliktir. Benim yükselmek gibi bir amacım olmadı.

H.Arslan:

Mülkiyet karşısındaki tavrınız nedir? Daha önceki bir konuşmanızda, **"Ben müslüman sosyalistim"** demiştiniz. Bu sözünüz bana gençliğinizin Tarık Mümtaz'ını hatırlatıyor. Onun, **İslami Sosyalizme Doğru** adlı bir risalesini okuduğunuzu belirtiyorsunuz. (**Bu Ülke** Beşinci baskı, sf. 29.) Müslüman sosyalizmi pek itibar görmüyor bugün Türkiye'de.

Cemil Meriç:

Sosyalizm Türkiye'de yaşamak için İslamî bir veçheye bürünmek zorundadır. Mülkiyet konusunda Saint-Simon gibi düşünüyorum. Mülkiyet daima tahdit edilmelidir. Topluma faydalı olduğu sürece yararlıdır. Yani herkes kendi zevki için tüketim yapamaz. Mülkiyet toplumundur. Onda, bizden önce gelenlerin de, bizden sonra geleceklerin de hakkı vardır. İslamiyet de sosyalizm gibi düşüncede bir devrimdir.

H.Arslan:

Stendhal eline kalemi alır, ilham gelmesini beklermiş yazarken. Siz nasıl yazarsınız?

Cemil Meriç:

Özel bir merasime tâbi değildir. İlham da beklemem.

H.Arslan:

En belirgin özelliklerinizden biri dil konusundaki hassasiyetiniz değil mi?

Cemil Meriç:

Bir yazar olarak dili muhafaza etmeye çalışırım. Bu konuda titizim. Hayatımın mânası bu.

H.Arslan:

Türk Sağı'na ve Türk Solu'na tavsiyeleriniz nelerdir?

Cemil Meriç:

Türkiye'de sol'un sağlaşması, sağ'ın sollaşması gerekir. Sağla sol arasında büyük bir fark yoktur. Gurur dargınlıkları ve benzeri şeylerden doğan ayrılıklar. Birbirine yaklaşmalıdırlar.

H.Arslan:

Ama, bugün bunun tam tersi ortaya çıkıyor.

Cemil Meriç:

Ben bu kutuplaşmaya karşıyım. Kutuplaşma yobazlıktır.

H.Arslan:

Üslubunuz efendim?

Cemil Meriç:

Üslubum kendimdir. Benliğim, bütün hüviyetimdir. Yazdıklarım kadar yazış biçimim de önemlidir.

H.Arslan:

Şiirin tornasından geçmiş bir düşünürün üslubu diyebilir miyiz?

Cemil Meriç:

Yıllarca şiir yazdım.

H.Arslan:

Cemil Meriç Türk nesrine Fransız sentaksını getirdi, deniyor doğru mu bu sizce?

Cemil Meriç:

Olabilir. Fransızca'yla o kadar çok temasım oldu ki... Ben farkına varmadan bir etkisi olmuş olabilir Fransızca'nın. Edebiyata tercümeyle geçtim. Bir şuuraltı tesir...

H.Arslan:

Yazılarınızı başka birine dikte ettiriyorsunuz. Konuşuyorsunuz yazılıyor. Yazılarınızda konuşma cümleleri ağırlıkta. Dikte ettirmenizden mi geliyor bu özellik?

Cemil Meriç:

Üslubum kendim yazıyorken de, yani gözlerimin kapanmasından önce de böyleydi. Sanmıyorum.

H.Arslan:

Üstadım, şiiri neden bıraktınız?

Cemil Meriç:

Sevdiğim şairler vardı. Pınarbaşları tutulmuştu. Onlardan daha büyük olamayacağımı hissettim. Nazım, Yahya Kemal, Necip Fazıl. Halbuki, nesirde bana rakip olabilecek bir zirve yoktu.

● **Yeni bir din götürmüşüz Hint'e, yeni bir dil sunmuşuz. Babür biziz, Ekber biziz, Dâra Şükûh biz.**

(CEMİL MERİÇ, *Bir Dünyanın Eşiğinde*, s. 5)

H.Arslan:
Şiiri bıraktığınızın tarihini hatırlıyor musunuz?

Cemil Meriç:
Acaba bıraktım mı? Söyleyemem ki bunu. Nesri şiir haline getirmeye çalıştım.

H.Arslan:
Büyük yazar olmak için sizin hayat çizginize benzer bir yolu katetmek gerekir mi?

Cemil Meriç:
Gerekir. Acılar insan ruhunu biliyor. Acı çekmeyen insan olamaz.

H.Arslan:
Sizin için demokrat diyebilir miyiz?

Cemil Meriç:
Elbette evladım. Gerçek bir demokratım. Liberal ve demokratım.

H.Arslan:
Yazılarınızdan birinde, **"düşüncenin kuduz köpek gibi kovalandığı bir ülkede"** yaşadığımızdan söz ediyorsunuz.

Cemil Meriç:
Evet. En kötü yanımız, müsamahakâr olamayışımız. Herhalde Moğollar'dan kalma bize.

H.Arslan:
Liberal terimini hürriyet anlamında mı kullanıyorsunuz?

Cemil Meriç:
Evet.

H.Arslan:
Aydınlarımız konusunda söyleyecekleriniz var mı efendim?

Cemil Meriç:
Bu konuda söyleyeceğimi söyledim galiba. Türkiye'de aydın yoktur. Çünkü mesuliyet yoktur. Taşıma suyla değirmen döndürüyoruz.

H.Arslan:
Bir denemenizde kitapları kadınlara benzetiyorsunuz. Neden başka bir varlığa değil de kadına?

Cemil Meriç:
Hayatımda iki önemli varlık var: Kadın ve kitap. İkisi de insan. Yani, bunları teke irca edebilirsiniz. Kadın da insan, kitap da insan.

H.Arslan:
"Her kitapta kendimizi okuruz, kendimizle yatarız her kadında" diyorsunuz. Neden kendimizle yatarız her kadında?

Cemil Meriç:
Kadınla bir parça bize yakın olduğu ve bizi sevdiği için yatarız. Hayvanlar çiftleşir, insanlar birleşir, tekleşir. Her insanda binlerce insan vardır. Kadın ve erkeğin biraraya gelmesinde bu binlerce insandan yalnızca birer tanesi birbiriyle kaynaşır ve anlaşır. Aynileşirler.

H.Arslan:
Kitabı kadına benzeten başka bir düşünür hatırlıyor musunuz?

Cemil Meriç:
Hatırlamıyorum.

H.Arslan:
"Bana okuduğum kitapların en güzelinin hangisi olduğunu soruyorsunuz, söyleyeyim: Annemdir" der Abraham Lincoln. Annenizden hatırınızda kalanlar neler?

Cemil Meriç:
Muhterem bir hanımdı annem. Babamla akrabaydılar. Babamın dedesi Dimetoka müftüsüydü. Benim soyadım aslında Hocazâde'dir. Soyadı kanunuyla değiştirildi. Bu soyadı Hafız İdris Efendi'den geliyor. İlk mektebi bitirmişti annem. Çok zengin bir masal dünyası vardı ve masallar anlatırdı bana. Hassas bir kadındı. Bende de var aynı hassasiyet ve bu annemin bendeki etkisidir.

H.Arslan:
Zaaflarım diyebileceğiniz özellikleriniz neler efendim?

Cemil Meriç:
Çok. Baştan aşağı zaafım. Lüzumundan fazla hassasım. Çabuk kızarım, çabuk darılırım, çabuk sevinirim. Okumaya düşkünüm. Her insan gibi, belli bir ölçü içinde kadınlara zaafım var. Beş kardeşiz. Ailenin yaşayan tek erkek evladı benim. Bu yüzden biraz şımarık büyümüşüm.

H.Arslan:
Aşka inanıyor musunuz?

Cemil Meriç:
Elbette. İnsanlar arasındaki biricik insani his aşk. İnsanı insan yapan aşktır.

H.Arslan:
Kadınlara bakış açınız nedir?

Cemil Meriç:
Büyük bir saygı ve sonsuz bir sevgi. Kadın erkekten daha yüksektir bana göre. Erkek kadın eşitliği yoktur. Vazife taksimi vardır. Kadın vazifeleriyle üstündür. Fedakârlığıyla, sadakatiyle. Hayatımdaki önemli varlıklardan biri kadın diğeri kitap.

H.Arslan:
"Bir kadınla yemeğe mi çıkıyorsunuz" der Nietsche, **"sakın kırbacınızı yanınıza almayı ihmal etmeyin."**

Cemil Meriç:
Budala. **"İnsanın Tanrı olmadığının tek belgesi göbekaltıdır"** diyor bir yerde de. Küçüklük duygusundan ileri geliyor onun bu özelliği. Kadın bahsinde hiçbir zaman tatmin olmamıştır. Dâvet edildiği düğünde, geline evlenme teklif eder. Saloktu hazret. Dâhi bir salak. Tam bir erkek değildi; çünkü tam bir insan değildi. Farkında olmadığı bir zaafı vardı kadına. Delirdi zaten.

H.Arslan:
Kadınlar bahsinde hayatınızdaki en büyük yeri işgal eden kadın kimdir efendim?

Cemil Meriç:
Ölenlerden karım Fevziye, yaşayanlardan Lamia. Karımı çok severim. Kırk yılın üzerinde beraberliğimiz oldu onunla. Fevziye tam bir aile kadını, mükemmel bir anneydi. Daima rahmetle anarım. Sakin bir zevceydi. Roma'yı Roma yapan asil ve büyük kadınlardan biriydi. Menteşoğulları boyundandı.

H.Arslan:
Lamia Hanım'dan söz eder misiniz?

Cemil Meriç:
Son derece sevdiğim ve son derece saydığım müstesna bir insandır. İnsanlar arasındaki yerini bulamamıştır. Talihsiz bir izdivaç yaptı. Hz.Ebubekir soyundan geliyor. Son derece fedakârdır. Hastalığımda bana gösterdiği şefkat emsalsizdir. İnsanlığın yüzünü ağartan bir fedakârlık. Mükemmel bir hocadır. Hayatımın en mükemmel arkadaşı

Talihim benim. Karım öldükten sonra onun yerini ancak Lamia Hanım doldurabilirdi. İngilizce öğrenimine dört yaşında başlamıştır. Ana mektebini ve Arnavutköy Kız Koleji'ni birincilikle bitirmiştir. Hasan Ali Yücel döneminde başarılı öğrencilerin diplomalarını Roosewelt imzalardı. Diplomasında Roosewelt ve Hasan Ali'nin imzaları var. Çok mükemmel bir ingilizce hocasıdır Lamia. Tanpınar'ın öğrencisidir, Reşat Nuri ile akrabadırlar.

H.Arslan:
Kızınız efendim?

Cemil Meriç:
Kızım mükemmel ve emsalsiz bir evlattır. Talihim bu. Bedbahtlık içinde bahtiyarım.

H.Arslan:
Ne tür müzikten hoşlanıyorsunuz?

Cemil Meriç:
Umumiyetle alaturkayı severim. Sevdiğim bir insanla dinlemeliyim müziği. Sevdiğim insanla birlikte dinlediğim müziği severim. İster otobüs müziği olsun ister klasik. Farketmez. Türkülere özel bir zaafım yok. Ama sevdiğim türküler de var.

H.Arslan:
Hangileri mesela?

Cemil Meriç:
Şu anda sıralayamam.

H.Arslan:
Sevdiğiniz yemekler neler?

Cemil Meriç:
Lamia'nın pişirdiği yemeklerinin hepsini severim. Bilhassa bulgur ve etle yapılan yemekleri. Bütün yemeklerini severim. Lamia'nın Ümit'in pişirdiklerini de severim.

H.Arslan:
Sigarayla aranız nasıl?

Cemil Meriç:
On yedi yaşımdan bu yana sigara içerdim. Günde üç paket. Sonra bıraktım. Lamia'nın yüzünden tekrar başladım. En son olarak da hastalanınca bıraktım. Şimdi içmiyorum.

H.Aslan:
Lamia Hanım yüzünden?

Cemil Meriç:
O içiyordu çünkü.

Cemil Meriç vakfımızda sohbeti sırasında

H.Arslan:
Şu anda seyahat etme imkânınız olsaydı hangi ülkede olmak isterdiniz?

Cemil Meriç:
Fransa'da.

H.Aslan:
Neden Fransa'da.

Cemil Meriç:
En çok Fransız kültürüyle temas halinde oldum. İnsanlarını severim. Altmış küsur yıldır Fransızcayla uğraşıyorum. Lamia'yla O'nun memleketi olan Şam'a da gitmek isterdim mesela.

H.Aslan:
Kitaplarınıza çocuklarınız hissiyle baktığınız oluyor mu?

Cemil Meriç:
Fazlasıyla elbette. Onlar da çocuğum. Kafamın gönlümün çocukları.

H.Aslan:
Kitaplarınız arasında tercih yapabilir misiniz?

Cemil Meriç:
Yapamam. Ancak Hind Edebiyatını çok severim. Sonradan "Bu Dünyanın Eşiğinde" adıyla basıldı. "Bu Ülke"yi de severim. Düşüncelerim tohum halinde Bu Ülke'dedir. Hayatımın bütün tecrübesi...

H.Aslan:
Yeni bir çalışmanız var mı?

Cemil Meriç:
Evet. Yeni bir kitap hazırlıyorum. "Umrandan Uygarlığa"nın tersi, "Kültürden İrfana" olacak adı. "Umrandan Uygarlığa", geçmişten bugüne idi, yeni kitabım bugünden geçmişe. İrfan bizim, kültür Avrupa. Batı'dan Doğu'ya gibi bir şey.

H.Arslan:
Benim sormadığım, sizin söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Cemil Meriç:
Her cevap noksan. Cevaplamak ayıklamaktır. İnsanlara verebileceğim mesaj bu. (*Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı-1986-Türkiye Yazarlar Birliği, s. 586-594*)

Ebediyet diye bir şey yok yeryüzünde. Burada şöhret söz konusu. Bütün şöhretler yalandır! Ebediyeti şöhret manasına kullanıyorum.

HÜSAMETTİN ARSLAN-CEMİL MERİÇ RÖPORTAJI[18]:

1986, Hüsamettin Arslan'ın[19], ünlü mütefekkir ve edebiyat tarihçisi-eleştirmeni Cemil Meriç (1917-1987) ile yaptığı röportaj[20].

H.Arslan: Üstadım, izninizle, sorularıma, hayat konusundaki görüşlerinizi alarak başlamak istiyorum. Şimdi hatırlayamadığım bir yerde **"Hayat"** der Levi Strauss, "**bir bunalımlar serisidir"**. Onu, yani hayatı, Allah katında bir imtihan olarak niteleyenler de var, tabiî ayıklama kanunuyla açıklayanlar da. Sizce nedir hayatın anlamı?

Cemil Meriç: Hugo'nun bir sözünü not etmiştim. **"Hayat mezarların çözdüğü dolaşık bir yumaktır"** diyordu. Buna mukabil şöyle söyler Neyzen Tevfik: **"Çözemez kimse bu dünya denilen kördüğümü/ Yaratan ..... bilir ancak onun içyüzünü/ Bir delikten çıkarak bir deliğe girmekteyiz/ Önü zulmet, sonu zulmet, ..mişim gündüzünü."** Bu sözlerin hiçbiri mutlak olarak ele alınmamalı elbette. Hayyam, **"Efsane söylediler uykuya daldılar"** diyor. Hepimizin söylediği bir efsane var. Hepimiz bir efsane söyleyip uykuya dalıyoruz. Bu, suale sualle cevap vermek. Bu suale cevap verilmez. Zor sualler bunlar. Münker Nekir sualleri gibi. Bir şairde mutlak hakikat aramak yanlış. Şair sözü... İlham var. Sokrat, bütün düşüncelerinin demon'dan geldiğini söyler. **"Benim bir demon'um var, beni o konuşturuyor"** derdi. Herkesin bir demon'u var. Yukarıdaki mısraları böyle anlamalıyız. Belli anlarda doğar şairin içine bunlar, bazen bir şimşek pırıltısı gelir, aydınlatır insanı. İnsan aydınlandığını zanneder. Şimşek pırıltısı geçtiğinde daha koyu bir karanlığın içinde kalır insan.

H.Arslan: Ölüm hakkında ne düşünüyorsunuz? Ölümün sizdeki tedaileri nedir? Benim aklıma Camus geliyor. O, **"Bu dünyada her şeyden ölüm akıyor; duvarlardan, gazetelerden ve insanların yüzlerinden"** diyordu **Başkaldıran İnsan** adlı kitabında. İslamiyet, **'Ölüm, insanın canını Rabbi'ne emanet etmesidir'** diyor.

Cemil Meriç: Ölüm, ister istemez karşılaşacağımız bir sual işareti! Ziya Paşa'nın dediği gibi **"Halledemedi bu lügazın sırrını / Bin kafile geçti ulemâdan, füzelâdan."**

H.Arslan: Ölümden korkar mısınız?

Cemil Meriç: Aksini söyleyemem. Somutlaştırarak anlatmak mümkün değil. Mahiyeti meçhul bir korku. Aslında bu sorular, benim bütün hayatım boyunca kendime sorduğum sorular. Hiç bir zaman cevap veremedim. Kimse verememiş.

H.Arslan: Ebediyet neden sümüklü böceğin izleri kadar aldatıcı olsun? **"Senin türben kelimeler. Yuvarlanırken tırnaklarını kâğıda geçirmek istiyorsun; kâğıda, yani ebediyet. Zavallı çocuk, bilmiyorsun ki, ebediyet sümüklü böceğin izleri kadar aldatıcı."** diyorsunuz[21]. İnanmıyor musunuz ebediyete?

---

[18] Nesillerin Mirası" Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı, Türkiye Yazarlar Birliği Yayını, Ankara 1986, s.586-594.

[19]**Not:** Yukarıdaki röportajı Cemil Meriç Düşünce platformuna taşıyarak sizlerle paylaşmamızı sağlayan forum üyelerimizden Hakan Ulaş Bey'e şükranlarımızı sunuyoruz...

[20] http://hakantokbas.blogcu.com/cemil-meric-roportaji/3047242

[21] Bu Ülke, syf.182.

Kültürler, genellikle içlerinde yaşadıkları insanların bunalımlarını çözen kurumlar yaratmışlar. Gazali böyle bir meseleyle karşılaştığında tekkeye koşar; oysa Gökalp bunalımlarını çözmek için intihara başvurur. Mesele bir tercih meselesi. İnsanın fikrî ölçülerini değiştirmesi bence bu.

Cemil Meriç: Ebediyet diye bir şey yok yeryüzünde. Burada şöhret söz konusu. Bütün şöhretler yalandır! Ebediyeti şöhret manasına kullanıyorum. Napolyon mu, Marks mı?

H.Arslan: Kültürler, genellikle içlerinde yaşadıkları insanların bunalımlarını çözen kurumlar yaratmışlar. Gazali böyle bir meseleyle karşılaştığında tekkeye koşar; oysa Gökalp bunalımlarını çözmek için intihara başvurur. Mesele bir tercih meselesi. İnsanın fikrî ölçülerini değiştirmesi bence bu. Gökalp, Durkheim'ı yani modern düşünceyi tercih etti. Ben, sizin de aynı tercih problemiyle zaman zaman karşı karşıya olabileceğinizi düşünüyorum. Bu konuda bizi biraz aydınlatır mısınız? Aklıma gelmişken söyleyeyim, meselenin çağrışımları beni Tanpınar'a götürüyor. Ölmeden onbeş gün önce günlüğünde şu soruyu soruyor kendisine: **"Tanrı'ya inanıyor muyum? Evet..."**

Cemil Meriç: Ziya Gökalp, Gazali değildir. Gökalp minnacık bir adamdır. Elindeki imkânlarla başka çaresi yoktu. İster istemez intihar edecekti. İntihar kapıyı açmıyor. O da Mavi Sakal'ın Kırkıncı Odası'nı açıyor. Sık sık bu meseleyle ben de karşı karşıya geldim ama korkak olduğum için intihar edemedim. Bu büyük meçhul beni ürküttü. Ben düşünceyi bir bütün olarak ele alırım. Memleketten memlekete değişmez. Ziya Gökalp'le Gazali arasında mahiyet farkı var. Ziya Gökalp, Batı'nın sofra artıklarıyla geçinen bir zattır; onları atıştırır, zaman zaman da kusar. Peyami Safa'nın çektiği ruh çilesini çekmemiştir. Sahtekârdır. Her devirde dalkavukluk yapmıştır. Talat Paşa'ya ve İttihat Terakki'ye mesela. Tarihin şımarttığı bir adamdı.

Ben daima intihar düşüncesi içinde yaşadım. İntihar beni dâûssıla gibi takip etmiştir. Şimdiyse intihar bile edemeyecek haldeyim. Hayyam'ın dediği gibi, bir masal anlattık çağdaşlarımıza ve geçip gideceğiz. Noktalayacağız bir gün.

Her aydın bir parça eklektik olmak zorundadır. İnsan bütündür. Evet derseniz biter. Hâlbuki aydın olmak başka şey. Aydın olmanın insana yüklediği büyük sorumluluklar var. Bu sorumluluğun idraki başka, uygulama imkânı başka. Belki ben aydın olmanın sorumluluğunu idrak ediyorum ama icaplarına ne kadar uyuyorum bilemem.

Tanrı sorusuna cevap veremem. Tanpınar bahtiyar bir adamdı. Bu soruya cevap vermiş. İnanıyorum da inanmıyorum da. Bunlar matematik birer realite değil ki. Zaman zaman inandım. Ama ne kadar inanıyorum, bilemiyorum. Eğer Tanrı olmazsa, hayat bir curcuna oluyor. İntihar tam bir hal çaresi oluyor o zaman. Camus'nun yaptığı da bu.[22] Sisyphos Efsanesi'nde söylediği gibi, ya inanacaksın ya intihar edeceksin. Üçüncü bir hal çaresi yok. Bunlar kaypak kavramlar. Kim ne kadar inanır bilinmez. Tanpınar benden aydınlık görüyor ve **'Evet'** diyor. İnanıp inanmadığımı bilemiyorum. Müslümanım, müslüman bir çevrede doğdum. Ancak ne kadar inanıp inanmadığımın cevabını mahşer günü bilebileceğim.

H.Arslan: Cemil Meriç külliyatında el atılmayan düşünce devi yok gibi. İbn Haldun'la Marks; Cevdet Paşa'yla Weber; Cemalettin Efgani ile Ali Şeriati iç içe bu külliyatta. Yani idealizmle materyalizm, laiklikle din, doğu ile batı. Bence zorlu ve çetin bir yürüyüş bu. Eklektik bir düşünür; kendini parçalanmış, çatlamış aynalarda seyreden ve bunun verdiği acıyla kıvranan bir aydın diyebilir miyiz sizin için? Arkasından sözkonusu parçalanışınızın ülkemizle ilgili yanları sökün ediyor. **"Benim trajedim şu birkaç satırda; sevebileceklerim (yani sosyalistler) dilsiz, dilimi konuşanlarla (yani sağcılarla) konuşacak lakırdım yok"** -parantez içleri soruyu soranın- **"Sağ okumuyor. Boşuna bağırıyorum. Sol diyalogdan kaçıyor."** Nasıl oluyor da hem Büyük Doğu kadrosundan hem de Yön kadrosundan olabiliyorsunuz? Neden buna mecbur hissediyorsunuz kendinizi?

Cemil Meriç: Bu kelimeleri tarif etmeden kullanmak hata. Ben Türkiye'de gerçekten sosyalist olabileceğini sanmıyorum. Bir parça eklektiğim.[23] Her aydın bir parça eklektik olmak zorundadır. İnsan bütündür. Evet derseniz biter. Hâlbuki aydın olmak başka şey. Aydın olmanın insana yüklediği büyük sorumluluklar var. Bu sorumluluğun idraki başka, uygulama imkânı başka. Belki ben aydın olmanın sorumluluğunu idrak ediyorum ama icaplarına ne kadar uyuyorum bilemem.

İnsan çok meçhullü bir problemdir. Mesela dilimle Büyük Doğu'ya mensubum. İnançlarımın bir kısmıyla da öyle. Yön de bir tarafım benim.

H.Arslan: Yön'le paylaştıklarınız?

[22] Hakan Ulaş'ın notu: 1960 yılında bir otomobil kazasında ölen Albert Camus'nun intihar ettiğine inanılır.

[23] Hakan Ulaş'ın notu: Eklektizm: Felsefede; uyuşabilir tezleri toplayıp uyuşamayanlarını bir yana bırakma eğilimini, edebiyatta ise birbirine aykırı çeşitleri bağdaştıran geniş sınırlı zevki ifade eder.

"Kimim ben?" diye soruyorsunuz günlüğünüzde kendinize ve insanı kanser edecek ağırlıktaki bu soruyu şöyle cevaplandırıyorsunuz: "Hayatını Türk irfanına adayan münzevi ve mütecessis bir fikir işçisi." Sene 1974. Türkiye gibi Ortadoğu'nun göbeğindeki bir ülkede, bu yamalı bohçada, bir düşünür için yukarıdaki cevabınız yeterli mi? Kimsiniz siz? Kimlik söz konusu olduğunda sorulacak bütün sorulara cevap verebilecek bir düşünür mü yoksa arafta bir yalnız mı?

Cemil Meriç: Önce pozitivizm. Akla fazla önem verişim. Mesela Rıza Tevfik, Tevfik Fikret zaman zaman bir anlamda Yön'cüdürler. Bu problemde o kadar meçhul var ki... İnsanla ilgili hiç bir problem basit değil. Mesela Necip Fazıl'ı severim ama Doğan Avcıoğlu'nu sevmem.

H.Arslan: Geçmişte sosyalist olmanızla Yön arasında bir bağ kurulabilir mi?

Cemil Meriç: Ben hiç bir zaman sosyalist olmadım. Bilhassa materyalist hiç olmadım.

H.Arslan: **"Kimim ben?"** diye soruyorsunuz günlüğünüzde kendinize ve insanı kanser edecek ağırlıktaki bu soruyu şöyle cevaplandırıyorsunuz: **"Hayatını Türk irfanına adayan münzevi ve mütecessis bir fikir işçisi."** Sene 1974. Türkiye gibi Ortadoğu'nun göbeğindeki bir ülkede, bu yamalı bohçada, bir düşünür için yukarıdaki cevabınız yeterli mi? Kimsiniz siz? Kimlik söz konusu olduğunda sorulacak bütün sorulara cevap verebilecek bir düşünür mü yoksa arafta bir yalnız mı?

Cemil Meriç: Arafta bir yalnızım.

H.Arslan: **Umrandan Uygarlığa** adlı kitabınızdaki müthiş makalenizi; Ruşen Eşref'in **'Diyorlar ki'** adlı kitabını esas alarak yazdığınız **'Diyorlar ki'** başlığını taşıyan yazınızı düşünüyorum. Elimden gelse herkese okurdum bu yazıyı. Benim çağdaşlarım, Gökalp'in bir Delf kâhinine benzediğini sizden öğrendiler. Peki, ama hocam, orada sözünü ettiğiniz Türk aydınlarıyla sizin aranızdaki fark nedir? Bu Ülke'de Peygamber'den **'Muhammed'** diye söz etmiyor musunuz? Bir batılının konuşma veya yazma biçimi bu. Hemen arkasından, İslamiyet'le ilgili olarak yazdığınız hepsi birer manifesto niteliğindeki yazılarınız geliyor aklıma. Çelişki bu. Büchner'in **"Madde ve Kuvvet"** adlı kitabının düşünce dünyanızı, bir anlamda kişiliğinizi en çok etkileyen kitaplardan biri olduğunu söylüyorsunuz. İslamiyet'in size açıklamadığı şey neydi de bu kitaba dört elle sarıldınız? Kaderiniz bence, kimlik bunalımlarını okudukları kitaplarda çözümleyen binlerce insanın ***-sağcı, solcu, idealist veya materyalist olmaları bir şey değiştirmez-*** kaderleriyle aynileşiyor. Okumakla olmak neden aynileşsin? Bir düşünceyi öğrenmek aynı zamanda bir yaşama biçimini öğrenmektir. Doğru. Ancak, o yaşama biçimini icra etmek değil. Pratik hayatta kendilerini yaşayabilmek imkânını sağlamıyor bize, okuduklarımız.

Cemil Meriç: Biraz fazla altını çizmişim **"Madde ve Kuvvet"**in. Sözün gelişi öyle yazmışım. Onsekiz yaşında bir insanı çarpar elbette. Bütün hayatımı etkileyen bir tesiri olmamıştır. Belli bir çağda etkilemiştir beni. Hayatıma şâmil değildir. Bulûğ çağında, ilk defa rastlanan güzel bir kadının insan üzerindeki etkisi bu. Ama babam için aynı şeyi söyleyemem.

Günlüğünüzde yazdıklarınızla kitaplarınızda yer alan düşünceler arasında çelişkiler var. Russell, "Bir düşünce sistemi" der, "Eğer yüzde yüz tutarlıysa, o düşünce sistemi toptan tutarsızdır ya da ilmî değildir." Bu tespit, "Batı Felsefesi Tarihi"ndeydi. Sanırım. Çelişkileriniz son tahlilde normal olarak da kabul edilebilir.

Babama okuttum, ruh dünyasında kötü akisler yaptı. Babam hacıydı ve mûtekit bir insandı. Üzerinde resim var diye eve gelen kibritlerin resimli kapaklarını yırtardı. Onun üzerinde tesirli oldu bu kitap, benim üzerimde değil. Evladım, kelimeler hiç bir şey ifade etmiyor, görüyorsunuz, yani hem yalan hem doğru bunlar.

H.Arslan: Günlüğünüzde yazdıklarınızla kitaplarınızda yer alan düşünceler arasında çelişkiler var. Russell, **"Bir düşünce sistemi"** der, **"Eğer yüzde yüz tutarlıysa, o düşünce sistemi toptan tutarsızdır ya da ilmî değildir."** Bu tespit, **"Batı Felsefesi Tarihi"**ndeydi. Sanırım. Çelişkileriniz son tahlilde normal olarak da kabul edilebilir.

Kitaplarınızdan birinde, **"Yobaza düşmanlık tarihe düşmanlık. Yobaz en güzel taraflarımızla biziz, biz."** diyorsunuz. Eserlerinizde bu türden yüzlerce ifade gösterebilirim. Oysa günlüğünüzde, **"Solun kadir na-şinas davranışı beni ister istemez gericilerin kucağına değil, yanına itti"** şeklinde beyanlarınız var. Gericilik nedir, sağ nedir? Yeni Devir gazetesi hangi çizgidedir? Müslümanlık nedir ki böyle söylüyorsunuz?

Cemil Meriç: Yeni Devir pek ciddi bir intiba bırakmamıştır üzerimde. Mesela Cumhuriyet'te yazmayı tercih ederdim. Gerici benim. Sağ'a antipatim yok. Sağ mezarlık bekçisi. Eskinin devamını ister sağ. Hâlbuki hayatın kendisi daima yeniye müteveccihtir.

H.Arslan: Marksizme yaklaşımınız oldukça farklı, sizce yalnızca bir düşünme biçimi. Ortodoks marksizme ateş püskürüyor yazılarınız. Ortodoks olmayan marksist düşünürler ise daima tam not alıyor sizden; Rodinson, Schumpeter ve diğerleri... Ancak, yine de marksist düşünceyle birçok şeyi paylaşıyorsunuz. Bunların başında düşünme biçiminiz var bence. Genç Cemil Meriç'ten olgun Cemil Meriç'e uzanan, çizgide değişmeden kalan tek unsur düşünme biçiminiz yani diyalektik yöntem. Bilgi problemine bakış açınız marksizmden izler taşıyor. Meraklı okuyucular, Mağaradakiler adlı kitabınızın 391., Umrandan Uygarlığa adlı kitabınızın 231-261. sayfalarına bakabilirler. Ayrıca, Kırk Ambar adlı eserinizde, Proudhon'u yazarken yaşadığınız iç hazzı geliyor aklıma.[24] Düşünürken ve yazarken, **"Önce eylem**

[24]Hakan Ulaş'ın notu: Cemil Meriç, başka bir yerde "O'nsuz bir sosyalizm hatta O'nsuz bir Batı düşüncesi tasavvur edilemez" diye andığı -anarşizmin babası sayılan- Pierre Joseph Proudhon için "Bir Facianın Hikâyesi" kitabında da şöyle yazar:

"Proudhon çağımızın en büyük düşünce adamlarından biri. Ülkemizde sol, bu dürüst ve samimi insana kulaktan düşmandır. Kiliseleşen sosyalizmin hür tefekküre tahammülü yoktur. Ülkemizde sağ, önyargıların kalın duvarları arkasında hep aynı teraneleri tekrarlar. Oysa Proudhon aydınlığa koşan her insan için değerli bir kılavuzdur. Proudhon'un temsil ettiği anarşizm, Batının bütün doktrinleri içinde İslamiyet'e en yakın olan felsefedir. İslamiyet de bir nomokrasi(kanun hâkimiyeti) dir, anarşizm de. Yalnız, anarşizm için nomos(kanun) mâşeri akıldır; İslamiyet için vahiy yani ilâhi şeriat. Proudhon, emekten doğmayan her kazancı mahkum eder. Faiz bir sömürü aracıdır, üstada göre. Gerçek sosyalizmi, gerçek demokrasiyi bütün buutları ile tanımak isteyenler kilisenin afarozuna uğramış bu yavuz ve samimi yol göstericiyi tanımak zorundadır."

"Otobiyografileri hep şüpheyle karşılarım. En masumları, ihtiyar nazeninler gibi aşırı bir tuvaletle çıkar tarih karşısına. Talleyrand doğru söylüyor galiba: Dilin görevi hakikati gizlemektir." (Bu Ülke, syf.197) Sizin otobiyografiniz için de geçerli mi aynı şey?

vardı" diyorsunuz, diğer sosyalistler gibi. Önce eylem vardı; yani hayat vardı, maddi gerçeklik vardı. Bilginin kaynağının materyalist açıklaması bu. Modern bilimin bu ilkeye dayandığını kabul ediyorum. Doğru, bilimin nesnesi, araştırma nesnesi maddedir. Ama bu düşünce biçimi, İslamiyet, evet, kitaplarınızda sıkça vurguladığınız İslamiyet sözkonusu olduğunda çelişkilerden birini doğuruyor. Tehlikeli bu, İslamiyet açısından. Tehlikeli, çünkü vahyi dışarda bırakıyor. Bir şey daha var: **'Umrandan Uygarlığa'**da (sf.366, dipnot), Marks'ı, Şerif Mardin'e karşı savunabiliyorsunuz.

Cemil Meriç: Hayır, bende değişmeden kalan diyalektik değildir; insan düşüncesine saygıdır. Ben insan düşüncesini İbn Haldun gibi ikiye ayırıyorum: İnşa ve haber. Haber'e olduğu gibi inanılır. İnşa ise yorum demektir ve tartışmaya açıktır. Marks da İbn Haldun ve Farabi gibi büyük düşünce adamlarından biridir. İmtiyazlı bir mevkii yoktur. O da bir insandır ve hataları vardır. Düşünen bir adamdır. Bilhassa polemik içinde ve düşmanlarıyla savaşarak düşünen bir adamdır. Düşünen hiç bir insan tarafsız olamaz. Marks'ın da hataları vardır. Proudhon'u, Saint-Simon'u, Marks'tan daha çok severim. Sert, dövüşken, haşin bir adamdır Marks. Musevi asıllıdır ve bunun düşüncelerine büyük etkisi vardır.

H.Arslan: "Otobiyografileri hep şüpheyle karşılarım. En masumları, ihtiyar nazeninler gibi aşırı bir tuvaletle çıkar tarih karşısına. Talleyrand doğru söylüyor galiba: Dilin görevi hakikati gizlemektir." (Bu Ülke, syf.197) Sizin otobiyografiniz için de geçerli mi aynı şey?

Cemil Meriç: Benimki için geçerli değil. Çünkü hiç bir siyasi hareket içinde bulunmadım. Ailem ve çocuklarım için de öyle. İlmî namusumu az çok muhafaza etmişimdir. Talleyrand bir politikacıydı. Tarihin en namussuz, en zeki adamlarından biridir. Talleyrand yükselmek istiyordu. Politikanın dili gizliliktir. Benim yükselmek gibi bir amacım olmadı.

H.Arslan: Mülkiyet karşısındaki tavrınız nedir? Daha önceki bir konuşmanızda, **"Ben Müslüman sosyalistim"** demiştiniz. Bu sözünüz bana gençliğinizin Tarık Mümtaz'ını hatırlatıyor. Onun **'İslamî Sosyalizme Doğru'** adlı bir risalesini okuduğunuzu belirtiyorsunuz (Bu Ülke, Beşinci Baskı, sf.29). Müslüman sosyalizmi pek itibar görmüyor bugün Türkiye'de.

Cemil Meriç: Sosyalizm Türkiye'de yaşamak için İslamî bir veçheye bürünmek zorundadır. Mülkiyet konusunda Saint-Simon gibi düşünüyorum. Mülkiyet daima tahdit edilmelidir. Topluma faydalı olduğu sürece yararlıdır. Yani herkes kendi zevki için tüketim yapamaz. Mülkiyet toplumundur. Onda, bizden önce gelenlerin de, bizden sonra geleceklerin de hakkı vardır.[25] İslamiyet de sosyalizm gibi düşüncede bir devrimdir.

---

[25] Hakan Ulaş'ın notu: "Mülkiyet Nedir?" kitabıyla ünlenen Proudhon'un bu konudaki görüşüne bakalım:
"Kölecilik nedir? sorusuna cevap vermek durumunda kalsaydım ve tek kelimeyle: Cinayettir... deseydim, insandan düşüncesini, iradesini, kişiliğini çekip alabilme gücünün ölümüne bir erk olduğunu ve bir insanı köle haline getirmenin onu öldürmekten farksız olduğunu ispatlamak için uzun boylu konuşmaya ihtiyaç kalmaksızın anlaşılırdı düşüncem. Peki, ama: Mülkiyet nedir? sorusuna niye aynı şekilde, yani bu ikinci sorunun aslında

H.Arslan: Türk Sağ'ına ve Türk Sol'una tavsiyeleriniz nelerdir?

Cemil Meriç: Türkiye'de sol'un sağlaşması, sağ'ın sollaşması gerekir. Sağla sol arasında büyük bir fark yoktur. Gurur dargınlıkları ve benzeri şeylerden doğan ayrılıklar. Birbirlerine yaklaşmalıdırlar.

H.Arslan: Stendhal eline kalemi alır, ilham gelmesini beklermiş yazarken. Siz nasıl yazarsınız?

Cemil Meriç: Özel bir merasime tâbi değildir. İlham da beklemem.

H.Arslan: En belirgin özelliklerinizden biri, dil konusundaki hassasiyetiniz değil mi?

Cemil Meriç: Bir yazar olarak dili muhafaza etmeye çalışırım. Bu konuda titizim. Hayatımın manası bu.

H.Arslan: Türk Sağ'ına ve Türk Sol'una tavsiyeleriniz nelerdir?

Cemil Meriç: Türkiye'de sol'un sağlaşması, sağ'ın sollaşması gerekir. Sağla sol arasında büyük bir fark yoktur. Gurur dargınlıkları ve benzeri şeylerden doğan ayrılıklar. Birbirlerine yaklaşmalıdırlar.

H.Arslan: Ama bugün bunun tam tersi ortaya çıkıyor.

Cemil Meriç: Ben bu kutuplaşmaya karşıyım. Kutuplaşma yobazlıktır.

H.Arslan: Üslubunuz efendim?

Cemil Meriç: Üslubum kendimdir. Benliğim, bütün hüviyetimdir. Yazdıklarım kadar yazış biçimim de önemlidir.

H.Arslan: Şiirin tornasından geçmiş bir düşünürün üslubu diyebilir miyiz?

Cemil Meriç: Yıllarca şiir yazdım.

H.Arslan: Cemil Meriç, Türk nesrine Fransız sentaksını getirdi, deniyor, doğru mu bu sizce?

Cemil Meriç: Olabilir. Fransızca'yla o kadar çok temasım oldu ki... Ben farkına varmadan bir etkisi olmuş olabilir Fransızca'nın. Edebiyata tercümeyle geçtim. Bir şuuraltı tesir.

H.Arslan: Yazılarınızı başka birine dikte ettiriyorsunuz. Konuşuyorsunuz, yazılıyor. Yazılarınızda konuşma cümleleri ağırlıkta. Dikte ettirmenizden mi geliyor bu özellik?

Cemil Meriç: Üslubum, kendim yazıyorken de, yani gözlerimin kapanmasından önce de böyleydi. Sanmıyorum.

birincinin değişik bir biçiminden başka bir şey olmadığını hemen anlatabilmekten emin olarak; Hırsızlıktır... cevabını veremiyorum?... Ne emeğin, ne mülkleştirmenin ve ne de yasanın mülkiyeti yaratamayacağını; dolayısıyla da mülkiyetin nedensiz bir sonuç olduğunu iddia ediyorum. Niçin kınanacakmışım bundan dolayı? Mülkiyet hırsızlıktır!... İşte devrimlerin giriş kapısı..."

H.Arslan: Kadınlara bakış açınız nedir?

Cemil Meriç: Büyük bir saygı ve sonsuz bir sevgi. Kadın erkekten daha yüksektir bana göre. Erkek kadın eşitliği yoktur. Vazife taksimi vardır. Kadın vazifeleriyle üstündür. Fedakârlığıyla, sadakatiyle. Hayatımdaki önemli varlıklardan biri kadın, diğeri kitap.

H.Arslan: Üstadım, şiiri neden bıraktınız?

Cemil Meriç: Sevdiğim şairler vardı. Pınarbaşları tutulmuştu. Onlardan daha büyük olamayacağımı hissettim. Nazım, Yahya Kemal, Necip Fazıl. Hâlbuki nesirde bana rakip olabilecek bir zirve yoktu.

H.Arslan: Aşka inanıyor musunuz?

Cemil Meriç: Elbette. İnsanlar arasındaki biricik insani his, aşk. İnsanı insan yapan aşktır.

H.Arslan: Kadınlara bakış açınız nedir?

Cemil Meriç: Büyük bir saygı ve sonsuz bir sevgi. Kadın erkekten daha yüksektir bana göre. Erkek kadın eşitliği yoktur. Vazife taksimi vardır. Kadın vazifeleriyle üstündür. Fedakârlığıyla, sadakatiyle. Hayatımdaki önemli varlıklardan biri kadın, diğeri kitap.

H.Arslan: "Bir kadınla yemeğe mi çıkıyorsunuz" der Nietsche, **"Sakın kırbacınızı yanınıza almayı ihmal etmeyin."**

Cemil Meriç: Budala. **"İnsanın tanrı olmadığının tek belgesi göbekaltıdır"** diyor bir yerde de. Küçüklük duygusundan ileri geliyor onun bu özelliği. Kadın bahsinde hiç bir zaman tatmin olmamıştır. Davet edildiği düğünde, geline evlenme teklif eder. Salaktı hazret. Dâhi bir salak. Tam bir erkek değildi çünkü tam bir insan değildi. Farkında olmadığı bir zaafı vardı kadına. Delirdi zaten.

H.Arslan: Kadınlar bahsinde hayatınızdaki en büyük yeri işgal eden kadın kimdir efendim?

Cemil Meriç: Ölenlerden karım Fevziye, yaşayanlardan Lamia. Karımı çok severim. Kırk yılın üzerinde bir beraberliğimiz oldu onunla. Fevziye tam bir aile kadını, mükemmel bir anneydi. Daima rahmetle anarım. Sakin bir zevceydi. Roma'yı Roma yapan asil ve büyük kadınlardan biriydi. Menteşoğulları boyundandı.

H.Arslan: Lamia Hanım'dan sözeder misiniz?

Cemil Meriç: Son derece sevdiğim ve son derece saydığım müstesna bir insandır. İnsanlar arasındaki yerini bulamamıştır. Talihsiz bir izdivaç yaptı. Hz.Ebubekir soyundan geliyor. Son derece fedakârdır. Hastalığımda bana gösterdiği şefkat emsalsizdir. İnsanlığın yüzünü ağartan bir fedakârlık. Mükemmel bir hocadır. Hayatımın en mükemmel arkadaşı. Talihim benim. Karım öldükten sonra onun yerini ancak Lamia Hanım doldurabilirdi. İngilizce öğrenimine dört yaşında başlamıştır. Ana mektebini ve Arnavutköy Kız Koleji'ni birincilikle bitirmiştir. Hasan Âli Yücel döneminde başarılı öğrencilerin diplomalarını Roosevelt imzalardı.

H.Arslan: Yazılarınızdan birinde "Düşüncenin kuduz köpek gibi kovalandığı bir ülkede" yaşadığımızdan söz ediyorsunuz.

Cemil Meriç: Evet. En kötü yanımız müsamahakâr olamayışımız. Herhalde Moğollar'dan kalma bize.

Diplomasında Roosevelt ve Hasan Âli'nin imzaları var. Çok mükemmel bir İngilizce hocasıdır Lamia. Tanpınar'ın öğrencisidir. Reşat Nuri ile akrabadırlar.

H.Arslan: Kızınız efendim?

Cemil Meriç: Kızım mükemmel ve emsalsiz bir evlattır. Talihim bu. Bedbahtlık içinde bahtiyarım.

H.Arslan: Ne tür müzikten hoşlanıyorsunuz?

Cemil Meriç: Umumiyetle alaturkayı severim. Sevdiğim bir insanla dinlemeliyim müziği. Sevdiğim insanla birlikte dinlediğim müziği severim. İster otobüs müziği olsun ister klasik. Farketmez. Türkülere özel bir zaafım yok. Ama sevdiğim türküler de var.

H.Arslan: Hangileri mesela?

Cemil Meriç: Şu anda sıralayamam.

H.Arslan: Şiiri bırakışınızın tarihini hatırlıyor musunuz?

Cemil Meriç: Acaba bıraktım mı? Söyleyemem ki bunu. Nesri şiir haline getirmeye çalıştım.

H.Arslan: Büyük yazar olmak için sizin hayat çizginize benzer bir yolu katetmek gerekir mi?

Cemil Meriç: Gerekir. Acılar insan ruhunu biliyor. Acı çekmeyen, insan olamaz.

H.Arslan: Sizin için demokrat diyebilir miyiz?

Cemil Meriç: Elbette evladım. Gerçek bir demokratım. Liberal ve demokratım.

H.Arslan: Yazılarınızdan birinde **"Düşüncenin kuduz köpek gibi kovalandığı bir ülkede"** yaşadığımızdan söz ediyorsunuz.

Cemil Meriç: Evet. En kötü yanımız müsamahakâr olamayışımız. Herhalde Moğollar'dan kalma bize.

H.Arslan: Liberal terimini hürriyet anlamında mı kullanıyorsunuz?

Cemil Meriç: Evet.

H.Arslan: Aydınlarımız konusunda söyleyecekleriniz var mı efendim?

Cemil Meriç: Bu konuda söyleyeceğimi söyledim galiba. Türkiye'de aydın yoktur. Çünkü mesuliyet yoktur. Taşıma suyla değirmen döndürüyoruz.

H.Arslan: "Bana okuduğunuz kitapların en güzelinin hangisi olduğunu soruyorsunuz, söyleyeyim: Annemdir" der Abraham Lincoln. Annenizden hatırınızda kalanlar neler?

H.Arslan: Bir denemenizde kitapları kadınlara benzetiyorsunuz. Neden başka bir varlığa değil de kadına?

Cemil Meriç: Hayatımda iki önemli varlık var: Kadın ve kitap. İkisi de insan. Yani bunları teke irca edebiliriz. Kadın da insan, kitap da insan.

H.Arslan: "Her kitapta kendimizi okuruz, kendimizle yatarız her kadında" diyorsunuz. Neden kendimizle yatarız her kadında?

Cemil Meriç: Kadınla bir parça bize yakın olduğu ve bizi sevdiği için yatarız. Hayvanlar çiftleşir; insanlar birleşir, tekleşir. Her insanda binlerce insan vardır. Kadın ve erkeğin bir araya gelmesinde, bu binlerce insandan yalnızca birer tanesi birbiriyle kaynaşır ve anlaşır. Aynileşirler.

H.Arslan: Kitabı kadına benzeten başka bir düşünür hatırlıyor musunuz?

Cemil Meriç: Hatırlamıyorum.

H.Arslan: "Bana okuduğunuz kitapların en güzelinin hangisi olduğunu soruyorsunuz, söyleyeyim: Annemdir" der Abraham Lincoln. Annenizden hatırınızda kalanlar neler?

Cemil Meriç: Muhterem bir hanımdı annem. Babamla akrabaydılar. Babamın dedesi Dimetoka müftüsüydü. Benim soyadım aslında Hocazâde'dir. Soyadı Kanunu'yla değiştirildi. Bu soyadı Hafız İdris Efendi'den geliyor. İlk mektebi bitirmişti annem. Çok zengin bir masal dünyası vardı ve masallar anlatırdı bana. Hassas bir kadındı. Bende de var aynı hassasiyet ve bu, annemin bendeki etkisidir.

H.Arslan: Zaaflarım diyebileceğiniz özellikleriniz neler efendim?

Cemil Meriç: Çok. Baştan aşağı zaafım. Lüzumundan fazla hassasım. Çabuk kızarım, çabuk darılırım, çabuk sevinirim. Okumaya düşkünüm. Her insan gibi, belli bir ölçü içinde kadınlara zaafım var. Beş kardeşiz. Ailenin yaşayan tek erkek evladı benim. Bu yüzden biraz şımarık büyümüşüm.

H.Arslan: Sevdiğiniz yemekler neler?

Cemil Meriç: Lamia'nın pişirdiği yemeklerin hepsini severim. Bilhassa bulgur ve etle yapılan yemekleri. Bütün yemeklerini severim Lamia'nın. Ümit'in pişirdiklerini de severim.

H.Arslan: Sigarayla aranız nasıl?

Cemil Meriç: On yedi yaşımdan bu yana sigara içerdim. Günde üç paket. Sonra bıraktım. Lamia'nın yüzünden tekrar başladım. En son olarak da hastalanınca bıraktım. Şimdi içmiyorum.

H.Arslan: Lamia Hanım yüzünden?

Cemil Meriç: O içiyordu çünkü.

H.Arslan: Kitaplarınız arasında tercih yapabilir misiniz?

Cemil Meriç: Yapamam. Ancak "Hind Edebiyatı"nı çok severim. Sonradan "Bir Dünyanın Eşiğinde" adıyla basıldı. "Bu Ülke"yi de severim. Düşüncelerim tohum halinde "Bu Ülke"dedir. Hayatımın bütün tecrübesi...

H.Arslan: Şu anda seyahat etme imkânınız olsaydı hangi ülkede olmak isterdiniz?

Cemil Meriç: Fransa'da.

H.Arslan: Neden Fransa'da?

Cemil Meriç: En çok Fransız kültürüyle temas halinde oldum. İnsanlarını severim. Altmış küsur yıldır Fransızca'yla uğraşıyorum. Lamia'yla O'nun memleketi olan Şam'a da gitmek isterdim mesela.

H.Arslan: Kitaplarınıza çocuklarınız hissiyle baktığınız oluyor mu?

Cemil Meriç: Fazlasıyla elbette. Onlar da çocuğum. Kafamın gönlümün çocukları.

H.Arslan: Kitaplarınız arasında tercih yapabilir misiniz?

Cemil Meriç: Yapamam. Ancak **"Hind Edebiyatı"**nı çok severim. Sonradan **"Bir Dünyanın Eşiğinde"** adıyla basıldı. **"Bu Ülke"**yi de severim. Düşüncelerim tohum halinde **"Bu Ülke"**dedir. Hayatımın bütün tecrübesi…

H.Arslan: Yeni bir çalışmanız var mı?

Cemil Meriç: Evet. Yeni bir kitap hazırlıyorum. **"Umrandan Uygarlığa"**nın tersi, **"Kültürden İrfana"** olacak adı**. "Umrandan Uygarlığa",** geçmişten bugüne idi, yeni kitabım bugünden geçmişe. İrfan biziz, kültür Avrupa. Batı'dan Doğu'ya gibi bir şey.

H.Arslan: Benim sormadığım, sizin söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Cemil Meriç: Her cevap noksan. Cevaplamak ayıklamaktır. İnsanlara verebileceğim mesaj bu.

HÜSAMETTİN ARSLAN: "MODERN İNSAN GÖZLERİYLE DÜŞÜNÜR."

Aralık 2015, Röportaj: Nazife Şişman[26]

İnsan her dönemde insan. Ama modern dönemde ibret bahsine sağır, tecrübe bakımından nasipsiz olmamızın bu çağa özgü bir sebebi olsa gerek. Yaşadıklarımızdan neden ibret alamıyoruz? Geçmiş hayatlardan neden tecrübe aktarımı yapamıyoruz? Bu soruları felsefe kökenli bir sosyologla, Prof. Dr. Hüsamettin Arslan'la konuştuk.

Jacques Ellul'dan tercüme ettiği ***Sözün Düşüşü*** *kitabının izleğinde, 'göz'ün hâkimiyeti altındaki modern insanın, geçmişten, gelecekten ve hakikatten koparak 'an'a hapsoluşuna dair karamsar denilebilecek analizler yaptı. Ancak bütün bu baskıcı atmosfere 'söz'e itibar kazandırarak karşı koyabileceğimizi müjdeleyen ümitvar bir mesajla bitirdik sohbeti. Buyurun…*

Modern zamanlarda yaşadıklarımızdan neden ibret alamıyoruz?

Geçmişten ibret alamamak modern insanın problemidir. Tipik 'modern' bakış açısına göre geçmiş 'kötü'dür; çünkü Newtoncı mekanik, 'doğrusal' zaman skalasında, yani saat zamanı skalasında geçmiş 'geri'yi temsil eder, 'ileri'yi değil. Modern insan gözleriyle düşünür, kulaklarıyla değil. Göz dışarıyı görür, içeriyi değil. Tefekkürse, mütefekkirin içeriye dönme hamlesidir. Hâlbuki modern uygarlık insanı hedonizme mahkûm etmiştir. Carl Schmitt eğlence kültürünün 'homo politikusmus'u/politik insanı öldürdüğünü iddia eder.

Bu sebeple mi tefekkür imkânını elimizden kaçırıyoruz?

Modern uygarlık bize hayatımızın bütün veçhelerinde hedonist 'mutluluk' vaadinde bulunuyor.

Neredeyse her şey ölmekteyken 'eğlence' kültürü sürekli kendi rekorunu kırıyor. Pop, disko, seks, uyuşturucu ve kitle sporları, TV ve INTERNET… Eğlence apolitiktir; insanı başkalarının sorunlarına kapatır. Stadyumda ve diskoda Somali'de, Suriye'de ve Myammar'da açlıktan kırılan insanlar aklınızın köşesinden bile geçmez, geçemez. Modern insan sadece eğlenmek ister. Eğlence kolektif hedonizm, hedonizm ise egoizmdir. Yani hedonist egoisttir.

Bunun "modern insan gözleriyle düşünür" tespitinizle alakasını nasıl kurmalıyız?

Alakası şu: göz derinin altındaki **'maneviyat'**a, **'anlam'**a, Alman filozofların deyişiyle Geist'a kapalıdır. Göz sekülerdir, büyüden yoksundur, mahremi, büyülü olanı, derinin altındakini göremez. Kaldı ki **'Göz âmâdır'** (Bachelard); başka her şeyi görür, kendisini göremez. Kendisine yönelemez, dolayısıyla tefekküre kapalıdır. Teleskop, mikroskop, fotoğraf makinası, dijital kamera ve uydu… Hepsi kördür. Modern uygarlık **'ışık'** uygarlığıdır, elektrifikasyona boğulan modern kent **'ışığın'**, Ellul'ün terimleriyle göz'ün zaferidir.

[26] http://www.nihayet.com/roportaj/husamettin-arslan-modern-insan-gozleriyle-dusunur/

Bu kadar aydınlık bir çağda her şeyi görebilen insan neden geçmişten geleceğe 'anlamlı' bir yol çizemiyor?

Çünkü göz geçmişe kapalıdır; geçmişi göremez. Bizim için **'geçmiş'** dediğimiz şeyi var eden, işitme duyumuzdur, yani kulağımızdır. Göz ise şimdinin organıdır, şimdi **'göz'**de zirve yapar; göz **'şimdi'**yi tescil eder, onaylar ve geçmişten ve elbette gelecekten nefret eder. Göz geleceği de göremez.

O zaman "carpe diem" (anı yaşa) felsefesi, tamamen gözün hâkimiyetine dayanıyor diyebilir miyiz?

'Yaşam koçu'nun ve **'psikiyatr'**ın, muhatabı olan seküler mümine yegâne talimatı şu değil mi? Anı yaşa, şimdiyi yaşa ve gerisini (geçmişi ve geleceği) boş ver! Geçmişi dillendiren ve var eden organımız kulağımızdır; kulak, gözün göremediği şeylerin sesini duyar; geçmişin, insan cetlerimizin, meleklerin ve Tanrı'nın sesini işitir. **"En ontolojik organımız kulağımızdır."** der Heidegger. Zamanın sesini de yalnızca kulağımız duyabilir. Evvel ve ahir yalnızca kulakla kavranabilir. Tahayyül yetimizin kaynağı kulaktır, göz değil. Muhayyilemiz kulakla geçmişe ve geleceğe doğru kanatlanır. Kulak Ortaçağ, göz modern çağdır. Kulak geçmişin sesini duyduğu için 'hafıza'dır, hatırlama ve unutma yeteneğidir.

Kulak sadece metafiziğe değil, tarihe de açılan kapıdır, diyorsunuz. Tarihe, yani tefekküre ve ibrete…

Evet bu manada kulak muhafazakârdır. Alır ve saklar. Buradaki mantığı bir derece ileriye ve geriye doğru kaydırarak, diyebiliriz ki, hafıza dildir. Anlamı tutan ve muhafaza eden dildir. Modern insan ise işitmez, duymaz, sadece görür; onun için görmek yaşamaktır.

Kulak muhafazakârdır, dediniz ama göz daha tutucu değil mi? Göz değil mi bizi şimdide tutan, geçmişten ibret almamızı ve geleceğe dair tahayyülümüzü imkânsız kılan?

Kulak muhafazakârdır. Neden? Geçmişin, insan cetlerimizin, meleklerin ve Tanrı'nın sesini işitmemizi sağladığı için. Hâlbuki göz muhafazakâr değil, tutucudur. Geçmişi ve geleceği, bir süreç olarak zamanı göremez ve hayatı 'şimdi'de dondurur. Bu yüzden mesela televizyonun karşısında hareketsiz kalırız, donarız. Ekran hareket halindedir, biz hareketsiz. Fakat bunun ağır bedelleri vardır. Bunlardan biri obezitedir. Gözün dondurduğu, yerine mıhladığı, hareketsizliğe mahkûm ettiği insan kilo almaktan başka ne yapabilir! Ve obezler düşünemezler, tahayyül edemezler, geçmişin sesini duyamazlar ve geçmişin tecrübesinden yoksun kalırlar. TV ve cep telefonu ekranının önü, modern insanın mabedidir.

Seküler bir eyleme dinî bir anlam yüklemiş olmuyor musunuz?

Evet, modern insan için TV ve cep telefonunun önü seküler bir mabettir. Modern insan görüntünün (imajın, suretin) önünde sürekli secde halinde olan varlıktır. Tanrı'nın sureti olan insan, dünyevi suretler önünde secde ediyor. Geçmiş (ezel) ve gelecek (ebed) sürgün edilmiş. Hâlbuki yaşadıklarından yalnızca geçmişin sesini işitebilenler ders çıkarabilir. İnsan Heidegger gibi düşünmeden edemiyor: **"Gelecek hızla geliyor, gelecek geliyor." "İnsanlığı**

artık yalnızca bir tanrı kurtarabilir.” Bu apokaliptik bir ifadedir. Ölüm geliyor, kıyamet hızla geliyor. Hem burnumuzun dibinde hem de uzakta.

Ünlü sosyalist Guy Debord burnumuzun dibindeki bu kıyameti “gösteri toplumu” olarak tanımlamıştı…

Hayır, **‘seyir toplumu.’** Bu terim dilimize, bence hatalı bir şekilde **‘gösteri toplumu’** diye çevrilmiştir. Ellul’ün terimleriyle modern toplum **‘hakikat’**i (truth) **‘gerçeklik’** (reality) ile eşitlemiştir. Oysa **‘hakikat’** işitilebilen, **‘gerçeklik’** görülebilen şeydir. **‘I understand,’ ‘I see’** ile eşitlenmiştir. Modern insan artık yaşamıyor, yalnızca seyrediyor. İnsanın ve toplumun kendisi dâhil her şey imaja, pazar seyir mekânına dönüşmüştür. Süpermarket çağdaş tiyatrodur. İnsan artık hayatın her noktasında bir seyircidir. Seyirci tüketici, tüketici seyircidir.

‘Seyir toplumu’nda, yani gözün hâkimiyeti altındaki toplumda teknolojinin rolü nedir?

Sorunuza teknolojinin kendisi hakkında bir düşünceden yola çıkarak cevap verebilirim. Modern teknoloji, modernite öncesi teknolojilerden farklıdır. Modernite öncesi teknoloji, hayatın sadece bir unsuruydu. Modern uygarlığımız, yani teknoljik uygarlık onu hayatın merkezine yerleştirdi. Bunu da **‘göz’**le ilişkilendirebiliriz. **‘Göz ve görme’** hayatın merkezine yerleşmeseydi teknik uygarlık, imkânsız olurdu. Heidegger’in deyişiyle **“Batı metafiziği”,** Jeremy Bentham ile Foucault’nun **“Panoptikon”**u (pan+optik; görme’nin totalleşmesi, gözetim toplumu), Neil Postman’ın **“Teknopoli”**si (Teknik+polis/şehir/toplum), Virilio’nun **“Dramology”**si (hız mantığı, hipermodernite, teknoloji toplumunun mantığı anlamına gelir) ve dijital/sanal toplum veya elektronik toplum… hiç biri gerçekleşemezdi.

Sizce içinde yaşadığımız dönemde gündelik hayatın akışını, değer yargılarını değiştiren teknolojik alet hangisidir?

Marshall McLuhan için matbaa, en önemli teknolojik icattı. Çünkü ona göre matbaa kendi galaksisini/toplumunu yaratmıştır. Gütenberg Galaksisi. Matbaanın icadı çığır açıcı bir devrimdir (Marx yanılıyor olabilir).

Peki bu çağın çığır açan teknolojisi nedir?

İçinde yaşadığımız hiper-modernite çağına fizyonomisini armağan eden şey dijital teknolojidir. Fakat her ne denmiş olursa olsun, bütün bunların temelinde aynı şey vardır: göz. Gözmerkezli, gözmerkezci (ocularsentric/okülersentrik) bir çağda, okülersentrizm çağında yaşıyoruz. Virilio’nun ‘hız toplumu’ çağında. Hız ve adrenalin çağında. Bir şeyin hızı onun temel doğasını değiştirir; hızla birlikte ‘hızlı,’ ‘yavaş olana’ egemen olur. Çağdaş savaşlarda artık lojistik sadece, tank, personel, yakıt değildir; imajların/suretlerin cephedeki, cepheden cepheye, cepheden topluma akışıdır (algı lojistiği veya sibersavaş). **“Tarih silah sistemlerinin hızında ilerler”** diyor Virilio. **“Işığın hızı dünyayı sadece dönüştürmekle kalmaz, dünyanın kendisi haline gelir.”** Hız-mani en büyük değere dönüşmüştür. Demek oluyor ki, dünya artık kocaman bir göz’dür, elektronik/dijital göz.

Ben sözü yine tecrübeye ve ibrete getirmek istiyorum. Geleneksel toplumda tecrübe aktarımı bir önceki kuşaktan olurdu. Nitekim "kız anadan öğrenir bohça düzmeyi, oğlan babadan öğrenir koyun yüzmeyi" diye bir atasözümüz var. Şimdi ise dede torundan öğreniyor internet kullanmayı. Bu yeni durum tecrübe aktarımı konusunda nasıl bir hiyerarşi ortaya çıkarıyor sizce?

Dijital teknolojiyle birlikte, öteden beri varolduğumuz topluma ikinci bir toplum eklendi: dijital toplum veya sanal toplum. Sanal toplum, toplum diye bildiğimiz gerçekliğe yamanmış bir ilave, bir ek, bir zeyl'dir. Çocuklarımız artık dünya ölçekli bir dijital cumhuriyetin yurttaşları. Doğru, artık ebeveynler torunlarından öğreniyor. Öyle görünüyor. Tecrübe aktarımının yönü değişti! Fakat gerçekten öyle mi? Çünkü en tecrübeli insanlar, interneti en fazla kullananlar değil. Torunların tecrübesi **"gerçek",** daha doğrusu **"hakiki"** tecrübe değil, **"sanal"** tecrübe. Kaldı ki, tecrübe eşittir bilgi değil. Hakiki bilgiye sahip olmak için **"yaşamak"** gerekir, tecrübe yaşanılan şeydir, öğrenilen değil; torunlar yaşamıyorlar, seyrediyorlar, sadece seyrediyorlar. Fakat bu, ima ettiğiniz gibi, öteden beri varolageldiğimiz toplumda yeni bir hiyerarşi doğruyor. Ben buna sanal hiyerarşi diyorum.

Nedir sanal hiyerarşi?

Bildik anlamda sosyal hiyerarşi değil, sanal hiyerarşi. Sanal toplumun hiyerarşisi. Dijital teknolojiye sahip olanlar ile sahip olmayanlar arasındaki hiyerarşi; dijital teknolojiyi en fazla, en iyi kullananlar ile en az, en kötü kullananlar arasında bir hiyerarşi. Torunlar ile dedeler arasında, dijital teknik kapitale sahip olma derecelerine göre sıralanan bir hiyerarşi. Foucault gibi anladığımızda sanal toplum gözetim toplumudur ve burada en fazla gözetleyenler sanal toplumun egemenleridir; sanal toplum hiyerarşisinin aşağısında, milyonlarca torundan oluşan bir dijital proleterya ikamet eder. Dijital proletarya en fazla gözetlenenlerden oluşur. Onlar özgür olduklarını zannederler, fakat aslında dijital bir hapishanede, yani panoptikonda yaşarlar. Büyük göz, büyük elektronik göz Amerika'dadır**. "Mutlak Göz",** yani dijital Tanrı Amerika'da yaşar.

Modern öncesi çağlarda insanların olgunlaşmak için içe dönmeleri tavsiye edilirdi. Bu sebeple pek çok kültürde inzivanın bir türü mevcuttur diyebiliriz. Bugünse bizi kuşatan imajların büyüsüne kapılmış dışa yönelimli insanlar olduk. Ellul'un modern dünyada kurtulmak için 'söz'ü kurtarma vurgusu ile insanın içine dönmesi arasında bir bağlantı kurmak mümkün müdür? Söz bizi nereye davet eder?

Düşünme, tefekkür etme organımız kulağımızdır. Göz kendisini göremez, dolayısıyla sorgulayamaz. Oysa kulak bunu yapabilir; insan kendi sesini duyabilir; dil kendisini işitebilir. Refleksiyon, tefekkür, kendini sorgulama organımız kulağımızdır. Dil kendisini de sorgulayabilir. Kulak içimize açılan hoparlördür. Hakikat görülemez, sadece işitilebilir. Klasik metinlerimiz **"İşit ey oğul"** diye başlar. Kur'an ve diğer monoteist dinlerin kutsal kitapları "Onlara de ki" ifadesiyle doludur. Kur'an daima tebliğ vasıtaları sıralamasında kulağı gözden önceye yerleştirir. İlk vahyin tercümesi **"Oku"** ne yazık ki bir yanlış tercümedir. Aslı **"İktibas et, tekrarla, zikret"**tir. Yani zikir ve ve şükür, tesbih ve imame. Göz kılavuza, rehbere ihtiyaç duymaz. Jacques Ellul gözün gördüğü şey "gerçeklik/olgu"dur,

kulağın işittiği şey **“hakikat/yalan”**dır diyor. Bu ayırım fevkalade önemlidir. Diyanet’in anlı şanlı ilahiyat profesörlerine yaptırdığı Kur’an mealinde **‘hakikat’** kelimesinin **‘gerçek’** diye tercüme edilmesi entelektüel zilletimizdir. Modern dönemde hâkimiyetini ilan eden göz, insanı seyirci konumuna düşürmüştür. Çünkü göz pasiftir, görüntünün önünde pasiftir, âdeta secde eder.

O zaman modern insan için çıkış yolu yok mudur?

Her zaman bir çıkış yolu vardır. Yapmamız gereken şey kulağa, yani söz’e, kelama, yani dile itibarını iade etmektir. Özgürlüğümüz buna bağlıdır. Çünkü bize **‘hayır’** deme imkânını yalnızca söz, kelam ya da dil verebilir. Gözümüz vasıtasıyla dış dünya ile kurduğumuz ilişki despotiktir; çünkü imaj bize kendisini dikte eder ve ona **‘hayır’** deme imkânımızı elimizden alır. Bizi yalnızca söz ya da kelam yahut dil özgürleştirebilir. Çünkü özgür olmak **‘hayır’** diyebilmektir.

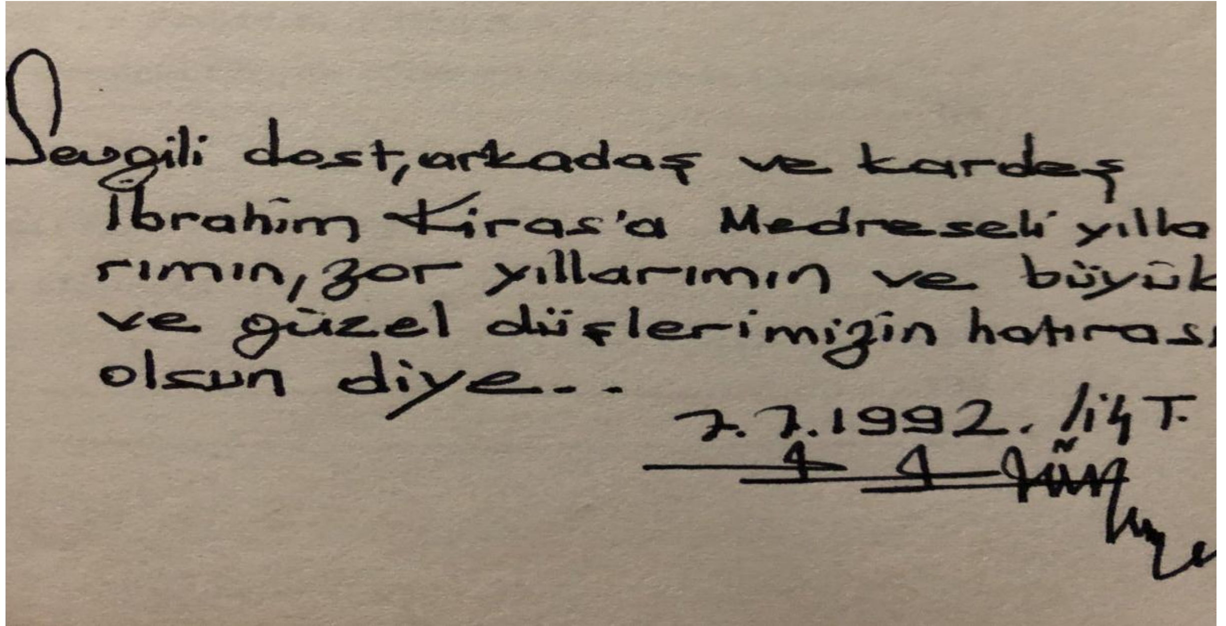
Hüsamettin Arslan vefat etti. Ordu'nun bir dağ köyünden çık, kahve köşelerinde kendi başına İngilizce öğren, yerleşik bilim mafyasına karşı çık, seni yıllarca doçentlik için bekletsinler, yılma, gece gündüz çalış, maaşınla yayın evi kur, tercümeler yayınla, hep çalış, çalış ve öl

TWEETLER

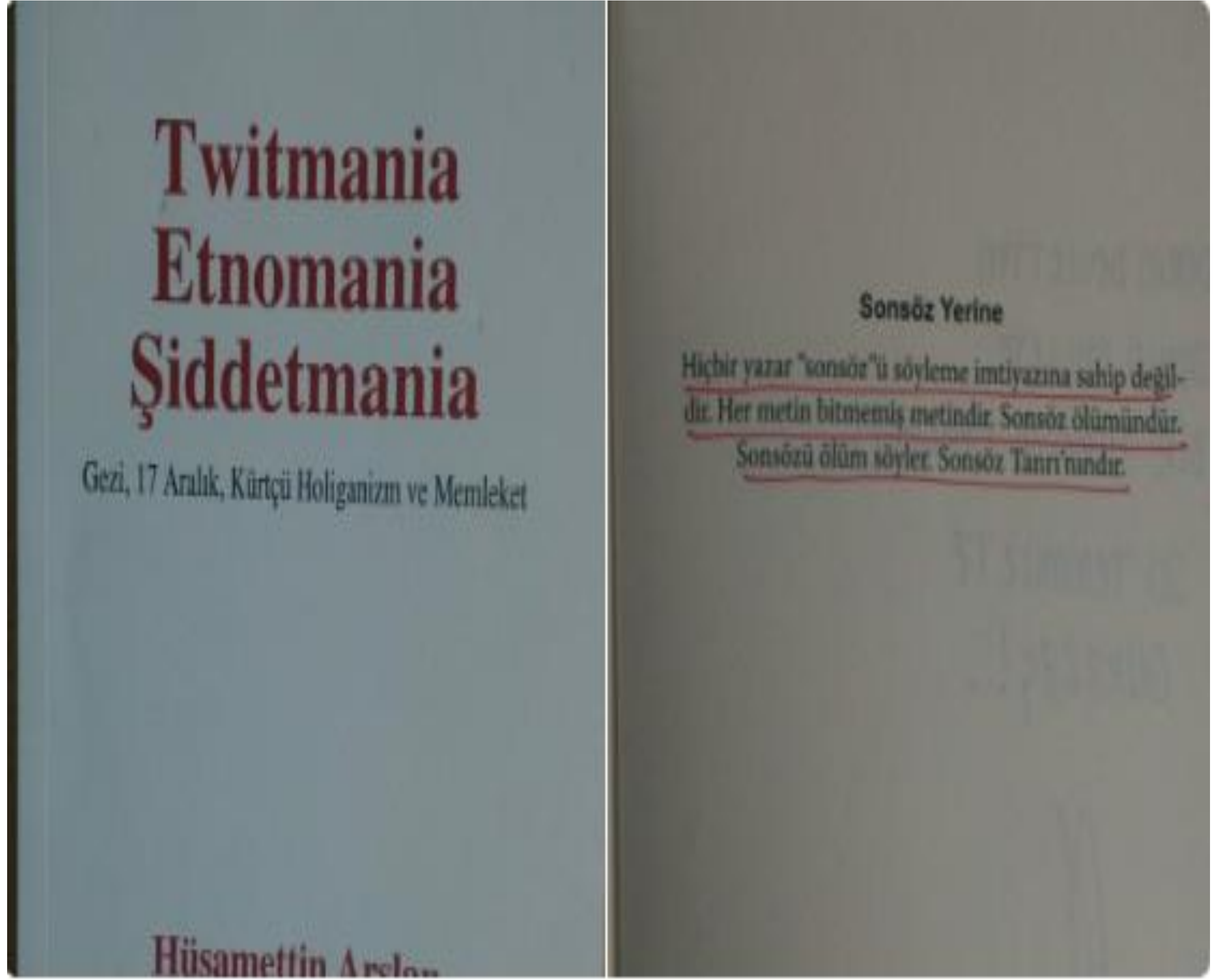
Hüsamettin Arslan vefat etti. Ordu'nun bir dağ köyünden çık, kahve köşelerinde kendi başına İngilizce öğren, yerleşik bilim mafyasına karşı çık, seni yıllarca doçentlik için bekletsinler, yılma, gece gündüz çalış, maaşınla yayın evi kur, tercümeler yayınla, hep çalış, çalış ve öl :(
Alper Kanca @KancaAlper

Ahmet Cevizci, Hüsamettin Arslan... İmkânsızlıklar, zorluklar içinde, şahsi maaşlarıyla işlerini finanse ederek akademisyenliğin, fikir işçiliğinin nasıl fedakârca yapılacağı konusunda güzel bir ders verip genç yaşta göçüp gittiler. Verdikleri en büyük ders bu oldu sanırım
Alim Arlı @alimarli_ 2 Ocak

Epistemik Cemaat'in doktora tezi olarak daktilo edilmiş metnini okudum ama basılı halini hiç okumadım. Çünkü ilk sayfasındaki insanın boğazını düğümleyen şu ithaf cümlesini hiç geçemedim.
İbrahim Kiras @ibrahimkiras 2 Ocak

Sevgili dost, arkadaş ve kardeş
İbrahim Kiras'a Medreseli yılla
rımın, zor yıllarımın ve büyük
ve güzel düşlerimizin hatırası
olsun diye..
7.7.1992. İ.Ü.T.

ahmet edip başaran @ahmetedip 2 Ocak
Fikir dünyamızın önemli isimlerinden biriydi Hüsamettin Arslan Hoca. En sevdiğim son söz notlarından biri ona aitti. "Son sözü ölüm söyler." Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun...

Gökhan Yavuz Demir @gokhanyavuzd 2 Ocak
Uzun yıllar öğrencisi olduğum, hem Paradigma'da hem de Uludağ Sosyolojide senelerce teşrik-i mesaide bulunduğum doktora hocam Hüsamettin Arslan bu sabah vefat etmiş. Allah mekânını cennet eylesin.

1992'de tanıştığımızda Hoca doktora tezini yeni bitirmişti ve 36 yaşındaydı, bense 19 yaşında bir birinci sınıf öğrencisiydim. Çeyrek yüzyıldan fazla bir birliktelik. **"Bu Dünyadan Bir Hüsamettin Arslan Geçti"**yi yazmak lazım belki de iyisiyle kötüsüyle.

ÖNSÖZLERİNDEN ÖRNEKLER

Sözün Düşüşü Önsözü: Hüsamettin Arslan'ı belki de en iyi anlatan metin budur[27].

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Sözün Düşüşü dil hakkında bir kitaptır. Onu Türkçeye tercüme ettim; çünkü onu çok sevdim ve memleketimin insanlarıyla paylaşmak istedim. Bu tercümenin, eğer bir kusur sayılacaksa, en önemli kusuru, Fransızca aslından değil, İngilizcesinden tercüme edilmiş olmasıdır. Bunu belirtmeyi entellektüel dürüstlüğün ayrılmaz bir parçası sayıyorum. Bu tür bir kusuru göze aldım, çünkü okuduğunuzda da anlayabileceğiniz gibi, buna değerdi. Aksi durumda, Fransızca bilen entellektüellerimiz eseri yıllarca görmeyebilirlerdi.

Kitabın İngilizce adı *The Humiliation of the Word*'ü 'Sözün Düşüşü' diye tercüme ettim. Aslında humiliation kavramı "aşağılamak, utandırmak, küçük düşürmek, hakaret etmek, rezil etmek" anlamlarına gelir. Bu kavramı estetik kaygılarımdan dolayı, ve Batı tarihinin fiilî değişim sürecini göz önünde bulundurarak "düşüş" terimiyle karşıladım. Ayrıca, belirtmeye bile gerek yoktur ki, "söz" (word) kavramını isteyen okuyucular istedikleri yerde, "kelâm" diye okuyabilirler. Metinde, köşeli parantez içinde verilen ifadeler mütercime aittir.

Hüsamettin Arslan

[27] Yusuf Şahin @sosyuss, https://twitter.com/sosyuss/status/948441105271582720 3 Ocak 2018.

Prof. Dr. Hüsamettin Arslan hocamızın yazmış olduğu önsöz örneklerinden birisi[28]:

Önsöz

Selamünaleyküm memleketim, selamünaleyküm memleketimin insanları.

İnsan "ses," ses nefestir. Yazmak parşömende nefes almak ve nefes vermektir. Yazı nefesin ve sesin tecessümüdür. Zihin kalem, kalp hokkadır. Ah kalbim, kalbim, yaralı ve kanayan kalbim! Kalemimi hokkama batırdım, memleketim ve memleketimin insanları için yazdım. Akademinin "fildişi kulesine" sığamadım, yazarak nefes alma cüretinde bulundum; yazarak memleketime tanıklık ettim, yazarak tanıklığımı memleketimin insanlarıyla paylaşmak istedim. Paylaşmak çoğalmak, paylaşmak tek iken çok olmaktır. Yazmak paylaşmak, paylaşmak yazarın muhataplarını dansa davetidir. Paylaşmak terapidir.

Yaptığım şey nefes almak, ses vermek. Nefesler ve sesler denizinde bir ses. Memleketi, memleketimin insanlarını yazılarımda söylediğim gibi görüyorum, memleketim hakkında sesimdeki gibi düşünüyorum. Kabul görür ya da görmez, elinizdeki metindeki şey de "benim" sesim. Sağcı değil, solcu değil. Bilinen ideolojiler anlamında "ideolojik" de değilim, "ideolojilerden" bağışık da değilim. Nerede isem oradayım, ne isem oyum, hiçbiryerde değilim, bir yerdeyim, memleketteyim. Premodern mo-

9

[28] https://twitter.com/FtmSsl/status/949575945152794624

derni önceler. İdeolojiler "modern"dir. Nerede isem orадayım. Modern ideolojiler yokken nerede isem, şimdi de oradayım. Memleketteyim. Modern ideolojiler gelmeden önce ne idiysem şimdi de oyum. "Nerede isem orada olmaklığım" ve "ne isem o olmaklığım" tercihim, seçimim değil, yazgım ve kaderimdir. İdeolojimi değiştirebilirim, fakat nerede isem orada olmaklığımı, ne isem o olmaklığımı değiştiremem. Memleketteyim. Memlekete "memleketten" bakıyorum. Sağcı, solcu vb. değil, memleketçiyim. İdeolojiler memleketsizdir.

Memleket kırmızıçizgim, dogmam, memleket kalbim ve kafamdır. Gerisi teferruattır.

Prof. Dr. Hüsamettin Arslan'ın sunuşunu yazdığı Robert Nisbet'in Sosyolojik Düşünce Geleneği kitabının girişinde düştüğü dipnot hayata ne kadar titiz baktığını gösteriyor [29].

Nisbet'in *Sosyolojik Düşünce Geleneği'*ne Derkenar: Etik Cemaat

Şimdi hepimiz önemimizi ondokuzuncu yüzyılda doğmaktan alıyoruz. Ey harika ondokuzuncu yüzyıl! Ey imrenilecek nasip!

Kierkegaard (1813-1855)

Robert Nisbet'in "Sosyolojik Düşünce Geleneği" adlı kitabına mütevazı bir "giriş" yazıyorum; bu benim entelektüel kısmetim, nasibim.* Bir sosyoloji tarihi yazamayacağıma göre, bir sosyoloji ta-

* Aynı zamanda bu metnin editörüyüm; çeviriyi satır satır özgün metinle karşılaştırdım, aylarca üzerinde çalıştım. Bir kitap ne kadar çok emek gerektiriyor! Yazarı ne kadar emek vermiştir bu kitaba acaba? Böyle bir kitap ne kadar entelektüel birikimle ya da entelektüel sermaye ile yazılabilir! Böyle bir metni yazmak ne kadar sabır gerektirmiş olabilir! Yazar böyle bir kitabı yazmak için kendisini dünyanın "popüler" nimetlerinden ne kadar yoksun bırakmış olabilir! Ve bu kitap yayınlandığında ne kadar, ne büyük entelektüel haz almış olabilir! Ve bu metnin çevirmeni onu Türkçeye aktarmak için ne kadar zaman harcamış, ne kadar kafa patlatmış olabilir! Ve bu kitabın çevirisinin editörü, redaktörü, yayın sürecindeki son sorumlusu, metne ve okurlara saygısının ispatı olsun diye kaç saatini, kaç gününü, kaç ayını harcamıştır acaba! Bunlar "pragmatik" hesaplarla karşılığı ödenemeyecek emeklerdir. Ve kaç okur bir kitaba verilen emeğin değerini hakkıyla ölçme, takdir etme kapasitesine ve yeteneğine sahiptir? Tanrı bilir!

[29] https://twitter.com/osmanogluemir/status/949771977526562816

KAYNAKLAR

- https://www.yenisafak.com/hayat/prof-dr-husamettin-arslan-hayatini-kaybetti-2951285

- http://www.karar.com/yazarlar/ibrahim-kiras/husamettin-arslan-5862#

- http://m.star.com.tr/yazar/yatagina-sigmayan-nehir-husamettin-arslan-yazi-1293176/

- http://www.enpolitik.com/kose-yazisi/1871/husamettin-arslan-da-goctu.html

- https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasinaktay/sosyoloji-semasindan-bir-yildiz-kaydi-husamettin-arslan-2041831

- http://www.karar.com/yazarlar/mevlana-idris/turkiye-muhibbi-bir-entelektueli-kaybettik-5866

- https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/01/02/bu-dunyadan-bir-husamettin-arslan-gecti/

- http://hakantokbas.blogcu.com/cemil-meric-roportaji/3047242

- “Nesillerin Mirası” Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı, Türkiye Yazarlar Birliği Yayını, Ankara 1986, s.586-594.

- https://twitter.com/gokhanyavuzd/status/949188303777161216

- https://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmabarbarosoglu/on-cocuklu-ailenin-profesor-oglu-husamettin-arslan-2041858

- http://www.star.com.tr/acik-gorus/husamettin-arslan-icin-eksik-bir-fatiha-haber-1294541/

- http://hazirkita.net/bir-husamettin-arslan-yazisi/
- http://www.karar.com/yazarlar/yusuf-ziya-comert/akrebin-kiskacinda-yogrulmus-bir-adam-5868#
- https://www.cagdascetindemir.com/single-post/2018/01/08/K%C3%96R-KUYULARDA-MERD%C4%B0VENS%C4%B0Z-BIRAKTI
- http://www.yenicaggazetesi.com.tr/acilari-tadan-alim-husamettin-arslan-45765yy.htm
- http://aksam.com.tr/yazarlar/vedat-bilgin/bir-alimin-olumu/haber-696152
- http://www.nihayet.com/roportaj/husamettin-arslan-modern-insan-gozleriyle-dusunur/

HAZIRLAYAN:

Muhammet NEGİZ | İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü | mnergiz@live.com

ERZİNCAN-2018

mnergiz.blogspot.com

*Bu kitapçığı ücretsiz olarak indirmek için linke tıklayınız: İNDİR